รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การส่งผ่านราคาข้าวที่ไม่สมมาตรในตลาดข้าวของประเทศไทย

โดย

รศ.ดร. อิทธิพงศ์ มหาธนเศรษฐ์

มีนาคม พ.ศ. 2564

สัญญาเลขที่ RDG6220024

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การส่งผ่านราคาข้าวที่ไม่สมมาตรในตลาดข้าวของประเทศไทย

คณะผู้วิจัย

1. รศ.ดร. อิทธิพงศ์ มหาธนเศรษฐ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกสว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือมุ่งศึกษากลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกมายังราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกภายในประเทศว่ามีการส่งผ่านราคาอย่างสมบูรณ์ (complete transmission) หรือไม่ และการส่งผ่านราคามีความไม่สมมาตร (asymmetric transmission) หรือไม่ โดยแยกวิเคราะห์ตลาดข้าว 6 ชนิด คือ ข้าวขาว 5% ข้าวขาว 25% ข้าวหอมมะลิ ข้าวหอม ข้าวเหนียว และข้าวนึ่ง โดยใช้ข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2558 จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 แบบจำลองที่ใช้ คือ Asymmetric Error Correction Model (AECM) ผลศึกษาพบว่า 1) ราคาข้าวเปลือกทุกชนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งราคาข้าวเปลือกเหนียวมีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารภายในประเทศค่อนข้างน้อยและปรับตัวช้า เกษตรกรไม่ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการปรับตัวสูงขึ้นของราคาข้าวสาร เนื่องจากเกษตรกรมีอำนาจต่อรองและรับรู้การเปลี่ยนแปลงราคาได้น้อยกว่าผู้ซื้อ 2) การส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวไปยังราคาข้าวสาร 5% และ 25% ภายในประเทศทำงานได้ค่อนข้างดี เนื่องจากเป็นข้าวชนิดหลักที่มีการซื้อขายกันอย่างแพร่หลาย ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถเข้าถึงข้อมูลการเปลี่ยนแปลงในตลาดได้ง่าย อีกทั้งผู้ซื้อและผู้ขายมีอำนาจต่อรองใกล้เคียงกัน และหยงสามารถทำหน้าที่คนกลางในการส่งผ่านราคาได้ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ 3) การส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวสารในประเทศสำหรับข้าวหอมมะลิและข้าวเหนียวมีความไม่สมมาตร การปรับสูงขึ้นของราคาข้าวสารเมื่อราคาส่งออกสูงขึ้นมีขนาดน้อยกว่าการปรับตัวลดลงของราคาข้าวสารเมื่อราคาส่งออกลดลง เนื่องจากโครงสร้างตลาดมีการกระจุกตัวของผู้ซื้อสูงทำให้โรงสีข้าวหอมมะลิและข้าวเหนียวมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าผู้ส่งออก 4) กลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวนึ่งส่งออกไปยังราคาขายส่งข้าวนึ่งในประเทศสามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์ในช่วงราคาส่งออกข้าวนึ่งสูงขึ้น เนื่องจากผู้ส่งออกข้าวนึ่งทั้งหมดเป็นโรงสีข้าวขนาดใหญ่และผลผลิตข้าวนึ่งทั้งหมดจะถูกส่งออกไปขายต่างประเทศ อย่างไรก็ตามกลไกการส่งผ่านไม่สมบูรณ์และไม่สมมาตรในช่วงราคาลดลงเนื่องจากโรงสีไม่สามารถลดราคาขายส่งเพื่อเพิ่มความต้องการใช้ข้าวนึ่งภายในประเทศ กล่าวโดยสรุป กลไกการส่งผ่านจากราคาในตลาดซื้อขายข้าวเกือบทุกชนิดและทุกระดับมีความไม่สมบูรณ์ เนื่องจากปัญหาอำนาจการกำหนดราคาของผู้ซื้อเหนือกว่าผู้ขายและความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลข่าวสาร ดังนั้นแนบนโยบายและมาตรการของรัฐจึงควรมุ่งเน้นในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง ส่งเสริมให้มีธุรกิจท่าข้าวหรือศูนย์กลางค้าข้าวเพิ่มขึ้นเพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายและการแข่งขัน เผยแพร่ข่าวสารสถานการณ์และแนวโน้มราคาข้าวและการค้าข้าวให้รับรู้อย่างทั่วถึง เสริมสภาพคล่องเพื่อช่วยให้โรงสีมีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอและแข่งขันกันรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรมากขึ้น และส่งเสริมให้โรงสีข้าวพัฒนาธุรกิจหันมาส่งออกข้าวเองมากขึ้น

Abstract

This study investigates whether the transmissions from the export-rice prices to the domestic white-rice prices, and then to the paddy-rice prices are complete and symmetric. Prices of 5% white-rice, 25% white rice, Hommali rice, fragrant rice, glutinous rice, and parboiled rice, are studied. The data span from January 2015 to December 2018. The Asymmetric Error Correction Model (AECM) is employed. The results show that 1) all paddy-rice prices, especially glutinous-rice-paddy price, are inflexible to changes in domestic white-rice prices. Farmers do not earn appropriate benefit when the white-rice prices increase because they have disadvantages of negotiation power and price information to the buyers. 2) The pass-through mechanism from 5% and 25% white-rice export prices to their corresponding domestic prices works quite well because they are generic rice and commonly traded. Rice millers and rice exporters have similar bargaining power, and the middlemen function efficiently in transmitting prices between them. 3) Asymmetric transmission from the export prices to the domestic white-rice prices are found in the Hommalti-rice and glutinous-rice markets. An increase in their domestic prices resulting from an increase in their export prices is smaller than a decrease in their domestic price brought about by a falling in their export prices. Buyer concentration allows the Hommali-rice and glutinous-rice exporters to take their bargaining advantage against the rice millers. 4) An increase in export price of parboiled rice is completely transmitted to the wholesale price since all parboiled-rice exporters are large-scale rice millers and all of the output is exported. However, incomplete and asymmetric price transmission is found when the export price falls. The parboiled-rice producers will not cut the domestic wholesale price when the export price falls because of no domestic demand for parboiled rice. Government policies should address problems of buyers' market power and imperfect information which potentially cause incomplete price transmission mechanism in all rice markets; for example, encouraging farmers to assemble to enhance their bargaining power, establishing rice trading center in rural area, publicizing information on current situation and trend in the rice markets to all parties.

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย เนื่องจากเป็นพืชอาหารหลักสำหรับการบริโภคภายในประเทศ นอกจากนั้นยังเป็นพืชส่งออกที่เป็นแหล่งรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก ในปีการผลิต พ.ศ. 2559/60 มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวน 3.71 ล้านครัวเรือน และจากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในตารางที่ 1.1 พบว่า ประเทศไทยมีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปี 58.43 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.49 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด และมีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปรังอีก 9.8 ล้านไร่ โดยมีผลผลิตข้าวเปลือกรวมทั้งปี 31.80 ล้านตัน หรือคิดเป็นผลผลิตข้าวสารได้ประมาณ 21.15 ล้านตัน

ประเทศไทยผลิตข้าวได้มากกว่าความต้องการบริโภคภายในประเทศ ในแต่ละปีผลผลิตข้าวสารประมาณครึ่งหนึ่งจะต้องส่งไปขายยังตลาดต่างประเทศ จากข้อมูลของสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยในตารางที่ 1.2 พบว่า ในปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยมีปริมาณการส่งออกข้าวจำนวน 11.63 ล้านตัน หรือคิดเป็นร้อยละ 54.98 ของผลผลิตทั้งหมด คิดเป็นมูลค่า 5,186 ล้านดอลลาร์สหรัฐ[1] นอกจากนั้น ยังถือได้ว่าประเทศไทยเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่อันดับสองของโลกรองจากอินเดีย โดยมีคู่แข่งที่สำคัญอีกรายหนึ่งคือ เวียดนาม ตารางที่ 1.3 แสดงปริมาณการส่งออกข้าวของไทยไปยังตลาดปลายทางที่สำคัญ ประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยที่สำคัญ ได้แก่ เบนิน จีน แอฟริกาใต้ แคเมอรูน

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ แต่ประเทศไทยต้องเผชิญกับประเทศคู่แข่งขันที่สำคัญ คือ เวียดนาม และอินเดีย Mahanaseth and Tauer (2014) ทำการศึกษาอำนาจเหนือตลาดในการส่งออกข้าวไทยไปยังตลาดปลายทางที่สำคัญพบว่าประเทศไทยไม่ได้มีอำนาจเหนือตลาดในการส่งออกข้าว เนื่องจากข้าวของไทยและข้าวของคู่แข่งสามารถทดแทนกันได้ดี ผลการศึกษาดังกล่าวมีนัยว่าประเทศไทยไม่สามารถกำหนดราคาข้าวส่งออกในตลาดโลก หากแต่ต้องเป็นผู้รับเอาราคา (price taker) จากตลาดโลก และสอดคล้องกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2559) ที่พบว่าราคาข้าวไทยเพิ่มขึ้นทำให้ความต้องการนำเข้าข้าวจากไทยลดลงอย่างมีนัยสำคัญเพราะการแข่งขันที่รุนแรงในตลาดโลก ตารางที่ 1.4 แสดงข้อมูลเปรียบเทียบราคาข้าวส่งออกของไทย เวียดนาม และอินเดีย พบว่าข้าวส่งออกของทั้งสามประเทศมีราคาใกล้เคียงกัน จากการคำนวณพบว่าราคาข้าวส่งออกของทั้งสามประเทศมีสหสัมพันธ์กันสูงมาก ราคาข้าวขาวส่งออกของไทยกับเวียดนามมีสหสัมพันธ์กันร้อยละ 71.45 ราคาข้าวส่งออกของไทยและอินเดียมีสหสัมพันธ์ร้อยละ 75.61 และราคาข้าวส่งออกของเวียดนาม

[1] http://www2.bot.or.th/statistics/ReportPage.aspx?reportID=748&language=th

และอินเดียมีสหสัมพันธ์สูงถึงร้อยละ 91.05 นอกจากนั้นรูปที่ 1.1 ยังแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเคลื่อนไหวไปด้วยกัน ซึ่งสะท้อนถึงสภาวการณ์แข่งขันที่รุนแรงในตลาดโลก

ประเทศไทยต้องพึ่งพาตลาดต่างประเทศในการระบายผลผลิตข้าว ย่อมทำให้ความผันผวนของราคาข้าวในตลาดโลกมีกระทบเชื่อมโยงมาถึงราคาข้าวภายในประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตารางที่ 1.5 เปรียบเทียบราคาข้าวส่งออก ราคาข้าวสารภายในประเทศ และราคาข้าวเปลือก ระหว่างเดือนมกราคม ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2560 นอกจากนั้นรูปที่ 1.2 แสดงให้เห็นว่าราคาข้าวขาวส่งออก ข้าวขาวภายในประเทศ และราคาข้าวเปลือกมีการเคลื่อนไหวขึ้นลงไปในทิศทางเดียวกัน และจากการคำนวณพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว ราคาข้าวขาวส่งออกกับราคาข้าวขาวภายในประเทศมีสหสัมพันธ์ (correlation) กันสูงมากถึงร้อยละ 88.65 อย่างไรก็ตามราคาข้าวขาวภายในประเทศกับราคาข้าวเปลือกภายในประเทศมีสหสัมพันธ์กันร้อยละ 45.46 และราคาข้าวขาวส่งออกกับราคาข้าวเปลือกภายในประเทศมีสหสัมพันธ์กันเพียงแค่ร้อยละ 17.08 แสดงว่าถึงแม้ราคาข้าวทั้งสามประเภทจะมีแนวโน้มเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกัน แต่กลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวเปลือกอาจจะมีความไม่สมบูรณ์แฝงอยู่ทั้งในด้านความล่าช้าและขนาดของการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนั้น ในระบบค้าข้าวของไทยประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายกลุ่มตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ได้แก่ เกษตรกร ผู้รวบรวมข้าวเปลือก โรงสีข้าว ผู้ค้าข้าว (หยง) ผู้ผลิตข้าวถุงเพื่อขายในประเทศ และผู้ส่งออกข้าว แต่ละกลุ่มต่างก็มีบทบาทที่สำคัญ กล่าวคือเกษตรกรเป็นผู้ผลิตข้าวเปลือก โรงสีเป็นผู้แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร ผู้ค้าข้าวหรือหยงเป็นผู้รวบรวมข้าวและประสานงานติดต่อซื้อขายข้าวระหว่างโรงสีและผู้ผลิตข้าวถุงหรือผู้ส่งออกข้าว การที่มีผู้มีส่วนร่วมในตลาดค้าข้าวจำนวนมากอาจเป็นข้อดีในแง่ของการแบ่งงานกันทำตามบทบาทและความชำนาญของตน ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้ว ถ้าหากตลาดมีการแข่งขันกันอย่างสมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวในตลาดโลกจะถูกส่งผ่านมายังราคาข้าวขาวและข้าวเปลือกภายในประเทศได้อย่างสมบูรณ์โดยผ่านกลไกการกำหนดราคาระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย กล่าวคือเมื่อราคาข้าวส่งออกในตลาดโลกสูงขึ้น ผู้ส่งออกก็ต้องแข่งขันกันซื้อข้าวในประเทศในราคาที่สูงขึ้น เมื่อโรงสีขายข้าวขาวได้ในราคาที่สูงขึ้น ก็จะสามารถรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรได้ในราคาที่สูงขึ้น แต่ถ้าหากบางช่วงของระบบการค้าข้าวไม่ได้มีการแข่งขันหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องบางกลุ่มประสบกับปัญหาข้อมูลข่าวสารที่ไม่สมบูรณ์ อาจทำให้เกิดปัญหาการตั้งราคาที่ไม่เป็นธรรมและกลไกการส่งผ่านราคาไม่สามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือเมื่อราคาข้าวในตลาดโลกเพิ่มขึ้น ผู้ซื้อในประเทศซึ่งอาจเป็นผู้ส่งออก ผู้ค้าข้าว หรือโรงสีข้าว อาจมีอำนาจเหนือตลาดหรืออาศัยประโยชน์จากความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลข่าวสารทำให้ไม่ต้องเสนอราคารับซื้อที่สูงขึ้น ทำให้ราคาข้าวขาวและข้าวเปลือกภายในประเทศไม่ปรับตัวสูงขึ้นตามทีควรจะเป็นหรือกระเตื้องขึ้นช้ากว่าที่ควรจะเป็น ในทางตรงกันข้าม ในช่วงที่ราคาข้าวในตลาดโลกตกต่ำ อาจเกิดปัญหาการกดราคารับซื้อข้าวในประเทศจนทำให้ราคาข้าวขาวและข้าวเปลือกภายในประเทศตกต่ำมากกว่าที่ควรจะเป็นหรือราคาข้าวในประเทศอยู่ในภาวะตกต่ำนานกว่าที่ควรจะเป็น

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างตลาดในระบบค้าข้าวของไทยพบว่ามีความไม่สมดุลระหว่างจำนวนผู้ซื้อและผู้ขายอย่างมาก เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวนมากถึง 3.71 ล้านครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายเล็กมีฐานะยากจน มีขนาดพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยเพียง 15.81 ไร่ต่อครัวเรือน ในขณะที่จำนวนโรงสีมีอยู่เพียงแค่ 1,444 ราย ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง และจากข้อมูลของสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย พบว่ามีผู้ส่งออกข้าวเป็นสมาชิกจำนวน 213 ราย ซึ่งน้อยกว่าจำนวนโรงสีข้าวหลายเท่า โครงสร้างตลาดที่มีการกระจุกตัวของผู้ซื้อสูงดังกล่าวอาจเป็นเหตุให้ควรสงสัยว่ากลไกการส่งผ่านราคาข้าวไม่สามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์ก็เป็นได้

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าราคาข้าวไทยอิงอยู่กับราคาข้าวในตลาดโลกเป็นสำคัญ เนื่องจากประเทศไทยต้องพึ่งพาการส่งออกในสัดส่วนค่อนข้างสูงและต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงในตลาดโลก เมื่อราคาข้าวในตลาดโลกมีความผันผวน ย่อมส่งผลต่อเสถียรภาพของราคาข้าวในประเทศ และส่งผลต่อเนื่องไปยังการตัดสินทำการผลิตและชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรอีกทอดหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จากการคำนวณพบว่าราคาข้าวเปลือกในปี พ.ศ. 2560 มีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงถึง 915 บาทต่อตันต่อเดือน นอกจากนั้น โครงสร้างตลาดในระบบค้าข้าวของไทยมีการกระจุกตัวของผู้ซื้อค่อนข้างสูง อาจทำให้กลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกมายังราคาข้าวเปลือกภายในประเทศไม่สมบูรณ์และไม่เป็นธรรม

ดังนั้น ในการศึกษานี้จะมุ่งเน้นพิจารณากลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกมายังราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกภายในประเทศ ในประเด็นว่ามีการส่งผ่านราคาอย่างสมบูรณ์ (complete transmission) หรือไม่ และการส่งผ่านราคามีความไม่สมมาตร (asymmetric transmission) โดยเปรียบเทียบทั้งในด้านขนาด (magnitude) ของการปรับตัวขึ้นและปรับตัวลงของราคาข้าวภายในประเทศต่อการปรับตัวของราคาข้าวส่งออก อีกทั้งเปรียบเทียบในด้านมิติเวลาว่าการปรับตัวของราคาข้าวภายในประเทศในช่วงขาลงกับขาขึ้นมีความล่าช้า (time lag) แตกต่างกันหรือไม่ต่อการตอบสนองการปรับตัวของราคาข้าวส่งออก โดยใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติเชิงพลวัต ผลการศึกษานอกจากจะทำให้ทราบถึงลักษณะการส่งผ่านราคาและพยากรณ์ความเคลื่อนไหวของระดับราคาข้าวภายในประเทศแล้ว ยังสามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการรักษาเสถียรภาพระดับราคาข้าวภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งราคาข้าวเปลือก เพื่อบรรเทาปัญหาความไม่มีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรต่อไป

ตารางที่ 1.1: เนื้อที่เพาะปลูกและผลผลิตข้าวในประเทศไทย

รายการ	ปี 2555 (54/55)	ปี 2556 (55/56)	ปี 2557 (56/57)	ปี 2558 (57/58)	ปี 2559 (58/59)	ปี 2560 (59/60)	+/- (%)
ข้าวนาปี							
เนื้อที่ปลูก (ล้านไร่)	65.30	64.95	62.08	60.79	58.06	58.43	0.64
ผลผลิต (ล้านตัน)	25.86	27.23	27.09	26.27	24.31	25.40	4.50
ข้าวนาปรัง							
เนื้อที่ปลูก (ล้านไร่)	18.10	16.08	15.05	8.46	6.06	9.8	61.7
ผลผลิต (ล้านตัน)	12.23	10.76	9.67	5.34	3.77	6.4	69.46
ข้าวรวม							
เนื้อที่ปลูก (ล้านไร่)	83.40	81.03	77.13	69.25	64.12	68.23	6.41
ผลผลิต (ล้านตัน)	38.10	38	36.76	31.61	28.08	31.80	13.24

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

ตารางที่ 1.2: ปริมาณส่งออกข้าวของประเทศผู้ส่งออกข้าวที่สำคัญ 5 อันดับ

หน่วย: ล้านตัน

ประเทศ	2557	2558	2559	2560
ไทย	10.96	9.79	9.90	11.63
อินเดีย	10.81	10.94	10.04	12.04
เวียดนาม	6.46	6.61	4.86	6.66
ปากีสถาน	3.32	3.96	3.96	3.67
สหรัฐอเมริกา	3.20	3.45	3.52	3.35
รวม	34.75	34.75	32.28	37.13

ที่มา: สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

ตารางที่ 1.3: ประเทศผู้นำเข้าข้าวไทยที่สำคัญ

หน่วย: ล้านตัน

ประเทศ	2557	2558	2559	2560
เบนิน	1.11	0.81	1.42	1.81
จีน	0.73	0.95	1.03	1.19
แอฟริกาใต้	0.53	0.56	0.57	0.77
คาเมรูน	0.51	0.44	0.50	0.74
อื่นๆ	8.08	7.03	6.38	7.12
รวม	10.96	9.79	9.90	11.63

ที่มา: สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

ตารางที่ 1.4: เปรียบเทียบราคาข้าวขาวส่งออกของไทย เวียดนาม และอินเดีย รายเดือน พ.ศ. 2560

หน่วย: ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน

เดือน	ข้าวขาวไทย 5%	ข้าวขาวเวียดนาม 5%	ข้าวขาวอินเดีย 25%
มกราคม	377	335	338
กุมภาพันธ์	367	346	345
มีนาคม	370	351	344
เมษายน	380	342	350
พฤษภาคม	415	352	360
มิถุนายน	454	405	375
กรกฎาคม	417	397	379
สิงหาคม	394	389	374
กันยายน	399	380	373
ตุลาคม	394	390	363
พฤศจิกายน	399	392	366
ธันวาคม	407	386	371

ที่มา: สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

รูปที่ 1.1: เปรียบเทียบราคาข้าวขาวส่งออกของไทย เวียดนาม และอินเดีย รายเดือน พ.ศ. 2560

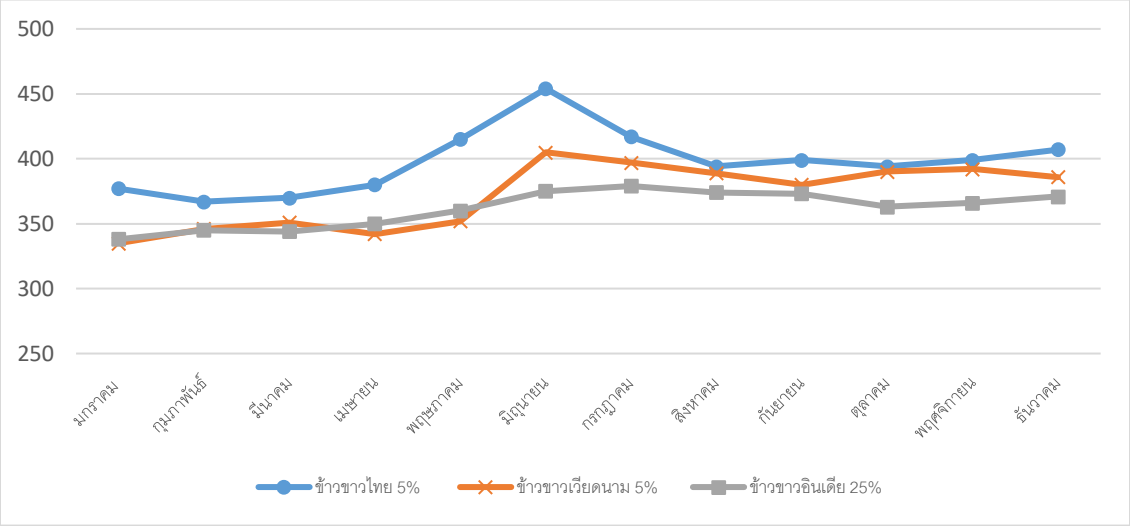

ตารางที่ 1.5: เปรียบเทียบราคาข้าวส่งออก ราคาข้าวขาว และราคาข้าวเปลือก รายเดือน พ.ศ. 2560

เดือน	ราคาข้าวขาว 5% ส่งออก[1] (ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน)	ราคาข้าวขาว[2] 5% (บาทต่อกระสอบ)	ราคาข้าวเปลือกเจ้า[3] (บาทต่อตัน)
มกราคม	377.33	1,190	8,000
กุมภาพันธ์	367.25	1,142	7,630
มีนาคม	370.00	1,146	7,669
เมษายน	379.50	1,164	7,800
พฤษภาคม	421.00	1,286	8,364
มิถุนายน	458.25	1,405	9,050
กรกฎาคม	416.75	1,202	5,091
สิงหาคม	392.60	1,174	7,650
กันยายน	402.25	1,170	7,667
ตุลาคม	393.75	1,170	7,600
พฤศจิกายน	402.25	1,164	7,500
ธันวาคม	406.25	1,198	7,820

ที่มา: [1] สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย

[2] และ [3] สมาคมโรงสีข้าวไทย

รูปที่ 1.2: เปรียบเทียบราคาข้าวส่งออก ราคาข้าวขาว และราคาข้าวเปลือก รายเดือน พ.ศ. 2560

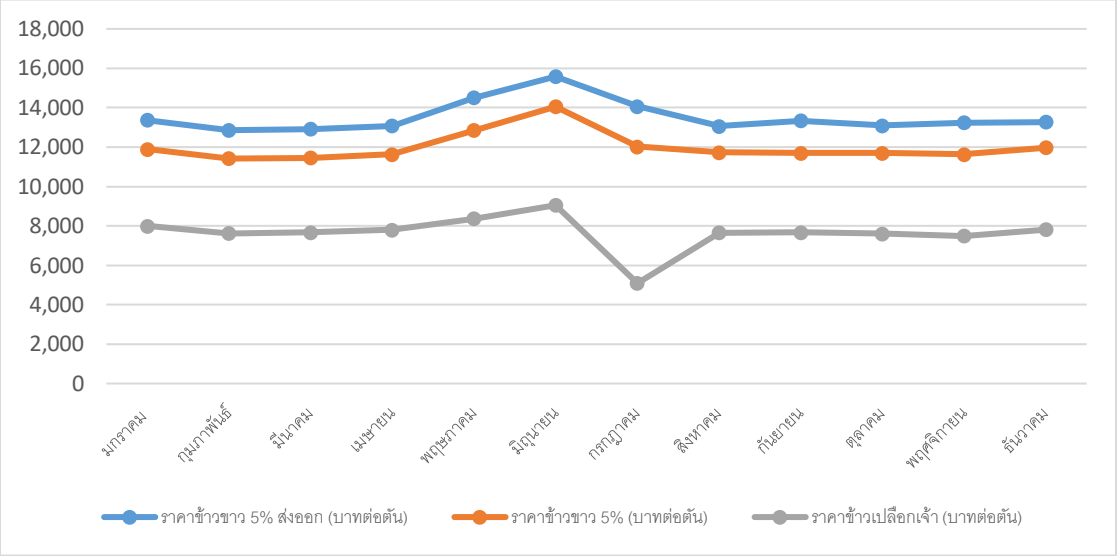

หมายเหตุ: ใช้ข้อมูลจากตารางที่ 1.4 โดยใช้อัตราแลกเปลี่ยนอ้างอิงของธนาคารแห่งประเทศไทยเพื่อแปลงราคาข้าวขาว 5% ส่งออกให้มีหน่วยบาทต่อตัน

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อทบทวน วิเคราะห์ และเปรียบเทียบนโยบายและมาตรการรักษาเสถียรภาพราคาข้าวภายในประเทศที่ผ่านมา และเสนอแนะแนวทางการกำหนดมาตรการรักษาเสถียรภาพราคาข้าวที่เหมาะสม
2. เพื่อวิเคราะห์และคาดคะเนผลกระทบจากการปรับตัวของราคาข้าวส่งออกไปสู่ราคาขายส่งข้าวขาวและทดสอบกลไกการส่งผ่านราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวภายในประเทศว่ามีความสมบูรณ์ (complete) และสมมาตร (symmetric) หรือไม่
3. เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่อาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดกลไกการส่งผ่านราคาไม่สมบูรณ์หรือไม่สมมาตร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาสามารถใช้เพื่อคาดคะเนการปรับตัวของราคาขายส่งข้าวขาวและราคาข้าวเปลือกภายในประเทศต่อการปรับตัวของราคาข้าวส่งออก ซึ่งเกษตรกรสามารถใช้เป็นแนวทางประกอบการวางแผนและตัดสินใจผลิตข้าว และยังสามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการรักษาเสถียรภาพราคาข้าวในประเทศต่อไป

2. ผลการศึกษาสามารถชี้ให้เห็นว่ากลไกการปรับตัวของราคาข้าวภายในประเทศในช่วงขาขึ้นและขาลงมีความสมบูรณ์และเท่าเทียมกันหรือไม่ รวมถึงสาเหตุที่อาจทำให้เกิดกลไกการปรับราคาที่ไม่สมบูรณ์และไม่เท่าเทียมดังกล่าว ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหาความไม่สมบูรณ์และความไม่เท่าเทียมในการปรับตัวของราคาข้าว

1.4 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้มุ่งศึกษากลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกไปสู่ราคาขายส่งข้าวขาวและข้าวเปลือกภายในประเทศ โดยใช้ข้อมูลอนุกรมเวลารายสัปดาห์จากกรมการค้าภายในและกรมการค้าต่างประเทศ ครอบคลุมเฉพาะช่วงเวลาหลังสิ้นสุดนโยบายรับจำนำข้าวเปลือก คือ ตั้งแต่สัปดาห์แรกของเดือนมกราคม พ.ศ. 2558 จนถึงสัปดาห์สุดท้ายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 รวมทั้งสิ้น 193 เดือน โดยแยกประเภทข้าวออกเป็น ข้าวหอมมะลิ ข้าวนึ่ง ข้าวหอม ข้าวเหนียว ข้าวขาว 5% และ ข้าวขาว 25%

บทที่ 2
การทบทวนวรรณกรรม

งานศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์การส่งผ่านผลกระทบจากราคาข้าวส่งออกไปสู่ราคาข้าวข้าวและข้าวเปลือกภายในประเทศ ซึ่งอาจมีสาเหตุบางประการที่ทำให้กลไกการส่งผ่านดังกล่าวไม่สมบูรณ์และอาจจะมีความไม่สมมาตรอยู่ด้วย กล่าวคือ การปรับตัวของราคาข้าวภายในประเทศเพื่อตอบสนองต่อการปรับตัวของราคาข้าวส่งออกในช่วงขาลงกับขาขึ้นมีขนาดและความเร็วในการปรับตัวไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นการทบทวนวรรณกรรมจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ การทบทวนแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้กลไกการปรับตัวของราคาที่ไม่สมมาตร (asymmetric price transmission หรือ APT) จากนั้นจะทบทวนแบบแบบจำลองเชิงเศรษฐมิติรูปแบบต่างๆที่อาจนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาและทดสอบกลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตร และสุดท้ายจะทบทวนงานศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับกลไกการส่งผ่านราคาสำหรับสินค้าเกษตรรวมถึงข้าวของทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ

2.1 แนวคิดเชิงทฤษฎีการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตร

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แนวดั้งเดิมเชื่อว่าราคาเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดการจัดสรรทรัพยากรและการตัดสินใจทำการผลิต การเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าชนิดหนึ่งจะส่งผลกระทบเชื่อมโยงไปยังราคาสินค้าในตลาดอื่นๆ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน (vertical and horizontal transmission) การส่งผ่านราคาตามแนวตั้งหมายถึงการส่งผ่านราคาระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในห่วงโซ่อุปทาน เช่น ผู้ผลิต ผู้ค้าส่ง ผู้ขายปลีก และผู้บริโภค ในขณะที่การส่งผ่านราคาตามแนวนอนหมายการส่งผ่านราคาข้ามผ่านสถานที่และระยายทาง ภายใต้ข้อสมมติฐานว่าตลาดสินค้ามีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ การส่งผ่านราคาจะเป็นไปอย่างสมบูรณ์และทันทีทันใดทั้งในแนวตั้งและแนวนอน

อย่างไรก็ตาม นักเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบัน เช่น Peltzman (2000) โต้แย้งว่ากลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรนั้นสามารถพบได้ทั่วไป เมื่อตลาดไม่ได้อยู่ในสภาวะที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ นอกจากนั้นการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรยังส่งผลให้การแบ่งสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายอีกด้วย ผู้ซื้อจะเสียเปรียบถ้าหากการปรับตัวลดลงของราคาสินค้าเป็นไปอย่างล่าช้าหรือราคาปรับลงน้อยเกินไป ในทางตรงกันข้าม ผู้ขายจะเสียเปรียบในกรณีที่ราคาสินค้ามีความล่าช้าในการปรับตัวสูงขึ้นหรือราคาปรับขึ้นน้อยเกินไป

ความไม่สมมาตรในกลไกการส่งผ่านราคาสามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ ความไม่สมมาตรในขนาดของการปรับตัว (magnitude) และความไม่สมมาตรในความเร็วของการปรับตัว (speed) ดังแสดงในรูปที่ 2.1 และ 2.2 ตามลำดับ กำหนดให้ p^{in} และ p^{out} คือ ราคาสินค้าต้นทาง และราคาสินค้าปลายทาง ตามลำดับ การปรับตัวลดลงของราคาสินค้าแสดงโดยใช้เส้นประ ในขณะที่เส้นทึบแสดงการปรับตัวสูงขึ้นของราคา รูปที่ 2.1 แสดงกรณีราคาสินค้าปลายทางมีการตอบสนองต่อการปรับตัวของราคาสินค้าต้นทางอย่างไม่สมมาตร โดยราคาสินค้าปลายทางมีขนาดของการปรับตัวลดลงน้อยกว่าขนาดการปรับตัวเพิ่มขึ้น หรือเรียกว่า “การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรเชิงบวก” (positive asymmetric price transmission) ในขณะที่จะเรียกกรณีราคาปลายทางมีขนาดการปรับตัวลดลงมากกว่าขนาดการปรับตัวเพิ่มขึ้นว่า “การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรเชิงลบ” (negative asymmetric price transmission)

รูปที่ 2.1: การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในด้านขนาดการปรับตัวของราคา

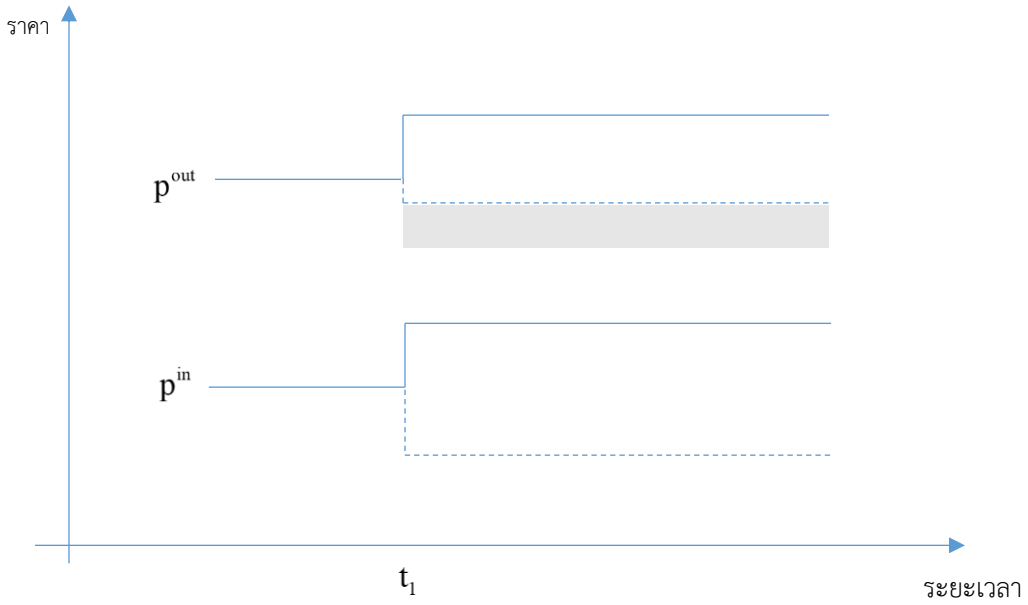

การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรอาจพิจารณาจากระยะเวลาหรือความเร็วที่ใช้ในการส่งผ่าน ดังแสดงในรูปที่ 2.2 เมื่อราคาสินค้าต้นทางปรับตัวลดลง ณ เวลา t_1 แต่ราคาปลายทางยังไม่ปรับลดลงทันที จะต้องรอไปจนถึงเวลา t_{1+n} ราคาสินค้าปลายทางจึงจะปรับตัวลดลง ซึ่งแตกต่างจากกรณีราคาต้นทางปรับตัวสูงขึ้น ราคาสินค้าปลายทางจะปรับตัวสูงขึ้นในทันที นอกจากนั้น อาจพบว่ากลไกการส่งผ่านราคาอาจมีความไม่สมมาตรทั้งในด้านขนาดและความเร็วร่วมกันก็เป็นได้ ดังแสดงในรูปที่ 2.3 โดยพบว่าเมื่อราคาสินค้าต้นทางปรับลดลงเมื่อเวลา t_1 แต่ราคาสินค้าปลายทางจะทยอยปรับตัวลดลงจนถึงเวลา t_3 ซึ่งแตกต่างจากกรณีราคาปรับตัวสูงขึ้น อีกทั้งขนาดการปรับลดลงของราคาปลายทางกรณีปรับตัวลดลงก็ยังไม่เท่ากับขนาดของการปรับตัวในกรณีราคาสูงขึ้นอีกด้วย

รูปที่ 2.2: การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในด้านความเร็วของการปรับราคา

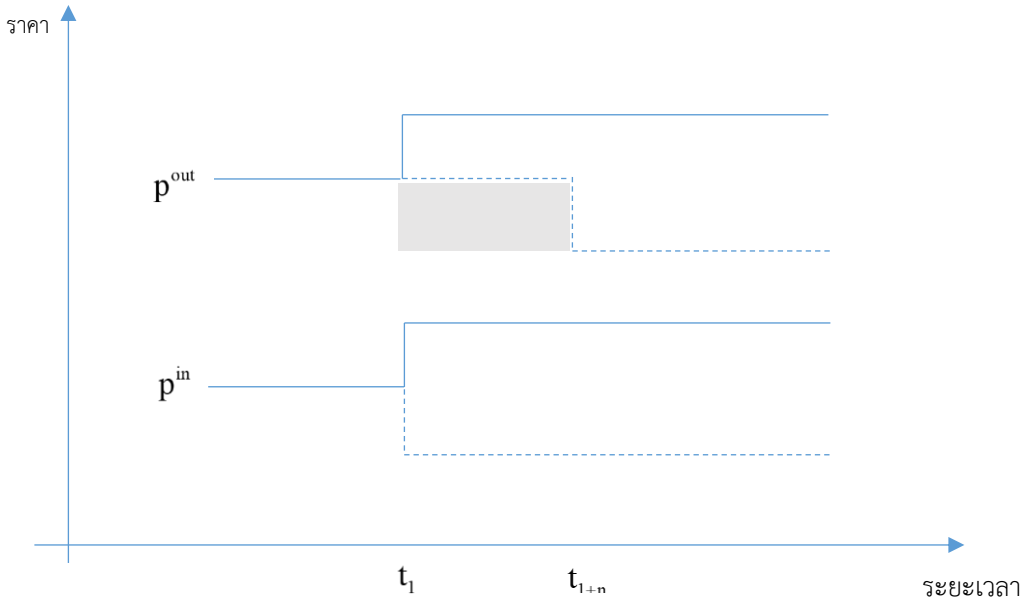

รูปที่ 2.3: การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรทั้งในด้านขนาดและความเร็วของการปรับราคา

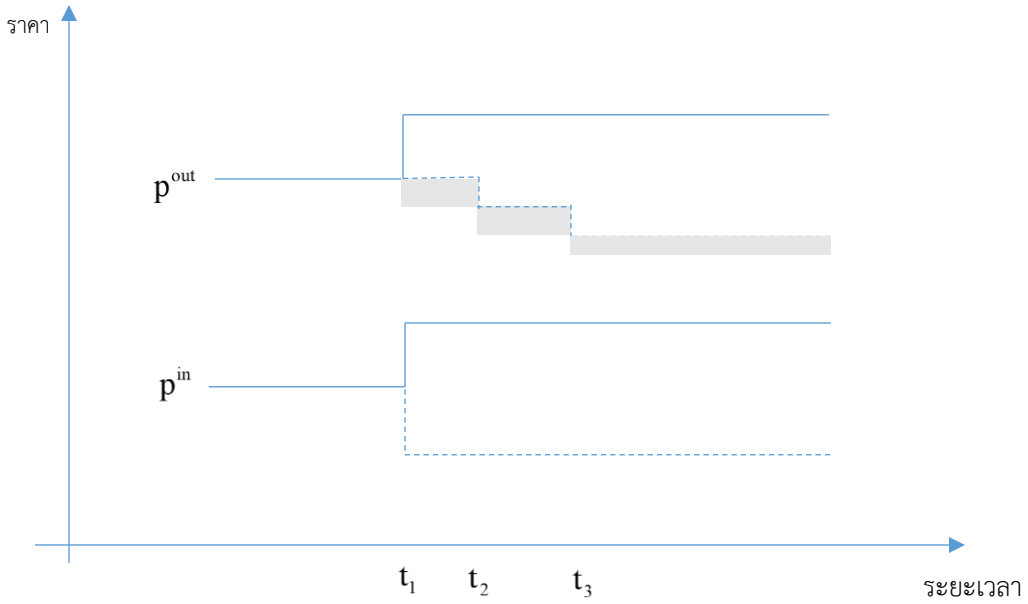

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์พยายามอธิบายสาเหตุที่ทำให้กลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในห่วงโซ่อุปทานว่าเกิดจากความไม่สมบูรณ์ของตลาด โดยมุ่งเน้นไปยัง อำนาจเหนือตลาดของผู้ซื้อและผู้ขาย (market power) ต้นทุนในการปรับตัว (adjustment cost) และสาเหตุอื่นๆ เช่น มาตรการแทรกแซงตลาดของรัฐ ความไม่สมมาตรของข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย การบริหารจัดการสินค้าคงคลัง เป็นต้น โดยแยกอธิบายได้ดังนี้

2.1.1 อำนาจเหนือตลาด

เมื่อมีผู้ซื้อหรือผู้ขายเพียงรายเดียว หรือมีผู้ซื้อหรือผู้ขายบางรายซึ่งมีขนาดใหญ่เมื่อเทียบกับรายอื่นๆ อาจทำให้ผู้ซื้อหรือผู้ขายรายนั้นเป็นผู้ผูกขาดและมีอิทธิพลในการกำหนดราคาสินค้า ผู้ซื้อปัจจัยการผลิตอาจใช้อำนาจผูกขาดในการกดราคารับซื้อทำให้ราคาปัจจัยการผลิตปรับตัวลดลงมากกว่าและเร็วกว่าการปรับตัวลดลงของราคาผลผลิต หรือถ้าหากผู้ขายผลผลิตมีผูกขาดก็จะทำให้ราคาผลผลิตปรับตัวสูงขึ้นมากกว่าและเร็วกว่าการปรับตัวสูงขึ้นของราคาปัจจัยการผลิต การปรับราคาดังกล่าวจะทำให้ส่วนเหลื่อมกำไร (profit margin) เพิ่มสูงขึ้น

Ward (1982) อธิบายว่าการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรจากราคาปัจจัยการผลิตไปสู่ราคาผลผลิต อาจเกิดขึ้นในกรณีที่ตลาดมีผู้ขายจำนวนน้อยราย (oligopolistic market) ผู้ขายอาจจะลังเลที่จะปรับราคาขายสินค้าให้สูงขึ้นเมื่อราคาปัจจัยการผลิตสูงขึ้น เพราะเกรงว่าจะเสี่ยงต่อการสูญเสียส่วนแบ่งตลาด ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของ Baily and Brorsen (1989) ว่าถ้าผู้ขายเผชิญกับเส้นอุปสงค์ที่หักงอ (kinked demand curve) ก็จะทำให้ผู้ขายมีการปรับราคาขึ้นหรือปรับราคาลงอย่างไม่สมมาตร ตัวอย่างเช่น ถ้าผู้ขายเชื่อว่าผู้ขายรายอื่นๆจะไม่ปรับราคาสูงขึ้นเมื่อตนเองปรับราคาขึ้น แต่เชื่อว่าถ้าตนเองปรับราคาลดลงแล้วผู้ขายรายอื่นๆจะปรับราคาลดลงตาม ในกรณีเช่นนี้เส้นอุปสงค์ต่อสินค้ามีลักษณะเป็นเส้นโค้งออกจากจุดกำเนิด (concave) และนำไปสู่กลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรเชิงลบ (การปรับราคาผลผลิตลงมีขนาดมากกว่าและมีความเร็วกว่าการปรับราคาผลผลิตขึ้น) ในทางตรงกันข้ามถ้าหากผู้ขายคาดการณ์ว่าผู้ขายรายอื่นๆจะปรับราคาขายเพิ่มขึ้นด้วยเมื่อตนปรับราคาสินค้าขึ้น แต่จะไม่มีใครปรับราคาขายลงตามเมื่อตนปรับราคาขายลง กรณีเช่นนี้เส้นอุปสงค์ต่อสินค้ามีลักษณะเป็นเส้นโค้งเข้าหาจุดกำเนิด (convex) ทำให้เกิดกลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในเชิงบวก (การปรับราคาสินค้าขึ้นมีขนาดมากกว่าและเร็วกว่าการปรับราคาสินค้าลง)

นอกจากนั้น Borenstein et. al. (1997) อธิบายว่าในกรณีที่ผู้ขายแต่ละรายไม่มีข้อมูลข่าวสารอย่างสมบูรณ์เกี่ยวกับการตั้งราคาขายของคู่แข่งรายอื่นๆ ผู้ขายแต่ละรายมีแนวโน้มที่จะไม่ปรับลดราคาขายของตนเมื่อราคาปัจจัยการผลิตปรับตัวลง หรือกล่าวได้ว่าราคาขายเดิมที่เป็นอยู่คือจุดโฟกัส (focal point) ของผู้ขายแต่ละรายในตลาด ในทางตรงกันข้าม เมื่อราคาปัจจัยการผลิตปรับตัวสูงขึ้น ผู้ขายทุกรายในตลาดมีแนวโน้มจะปรับราคาขายของตนให้สูงขึ้นทันที เพื่อรักษาระดับกำไรของตนไว้ ในทำนองเดียวกัน Brown and Yucel (2000) กล่าวว่าเมื่อมีผู้ขายจำนวนน้อย ผู้ขายเหล่านี้มักจะมีการรวมหัวหรือฮั้วกันอย่างไม่ชัดแจ้ง (unspoken collusion) เมื่อราคาปัจจัยการผลิตปรับสูงขึ้น ผู้ขายจะปรับราคาขายให้สูงขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อเป็นการส่งสัญญาณให้ผู้ขายรายอื่นๆรู้ว่าตนจะรักษาข้อตกลงในการฮั้วราคา ในทางตรงกันข้าม เมื่อราคาปัจจัยการผลิตปรับลดลง ผู้ขายจะรอคอยและไม่ปรับราคาขายของตนลงทันที เพราะการปรับราคาลดลงจะเป็นการส่งสัญญาณไปยังผู้ขายรายอื่นๆว่าจะมีการแข่งขันเพื่อแย่งลูกค้ากัน ซึ่งเป็นการบ่อนทำลายข้อตกลงในการฮั้วราคากัน

Damania and Yang (1998) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการปรับราคาที่ไม่สมมาตรเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์ต่อสินค้าแทนที่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงราคาปัจจัยการผลิตดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยมองว่าการปรับราคาสินค้าที่ไม่สมมาตรเป็นผลจากกลยุทธ์ในการลงโทษคู่แข่ง (punishment strategy) กล่าวคือใน

กรณีที่อุปสงค์ต่อสินค้าตกต่ำ ผู้ขายจะพยายามหลีกเลี่ยงการปรับราคาลดราคาขายของตน เพราะเกรงว่าจะถูกลงโทษโดยผู้ขายรายอื่นๆในตลาดด้วยการปรับราคาสินค้าลงมาแข่ง แต่ในกรณีที่อุปสงค์ต่อสินค้ามีมากขึ้น ผู้ขายแต่ละรายจะสามารถปรับขึ้นราคาขายของตนได้ทันทีโดยไม่ต้องกลัวว่าจะถูกลงโทษ

กล่าวโดยสรุป อำนาจเหนือตลาดเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดกลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตร ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การปรับราคาขายสินค้าเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในราคาปัจจัยการผลิต ซึ่งทำให้เกิดการส่งผ่านราคาอย่างไม่สมมาตรในเชิงบวก คือ การปรับราคาขายให้สูงขึ้นมีขนาดและความเร็วมากกว่าการปรับราคาขายลดลง

2.1.2 ต้นทุนในการปรับราคาสินค้า

แนวคิดเศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์เซี่ยนใหม่ (new Keynesian economics) เชื่อว่าผู้ขายมีต้นทุนในการปรับราคาสินค้า หรือเรียกว่า menu cost ต้นทุนดังกล่าวเป็นอุปสรรคทำให้ผู้ขายไม่ต้องการปรับราคาขายสินค้าของตน ทำให้ราคาสินค้ามีความหนืดและปรับตัวช้า (sticky price) และถ้าหากต้นทุนในการปรับราคาสินค้าดังกล่าวไม่สมดุลกันระหว่างการปรับราคาสินค้าขึ้นและการปรับราคาสินค้าลง ก็จะนำไปสู่การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรอีกด้วย

ผู้ผลิตที่มีต้นทุนคงที่และมีการประหยัดจากขนาด อาจยอมไม่ขึ้นราคาในระยะสั้นเพื่อรักษายอดขาย เพื่อจะได้รักษาระดับการผลิตไว้ให้ใกล้เคียงกับระดับเต็มอัตรากำลังการผลิต ดังนั้นราคาขายสินค้าจึงมีแนวโน้มปรับตัวสูงขึ้นช้ากว่าการปรับราคาลดลง (การส่งผ่านราคาไม่สมมาตรในเชิงลบ) อย่างไรก็ตามกลไกการส่งผ่านราคาไม่สมมาตรในเชิงบวกก็อาจเกิดขึ้นได้ (การปรับราคาขึ้นเร็วกว่าการปรับราคาลดลง) ในกรณีที่การขยายการผลิตทำได้ยากกว่าการปรับลดการผลิต เพราะการขยายการผลิตจำเป็นต้องแสวงหาปัจจัยการผลิตเพิ่มเติมซึ่งต้องใช้เวลาและต้องมีค่าใช้จ่ายในการค้นหา (search cost) แต่ในขณะที่การลดปริมาณการผลิตและการใช้ปัจจัยการผลิตสามารถทำได้ง่ายกว่าและรวดเร็วกว่าเพราะไม่ต้องเสียต้นทุนในการค้นหาดังกล่าว ผู้ผลิตจึงมีแนวโน้มจะปรับราคาขายให้สูงขึ้นเร็วกว่าการปรับราคาลดลง

ในกรณีที่สินค้ามีลักษณะเน่าเสียง่าย (perishable) ผู้ขายมักจะลังเลใจในการปรับขึ้นราคาขาย เพราะเกรงว่าจะขายไม่ออกและต้องเก็บสินค้าไว้นานขึ้นซึ่งอาจทำให้ผลผลิตเกิดความเสียหาย การตัดสินใจของผู้ผลิตดังกล่าวนำไปสู่การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในเชิงลบ คือ ราคาขายจะปรับตัวสูงขึ้นได้ยากและช้ากว่าการปรับลด

การบริหารจัดการสินค้าคงคลังยังมีส่วนทำให้เกิดการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตร ถ้าต้นทุนในการเก็บรักษาสินค้าคงคลังไม่สูงมากนัก เมื่ออุปสงค์ต่อสินค้าชะลอตัว ผู้ผลิตมักจะเลือกชะลอ การขายและเก็บสินค้าไว้ในคลังสินค้าแทนที่จะลดราคาขาย ในทางตรงกันข้าม เมื่ออุปสงค์ต่อสินค้ามีมากขึ้น ผู้ผลิตจะตัดสินใจเพิ่มราคาขายทันที เพราะไม่มีความจำเป็นจะต้องเร่งรีบระบายสินค้าคงคลัง กรณีเช่นนี้นำไปสู่การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในเชิงบวก คือ ราคาขายจะปรับสูงขึ้นได้ง่ายและรวดเร็วกว่าการปรับลดราคาขายลง

ถึงแม้ว่าต้นทุนในการปรับราคาสินค้าจะมีเป็นสาเหตุทำให้การส่งผ่านราคามีความไม่สมมาตร แต่ก็จะเป็นเพียงแค่ความไม่สมมาตรในด้านความเร็วของการปรับราคาขึ้นลงเท่านั้น ต้นทุนในการปรับราคาสินค้าไม่สามารถอธิบายการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในด้านขนาดของการปรับราคาขึ้นลง ซึ่งต่างจากอำนาจเหนือตลาดที่สามารถอธิบายกลไกการปรับตัวของราคาที่มีความไม่สมมาตรได้ทั้งในด้านขนาดและความเร็ว

2.1.3 สาเหตุอื่น

นอกจากอำนาจเหนือตลาดและต้นทุนในการปรับราคาสินค้าแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นๆที่ทำให้เกิดความไม่สมมาตรในการส่งผ่านราคาอีก เช่น มาตรการแทรกแซงราคาสินค้าของรัฐบาล ปัญหาข้อมูลข่าวสารไม่สมมาตร เป็นต้น ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

นโยบายพยุงราคาสินค้าหรือการกำหนดราคาสินค้าขั้นต่ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสินค้าเกษตรเป็นสาเหตุให้เกิดการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตร ถ้าหากนโยบายดังกล่าวทำให้ผู้ค้าส่งหรือผู้ค้าปลีกเชื่อว่าการปรับตัวลดลงของราคาสินค้าจะเป็นแค่ชั่วคราวเท่านั้น เพราะเมื่อราคาสินค้าปรับตัวลงมาระยะเวลาหนึ่ง รัฐบาลก็จะเข้ามาแทรกแซง เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร ในทางตรงกันข้าม เมื่อราคาสินค้าปรับตัวสูงขึ้น รัฐบาลมักจะเห็นว่าเกษตรกรได้รับความเดือนร้อนและจะไม่เข้าแทรกแซงเพื่อทำให้ราคาสินค้าลดลงแต่อย่างใด ทำให้การปรับราคาสูงขึ้นมีแนวโน้มที่จะคงอยู่เป็นระยะเวลานานกว่าการปรับราคาลดลง

นอกจากนั้น ถ้าผู้ผลิตหรือผู้ขายบางรายที่มีขนาดใหญ่และมีมีความได้เปรียบทางด้านข้อมูลข่าวสาร อาจทำให้ผู้ผลิตหรือผู้ขายนั้นความเป็นผู้นำตลาดในการตั้งราคาและมีแนวโน้มจะทำให้เกิดการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในเชิงบวกขึ้นได้ หรือในกรณีที่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับราคาสินค้าไม่สมบูรณ์ อาจจะมีการใช้กลยุทธ์ปล่อยข่าวเพื่อสร้างราคาสินค้าได้ ตัวอย่างเช่น ผู้ขายอาจรายงานข้อมูลการปรับราคาสินค้าลดลงล่าช้ากว่าข้อมูลการปรับราคาสินค้าขึ้น เป็นต้น

ในทำนองเดียวกับต้นทุนในการปรับราคาสินค้า มาตรการการแทรกแซงของรัฐบาลและข้อมูลข่าวสารที่ไม่สมมาตรสามารถอธิบายสาเหตุของการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในเชิงความเร็วเพียงเท่านั้น แต่ไม่สามารถอธิบายความไม่สมมาตรในเชิงขนาดของการส่งผ่านราคา

2.2 แบบจำลองเศรษฐมิติสำหรับทดสอบกลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตร

แบบจำลองเศรษฐมิติที่ใช้สำหรับการศึกษาเชิงประจักษ์เพื่อวัดขนาดและความเร็วของกลไกการส่งผ่านราคาต้องมีลักษณะพลวัต (dynamic) เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างราคาต้นทางและราคาปลายทาง จึงมีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลประเภทอนุกรมเวลา สามารถแบ่งแบบจำลองออกได้เป็น 2 ประเภท คือ แบบจำลองเชิงพลวัตมีตัวแปรล่าช้า (distributed lag model) และแบบจำลองแสดงการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาว (error correction model หรือ ECM) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

2.2.1 แบบจำลองเชิงพลวัตมีตัวแปรล่าช้า

กำหนดให้ p^{in} และ p^{out} คือ ราคาสินค้าต้นทาง และราคาสินค้าปลายทาง ตามลำดับ สามารถกำหนดสมการแสดงกลไกการส่งผ่านราคาต้นทางไปสู่ราคาปลายทาง ถ้าสมมติว่าความสัมพันธ์ระหว่างราคาสินค้าต้นทางและปลายทางมีลักษณะเป็นเส้นตรง ก็จะกำหนดรูปแบบสมการถดถอยได้ดังนี้

$$p_t^{out} = \beta_0 + \beta_1 p_t^{in} + \varepsilon_t \qquad (2.1)$$

เมื่อ ε_t คือตัวรบกวนสุ่ม (random disturbance) ในขณะที่ β_0 และ β_1 คือพารามิเตอร์ โดยที่ β_1 แสดงขนาดและทิศทางการเปลี่ยนของ p^{out} ที่เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของ p^{in} สังเกตว่ากลไกการส่งผ่านราคาตามสมการ (2.1) นี้มีความสมมาตรทั้งในด้านขนาดและความเร็ว คือ ไม่ว่าราคา p^{in} จะเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นหรือลดลง p^{out} จะมีขนาดการเปลี่ยนแปลงเท่ากับ β_1 เสมอ อีกทั้ง p^{out} จะปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของ p^{in} ทันทีในช่วงเวลาเดียวกัน

เพื่อจะยอมให้มีกลไกการปรับตัวของราคาอย่างไม่สมมาตร จึงต้องปรับสมการ (2.1) ให้เป็นสมการ (2.2) โดยมีตัวแปรหุ่น (dummy variable) คือ D_t^+ และ D_t^- ดังนี้

$$p_t^{out} = \beta_0 + \beta_1^+ D_t^+ p_t^{in} + \beta_1^- D_t^- p_t^{in} + \varepsilon_t \qquad (2.2)$$

เมื่อ D_t^+ คือตัวแปรหุ่นแสดงการปรับตัวของราคาในทิศทางเพิ่มขึ้นหรือคงเดิม โดยที่ $D_t^+ = 1$ ถ้า $p_t^{in} \geq p_{t-1}^{in}$ และ $D_t^+ = 0$ ถ้า $p_t^{in} < p_{t-1}^{in}$ ในขณะที่ D_t^- คือตัวแปรหุ่นแสดงการปรับตัวของราคาในทิศทางลดลง โดยที่ $D_t^- = 1$ ถ้า $p_t^{in} < p_{t-1}^{in}$ และ $D_t^- = 0$ ถ้า $p_t^{in} \geq p_{t-1}^{in}$ ดังนั้นสมการ (2.2) สามารถแสดงการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในด้านขนาดได้ โดยที่ β_1^+ คือค่าสัมประสิทธิ์แสดงการเปลี่ยนแปลงของราคาปลายทางในกรณีราคาต้นทางปรับตัวในทิศทางเพิ่มสูงขึ้น ในขณะที่ β_1^- คือค่าสัมประสิทธิ์แสดงการเปลี่ยนแปลงของราคาปลายทางในกรณีราคาต้นทางปรับตัวในทิศทางลดลง นอกจากนั้นยังสามารถทดสอบสมมติฐานทางสถิติเกี่ยวกับการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรโดยใช้วิธีการทดสอบแบบ F test โดยตั้งสมมติฐานว่างสำหรับการทดสอบว่า $\beta_1^+ = \beta_1^-$ ในกรณีที่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่างดังกล่าวได้ จะสรุปได้ว่าผลกระทบของการปรับราคาต้นทางไปสู่ราคาสินค้าปลายทางมีความไม่สมมาตร

อย่างไรก็ตามสมการ (2.2) สามารถแสดงได้เพียงการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในด้านขนาดเท่านั้น แต่ไม่สามารถแสดงความไม่สมมาตรในด้านความเร็วของการส่งผ่านได้ จึงต้องเพิ่มตัวแปรล่าช้าของราคาต้นทางเข้าไว้ในแบบจำลองด้วย ดังแสดงไว้ตามสมการ (2.3) ต่อไปนี้

$$p_t^{out} = \beta_0 + \sum_{j=1}^{K}\left(\beta_j^+ D^+ \Delta p_{t-j+1}^{in}\right) + \sum_{j=1}^{K}\left(\beta_j^- D^- \Delta p_{t-j+1}^{in}\right) + \varepsilon_t \qquad (2.3)$$

เมื่อ Δ แสดงผลต่างลำดับแรก (first difference) ของตัวแปร ค่าสัมประสิทธิ์ β_j^+ และ β_j^- แสดงความเร็วในการปรับตัวเมื่อราคาสูงขึ้นและราคาลดลงในช่วงเวลาที่ j ในขณะที่ผลรวมของค่าสัมประสิทธิ์ β_j^+ และ β_j^- แสดงความแตกต่างในขนาดระหว่างราคาปรับตัวขึ้นและราคาปรับตัวลง

2.2.2 แบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาว

แบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาว (error correction model หรือ ECM) ใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ตัวแปรอนุกรมเวลาที่ไม่มีความนิ่ง (non-stationary time-series variable) ตามปกติแล้วการประมาณค่าสมการถดถอยโดยใช้ข้อมูลอนุกรมเวลาของตัวแปรตามและตัวแปรอิสระไม่มีความนิ่งจะมีความเสี่ยงที่จะได้สมการถดถอยที่มีความสัมพันธ์ปลอม (spurious regression) แต่อาจเป็นไปได้ว่าตัวแปรตามและตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวระหว่างกัน ในกรณีเช่นว่านี้ตัวแปรตามและตัวแปรอิสระอาจเบี่ยงเบนออกจากความสัมพันธ์ในระยะยาวได้เพียงชั่วคราว แต่ในระยะยาวแล้วตัวแปรตามและตัวแปรอิสระจะมีแนวโน้มกลับเข้าสู่ความสัมพันธ์ดุลยภาพในระยะยาว รูปแบบสมการแสดงการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวระหว่างราคาปลายทางกับราคาต้นทางสามารถแสดงได้ดังนี้

$$\mathrm{p}_{\mathrm{t}}^{\mathrm{out}} = \beta_0 + \sum_{j=1}^{K} \beta_j^{+} \Delta \mathrm{p}_{\mathrm{t}-j+1}^{\mathrm{in}} + \phi \mathrm{ECT}_{t-1} + \gamma_t \qquad (2.4)$$

เมื่อ $\mathrm{ECT}_{t-1} = \mathrm{p}_{\mathrm{t}-1}^{\mathrm{out}} - \alpha - \varphi \mathrm{p}_{\mathrm{t}-1}^{\mathrm{in}}$ คือขนาดของการเบี่ยงเบนออกจากดุลยภาพในระยะยาว (error correction term) ในขณะที่ γ_t ตัวรบกวนสุ่มที่มีความแปรปรวนคงที่และไม่มีสหสัมพันธ์กันเอง ค่าสัมประสิทธิ์ ϕ แสดงความเร็วในการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาว โดยที่ $-1 < \phi < 0$ ตัวอย่างเช่น ถ้า $\mathrm{ECT}_1 > 0$ แสดง $\mathrm{p}_1^{\mathrm{out}}$ มีค่าสูงกว่าดุลยภาพในระยะยาว เมื่อเวลาผ่านไปจะพบว่า ECT จะค่อยๆปรับตัวลดลง จนกระทั่งหายไป $\mathrm{p}_{\mathrm{t}}^{\mathrm{out}}$ ก็จะกลับสู่ดุลยภาพในระยะยาว

แบบจำลอง ECM ในสมการ (2.4) สามารถปรับปรุงให้วิเคราะห์และทดสอบการปรับตัวที่ไม่สมมาตราของราคาสินค้าได้โดยการแยกพิจารณาการเบี่ยงเบนออกจากดุลยภาพ ECT ออกเป็นการเบี่ยงเบนที่อยู่สูงกว่าดุลยภาพ ECT^{+} และการเบี่ยงเบนที่อยู่ต่ำกว่าดุลยภาพ ECT^{-} ดังแสดงในสมการ (2.5) ดังนี้

$$p_t^{out} = \beta_0 + \sum_{j=1}^{K} \beta_j \Delta p_{t-j+1}^{in} + \phi^{+} ECT_{t-1}^{+} + \phi^{-} ECT_{t-1}^{-} + \gamma_t \quad (2.5)$$

ที่ผ่านมาได้มีการแบบจำลอง (2.5) ไปใช้เพื่อวิเคราะห์การปรับตัวที่ไม่สมมาตรของราคาสินค้าเกษตรจำนวนมาก อาทิเช่น ราคาเนื้อสุกรในเยอรมนี และราคาข้าวสาลีในตลาดโลก เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามแบบจำลอง (2.5) ยังมีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ สามารถวิเคราะห์ได้แต่เฉพาะความไม่สมมาตรในด้านความเร็วของการปรับตัวระหว่างราคาปรับขึ้นกับราคาปรับลงเท่านั้น ไม่สามารถใช้วิเคราะห์ความไม่สมมาตรด้านขนาดของการปรับตัว เนื่องจากในระยะยาวแล้วไม่ว่าราคาจะปรับขึ้นหรือลง สุดท้ายราคาจะปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวเหมือนกัน

2.3 งานวิจัยเกี่ยวกับการส่งผ่านราคาสินค้าเกษตรในอดีต

ที่ผ่านมามีงานศึกษาเกี่ยวกับการกลไกการส่งผ่านราคาจากตลาดโลกไปยังราคาภายในประเทศของสินค้าเกษตรเป็นจำนวนมากทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ วิธีการศึกษาที่นิยมใช้ ได้แก่ การวัดความยืดหยุ่นของการส่งผ่านราคา (price transmission elasticity) วิธีแบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพ (ECM) วิธีเวคเตอร์การปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพ (Vector Error Correction Model) หรือ VECM ประกอบกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาว (Cointegration Analysis)

งานศึกษาเกี่ยวการส่งผ่านราคาจากตลาดโลกไปยังราคาภายในประเทศสำหรับสินค้าเกษตรในประเทศไทยที่น่าสนใจ ได้แก่ วิริยกิตต์ และอภิชาต (2559) วิเคราะห์การส่งผ่านราคาน้ำตาลของไทยด้วยวิธี VECM พบว่าความยืดหยุ่นของการส่งผ่านราคาจากตลาดโลกมายังราคาที่เกษตรกรได้รับมีค่าใกล้เคียงหนึ่ง แสดงว่าภาครัฐมีการกำหนดราคาอ้อยภายในประเทศที่สะท้อนถึงการปรับตัวในตลาดโลกโดยมีเวลาในการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพประมาณ 5 เดือน ในขณะที่ เฉลิมพล และพัฒนา (2559) ศึกษาการส่งผ่านราคาในตลาดยางพาราด้วยวิธี Johansen Cointegration ร่วมกับการวิเคราะห์ Granger Causality พบว่าราคาหน้าฟาร์ม ราคาขายส่ง ราคาส่งออก และราคาตลาดโลก มีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวระหว่างกัน และมีการส่งผ่านราคาส่งออกไปยังราคาหน้าฟาร์ม แต่ไม่ได้แสดงผลการคำนวณผลกระทบของการส่งผ่านราคาแต่อย่างใด

งานศึกษาเกี่ยวกับการส่งผ่านราคาสินค้าเกษตรในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในความไม่สมมาตรของกลไกการส่งผ่านราคา มีเพียงศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (2556) ที่มุ่งประเด็นไปยัง

การส่งผ่านจากราคาวัตถุดิบไปยังราคาผู้ผลิตและราคาผู้บริโภคที่อาจมีความไม่สมมาตรในตลาดยางพาราและน้ำตาลโดยใช้วิธี Threshold Cointegration ผลการศึกษาพบว่าไม่มีความสัมพันธ์ในระยะยาวระหว่างราคาวัตถุดิบ ราคาผู้ผลิต และราคาผู้บริโภคในตลาดน้ำตาล เนื่องจากราคาน้ำตาลถูกควบคุมจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาพบว่ามีการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในตลาดยางพาราจากราคาขายปลีกกลับไปราคาขายส่งและส่งกลับไปยังราคาที่สวนยาง เมื่อราคาขายปลีกยางเพิ่มขึ้น จะทำให้ราคาขายส่งยางพาราเพิ่มขึ้น แต่จะส่งผลให้ราคายางที่สวนยางเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามเมื่อราคาขายปลีกยางลดลง จะทำให้ราคาขายส่งยางพาราลดลง และจะส่งผลให้ราคายางที่สวนยางลดลงเป็นอย่างมาก การส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรในตลาดยางพาราอาจเกิดขึ้นเนื่องจากพ่อค้าคนกลางในตลาดยางมีอำนาจตลาดสูงกว่าชาวสวนยาง

ในขณะที่งานศึกษาของต่างประเทศมีการประยุกต์ใช้วิธีการทางเศรษฐมิติเพื่อวิเคราะห์การส่งผ่านราคาที่สมมาตรของสินค้าเกษตรและสินค้าขั้นปฐมอื่นจำนวนมาก ที่น่าสนใจได้แก่ von Cramon et.al (1996) และ von Cramon et.al (1998) ซึ่งศึกษากลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรของราคาข้าวสาลีในตลาดโลกและราคาเนื้อสุกรในประเทศเยอรมนีด้วยวิธี Asymmetric Error Correction Model หรือ AECM ตามลำดับ ผลการศึกษาไม่พบความไม่สมมาตรในการส่งผ่านราคาของข้าวสาลี แต่พบว่าการส่งผ่านราคาเนื้อสุกรของเยอรมนีมีลักษณะไม่สมมาตร ในทำนองเดียวกัน Borenstein et.al (1997) ศึกษากลไกการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรระหว่างราคาน้ำมันเบนซินกับราคาน้ำมันดิบในประเทศสหรัฐอเมริกาด้วยวิธี ECM เช่นกัน ต่อมา Chen et.al (2005) ตรวจสอบกลไกการส่งผ่านระหว่างราคาน้ำมันเบนซินกับราคาน้ำมันดิบในประเทศสหรัฐอเมริกาอีกครั้งหนึ่งโดยใช้วิธี TVECM พบว่าการปรับตัวของราคาข่ายปลีกน้ำมันเบนซินในสหรัฐอเมริกามีการปรับตัวที่ไม่สมมาตรต่อการปรับตัวของราคาน้ำมันดิบ

การศึกษาเกี่ยวกับกลไกการส่งผ่านราคาของข้าวไทยที่ผ่านมา ประกอบด้วย ณชภัทร (2558) วิเคราะห์ความยืดหยุ่นของการส่งผ่านราคา พบว่าการเพิ่มขึ้นของราคาส่งออกข้าว F.O.B. ร้อยละ 1 จะทำให้ราคาขายส่งข้าวขาว 5% เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.14 และการส่งผ่านราคามีความล่าช้า 1 เดือน เนื่องจากเนื่องจากผู้ค้าส่งต้องอาศัยราคาส่งออกที่ถูกกำหนดจากตลาดโลกก่อนที่จะส่งผ่านราคาไปยังตลาดขายส่ง จึงต้องมีความล่าช้าในการรับทราบข้อมูลราคา ในขณะที่ อรวรรณ (2556) ประมาณการค่าความยืดหยุ่นของการส่งผ่านราคาข้าวสารส่งออก F.O.B. ข้าวเหนียวเมล็ดยาว 10% ไปยังราคาข้าวสารขายส่ง 10% เมล็ดยาวตลาดกรุงเทพฯได้เท่ากับ 0.7927 สะท้อนถึงการส่งผ่านราคาที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพและโครงสร้างตลาดที่ค่อนข้างแข่งขัน แต่หากเปรียบเทียบกับค่าความ

ยืดหยุ่นของการส่งผ่านราคาของตลาดข้าวเหนียวในประเทศทั้งตลาดระดับท้องถิ่นในภูมิภาคและต ลาดขายส่งกรุงเทพฯ จะพบว่าราคาข้าวเหนียวของตลาดในประเทศจะมีการส่งผ่านราคาอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า หรือกล่าวได้ว่าตลาดข้าวเหนียวในระดับส่งออกมีโครงสร้างการแข่งขันน้อยกว่าตลาดในประเทศ จึงเป็นเหตุให้ผู้ส่งออกสามารถดูดซับส่วนเหลื่อมการตลาดที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของราคาได้มากกว่าพ่อค้าข้าวเหนียวในตลาดภายในประเทศ อย่างไรก็ตามการศึกษาเกี่ยวกับการส่งผ่านราคาข้าวเหล่านี้เป็นเพียงแค่การประมาณค่าความยืดหยุ่นของการส่งผ่านราคาเท่านั้น ไม่ได้วิเคราะห์การปรับตัวในระยะสั้นเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพ และไม่ได้วิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ในการส่งผ่านราคาที่ไม่สมมาตรแต่อย่างใด

ถึงแม้ว่า Wong (1978) จะไม่ได้ศึกษาการส่งผ่านราคาข้าวในตลาดโลกมายังราคาข้าวภายในประเทศไทยโดยตรงโดยใช้แบบจำลอง ECM แต่มีการประมาณค่าระบบสมการเกี่ยวเนื่องเชิงพลวัต (dynamic simultaneous equation model) อันประกอบด้วย สมการอุปสงค์และอุปทานข้าวภายในประเทศไทยและอุปสงค์ต่อข้าวไทยในตลาดโลก และมีสมการกลไกการส่งผ่านระหว่างราคาข้าวในประเทศและราคาข้าวส่งออกของไทยอีกด้วย เพื่อประเมินผลกระทบของมาตราการเก็บค่าพรีเมียมข้าวส่งออกต่อการค้าข้าวและสวัสดิการของเกษตรกร ผลการประมาณพบว่าค่าความยืดหยุ่นของการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกมายังราคาข้าวในประเทศเท่ากับ 0.4477 และมีข้อสรุปที่สำคัญว่าถึงแม้การเก็บค่าพรีเมียมส่งออกข้าวจะทำให้ราคาข้าวส่งออกของไทยเพิ่มสูงขึ้น แต่จะทำให้ข้าวภายในประเทศมีราคาถูก ซึ่งไม่เป็นธรรมกับเกษตรที่ต้องแบกรับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าว และอาจส่งผลต่อแรงจูงใจในการปรับปรุงการผลิตข้าวซึ่งจะส่งผลเสียต่อระบบการผลิตและค้าข้าวของประเทศไทยในระยะยาว

มีการวิเคราะห์ถึงความไม่สมมาตรในการส่งผ่านราคาข้าวในตลาดโลก คือ Chen and Saghaian (2016) ศึกษาความเชื่อมโยงและกลไกการส่งผ่านราคาข้าวในตลาดโลกด้วยวิธี threshold vector error correction model (TVECM) พบว่าราคาข้าวของไทย สหรัฐอเมริกา และเวียดนามมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาวระหว่างกันสะท้อนถึงสภาวะการแข่งขันในตลาดโลก เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวไทยและราคาข้าวเวียดนามพบว่ามีความไม่สมมาตรในความความเร็วของการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพ ในช่วงที่ข้าวเวียดนามมีราคาค่อนข้างต่ำ ราคาข้าวของเวียดนามจะปรับตัวเพิ่มขึ้นเพื่อกลับสู่ดุลยภาพระยะยาวได้ค่อนข้างช้า (สัมประสิทธิ์การปรับตัวเท่ากับ -0.16) เมื่อเทียบกับในช่วงที่ราคาข้าวเวียดนามค่อนข้างสูงซึ่งสามารถปรับตัวลดลงเพื่อกลับสู่ดุลยภาพได้รวดเร็วกว่า (สัมประสิทธิ์การปรับตัวเท่ากับ -0.50) ในทำนองเดียวกันเมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ในระยะยาวระหว่างราคาข้าวเวียดนามกับราคาข้าวสหรัฐอเมริกาพบว่าราคาข้าวเวียดนามจะปรับตัวลดลงเพื่อเข้าสู่ดุลย

ภาพอย่างรวดเร็วกว่าการปรับราคาสูงขึ้น แสดงถึงการแข่งขันทางด้านราคาระหว่างข้าวของทั้งสองประเทศในตลาดโลก แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีการวิเคราะห์การส่งผ่านของราคาข้าวจากตลาดโลกมาสู่ราคาข้าวในประเทศไทยว่ามีลักษณะสมมาตรระหว่างราคาปรับขึ้นกับราคาปรับลงหรือไม่อย่างไร

มีงานศึกษาที่น่าสนใจ คือ Fiamohe et. al. (2015) ทำการประมาณค่ากลไกการส่งผ่านที่ไม่สมมาตรจากราคาข้าวของประเทศไทยไปยังตลาดข้าวแอฟริกาตะวันตก อันได้แก่ เบนิน มาลี และเซเนกัล โดยใช้แบบจำลอง Threshold cointegration และข้อมูลอนุกรมเวลารายเดือน ผลการศึกษาพบว่าราคาข้าวไทยในตลาดโลกและราคาข้าวในเบนิน มาลี และเซเนกัลปรับตัวไปในทิศทางเดียวกัน อย่างไรก็ตามการตอบสนองของราคาข้าวในเบนินและมาลีต่อการปรับตัวสูงขึ้นของราคาข้าวไทยมีความรวดเร็วกว่าการปรับตัวในทิศทางขาลง ซึ่งอาจเกิดจากต้นทุนธุรกรรม (transaction costs) ในขณะที่ราคาข้าวเซเนกัลจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับราคาข้าวของไทย แสดงว่าตลาดค้าข้าวในเซเนกัลมีความเชื่อมโยงกับตลาดโลกมากกว่า

ดังที่กล่าวมา แม้จะมีเคยการวิเคราะห์กลไกการส่งผ่านราคาข้าวของประเทศไทยแล้ว แต่งานศึกษาในอดีตยังไม่มีการวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ว่ากลไกการส่งผ่านราคามีความไม่สมมาตรอยู่หรือไม่ จึงควรมีการวิเคราะห์กลไกการส่งผ่านระหว่างราคาข้าวส่งออกกับราคาข้าวสารในประเทศไทยใหม่อีกครั้งหนึ่ง การศึกษาครั้งนี้จะมุ่งเน้นทดสอบว่าการปรับราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารในประเทศมีความเร็วในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออกอย่างเท่าเทียมกันระหว่างช่วงราคาปรับขึ้นกับราคาปรับลงหรือไม่และอย่างไร โดยใช้วิธี AECM ตามแนวทางของ von Cramon et.al (1998) ประเด็นเรื่องความไม่สมมาตรในการส่งผ่านราคาข้าวมีความสำคัญต่อความเป็นธรรมในการกำหนดราคาและชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในประเทศจำนวนมาก นอกจากนั้นผลการศึกษายังสามารถนำไปใช้เพื่อพยากรณ์การปรับตัวของราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารในประเทศได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น และยังสามารถนำไปใช้ประกอบการวิเคราะห์นโยบายที่เหมาะสมเกี่ยวกับการกำหนดราคาข้าวได้ต่อไปอีกด้วย

บทที่ 3

นโยบายรักษาเสถียรภาพราคาข้าวของประเทศไทย

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2560 ประเทศไทยมีปริมาณการส่งออกข้าวจำนวน 11.63 ล้านตัน ซึ่งเป็นแหล่งรายได้เงินตราต่างประเทศที่สำคัญ และในปีการผลิต พ.ศ. 2559/60 มีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวน 3.71 ล้านครัวเรือน มีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปี 58.43 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 42.49 ของพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ซึ่งถือว่ามีเกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวนมากกว่าพืชชนิดอื่นๆ การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจึงเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ รัฐบาลทุกยุคสมัยที่ผ่านมาได้ดำเนินมาตรการในการรักษาเสถียรภาพราคาข้าวมาโดยตลอดเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร

ในบทนี้จะกล่าวถึงโครงการของรัฐบาลในการรักษาเสถียรภาพราคาข้าวที่ผ่านมาในอดีตจำนวน 5 โครงการ ได้แก่ โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2524/25 โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2544/45 โครงการประกันราคาข้าว ปีการผลิต 2552 โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2525/56 และโครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต๊อก ปีการผลิต 2559/60 โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2524/25

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกเริ่มต้นในปีการผลิต 2524/25 ซึ่งเป็นช่วงที่ราคาข้าวในประเทศค่อนข้างตกต่ำ ดำเนินงานในรูปแบบโครงการขนาดเล็กโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) อันเนื่องมาจากแรงกดดันทางการเมืองที่ต้องการให้ ธ.ก.ส. ยกเลิกหนี้สินเกษตรกร และเลื่อนกำหนดชำระหนี้สินของเกษตรกร อีกทั้งยังเป็นการชะลอการขายข้าวเปลือกในช่วงต้นฤดูการเก็บเกี่ยวและลดอุปทานข้าวที่ออกสู่ตลาดเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ในการดำรงชีพโดยไม่จำเป็นต้องขายข้าว ทันทีในฤดูเก็บเกี่ยว และสามารถไถ่ถอนข้าวในภายหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงที่ราคาข้าวสูงขึ้น ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น (สมพร อิศวิลานนท์, 2554)

ในปี พ.ศ. 2525 ธ.ก.ส. จึงได้นำมาตรการจำนำข้าวเปลือกมาใช้ โดยเริ่มทดลองโครงการดังกล่าวใน 2 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา และพระนครศรีอยุธยา โดยเปิดโอกาสให้เกษตรกรที่ต้องการเก็บข้าวเปลือกไว้ขายในช่วงที่มีราคาดี สามารถนำข้าวมาจำนำไว้กับ ธ.ก.ส. (นิพนธ์ พัวพงศกร, 2553b) เกษตรกรที่นำข้าวมาจำนำ

จะได้รับเงินกู้จำนวนร้อยละ 80 ของมูลค่าข้าวเปลือกที่นำมาจำนำ ซึ่งเป็นมูลค่าที่ต่ำกว่าราคาตลาด แต่ไม่เกินรายละ 100,000 บาท โดย ธ.ก.ส. กำหนดดอกเบี้ยร้อยละ 13 ต่อปี ทั้งนี้เกษตรกรสามารถเลือกไถ่ถอนข้าวที่จำนำไว้ก่อนกำหนดได้ แต่หากเกษตรกรเลือกที่จะไม่ไถ่ถอนข้าวเปลือกภายในกำหนด ธ.ก.ส. จะนำข้าวเปลือกที่หลุดจำนำไปจำหน่ายเพื่อชำระหนี้ต่อไป

จากรูปแบบการดำเนินงานดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ธ.ก.ส. เป็นผู้รับความเสี่ยงส่วนใหญ่ของโครงการ ในขณะที่เกษตรกรเป็นผู้ได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่ราคาข้าวตกต่ำ เกษตรกรที่นำข้าวเปลือกเข้าร่วมโครงการย่อมมีแนวโน้มที่จะไม่ใช้สิทธิ์ไถ่ถอนข้าวคืน แต่จะปล่อยข้าวเปลือกและหนี้ไว้เป็นภาระของ ธ.ก.ส. ขณะเดียวกันหากราคาข้าวในตลาดเพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรย่อมมีแนวโน้มในการใช้สิทธิ์ไถ่ถอนข้าวคืน โครงการดังกล่าวจังไม่ใช่โครงการหลักในการสร้างผลกำไรให้กับ ธ.ก.ส.

โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2524/25 นี้ ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมโครงการเพียง 69 ราย มีการจำนำข้าวรวมเพียง 410 ตัน ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรยังคงไม่มีความเข้าใจในกระบวนการ ประกอบกับกระบวนการเข้ารับจำนำที่ยุ่งยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับภาระขนส่งข้าวไปยังคลังข้าวด้วยตนเอง และราคารับจำนำที่ไม่แตกต่างจากราคาขายแก่พ่อค้าคนกลางเท่าใดนัก นอกจากนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีความพึงพอใจที่จะขายข้าวตั้งแต่ต้นฤดูเก็บเกี่ยวมากกว่า แม้จะมีการปรับปรุงมาตรการโครงการ ตั้งแต่ปีการผลิต 2525/26 ถึง ปีการผลิต 2527/28 แต่โครงการก็ยังไม่ได้รับความนิยม โครงการจึงถูกยกเลิกครั้งหนึ่งเมื่อปลายปี พ.ศ.2528 (ชัยพัฒน์ สหัสกุล, 2550)

ต่อมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในโครงการรับจำนำข้าวเปลือกในปีการผลิต 2529/30 โดยมีการเปลี่ยนแปลงให้โครงการรับจำนำข้าวจากเดิมเป็นโครงการเสริมให้เป็นโครงการหลัก และทำให้กระบวนการต่างๆ มีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ได้แก่ การให้เกษตรกรสามารถเก็บข้าวเปลือกไว้ในยุ้งฉางของตนเอง ซึ่งเป็นวิธีที่ได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบัน โครงการจึงได้รับความนิยม และมีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนมาก

ตั้งแต่โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2524/25 ถึงโครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปรังปี 2544 เป็นช่วงที่รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อยกระดับราคาข้าวในประเทศ จึงมีการตั้งราคารับจำนำที่ต่ำกว่าราคาตลาด คือ ร้อยละ 80-95 จากราคาฐาน และตั้งเป้าหมายการรับจำนำเพียง 1-2.8 ล้านตันเท่านั้น (สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย, 2555)

3.2 โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2544/45

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกในระยะที่ผ่านมาจนถึงก่อนปี พ.ศ.2544 นั้นเป็นการรับจำนำข้าวเปลือกในราคาต่ำกว่าราคาตลาด และมีการกำหนดปริมาณการรับจำนำรวมตามความเหมาะสมของสภาพตลาดแต่ในปี พ.ศ. 2544 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับนโยบายรับจำนำข้าวอีกครั้งหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2544 หลังจากที่รัฐบาลพรรคไทยรักไทย ภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เข้ามาบริหารประเทศในเดือนกุมภาพันธ์ ได้มีการปรับปรุงโครงการรับจำนำข้าวเปลือกใหม่ โดยเริ่มต้นการรับจำนำข้าวเปลือกนาปรังเป็นครั้งแรก มีการกำหนดเป้าหมายรับจำนำกว่า 2.5 ล้านตัน พร้อมทั้งขยายวงเงินรับจำนำเพิ่มขึ้นเป็นรายละไม่เกิน 350,000 บาท เป็นการรับจำนำใบประทวนสินค้า โดยมี อ.ต.ก. และ อคส. เป็นผู้ออกใบประทวน และกำหนดเงื่อนไขให้สามารถนำข้าวเปลือกนาปรังที่รับฝากไว้ไปสีแปรสภาพเป็นข้าวสารและเก็บไว้ในคลังสินค้ากลางของ อ.ต.ก. และ อคส. ได้ นอกจากนี้ยังมีการตกลงกับโรงสีไม่ให้คิดค่าเช่าฝากเก็บข้าวเปลือกในช่วง 3 เดือนที่รับฝากข้าวเปลือกจากเกษตรกร ส่งผลให้ช่วยลดภาระค่าเช่าคลังเก็บสินค้าได้

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปรัง ปี 2544 นับได้ว่าเป็นต้นแบบของโครงการรับจำนำข้าวเปลือกต่อเนื่องมาจนถึงปีการผลิต 2552/53 ที่มีการเปลี่ยนนโยบายเป็นโครงการประกันรายได้ขั้นต่ำในรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับถัดไป นอกจากนี้รัฐบาลยังได้เพิ่มราคาเป้าหมายของการรับจำนำให้สูงกว่าระดับราคาตลาด ควบคู่กับการเพิ่มปริมาณเป้าหมายของการรับจำนำ และกำหนดมาตรการให้โรงสีเอกชนเข้ามาเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการรับจำนำข้าวเปลือกครั้งนี้ ซึ่งเป็นการเพิ่มเติมจากการใช้กลไกของ ธ.ก.ส. และสถาบันสหกรณ์ที่มีการรับจำนำไว้กับยุ้งฉาง โดยให้เกษตรกรนำข้าวเปลือกมาจำนำกับโรงสี และให้ อ.ต.ก. และ อคส. เป็นผู้ออกใบประทวนสินค้าให้กับเกษตรกร เมื่อเกษตรกรได้รับใบประทวนแล้วสามารถนำใบประทวนมาขึ้นเงินกับ ธ.ก.ส. ตามราคาที่ประกาศรับจำนำไว้ (นิพนธ์ พัวพงศกร, 2553b)

ประเด็นสำคัญในการเปลี่ยนแปลงมาตรการโครงการในปีการผลิต 2544/45 คือ การที่โครงการรับจำนำข้าวเปลือกได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายประชานิยม ดังนี้ (นิพนธ์ พัวพงศกร, 2553b)

- โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2544/45 เพิ่มเป้าหมายการรับจำนำจาก 2.5 ล้านตัน เป็น 8.7 ล้านตัน ด้วยวงเงินกู้ร้อยละ 100 ของราคาเป้าหมายรับจำนำ และยังมีการเพิ่มจำนวนรับจำนำอย่างต่อเนื่องถึง 9 ล้านตัน ในปีการผลิต 2547/48 และ 2548/49
- กำหนดราคารับจำนำสูงกว่าราคาตลาดถึงร้อยละ 30 ซึ่งทำให้วัตถุประสงค์ของการจำนำข้าว ถูกเปลี่ยนจากการพยุงราคาโดยการควบคุมอุปทานข้าวเปลือกในช่วงต้นฤดูเก็บเกี่ยว เป็นการกำหนดราคาประกับข้าวเปลือกขั้นต่ำ โดยรัฐทำหน้าที่รับซื้อข้าวเปลือกส่วนเกินเก็บไว้ในโกดัง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมาตรการดังกล่าว ส่งผลให้เกษตรกรนำข้าวเปลือกมาเข้าร่วมโครงการมากขึ้น โดยในปีการผลิต 2547/48 พบว่ามีปริมาณรับจำนำมากถึง 1 ใน 3 ของปริมาณข้าวเปลือกทั้งประเทศส่งผลให้รัฐมีภาระการคลังเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล
- รัฐบาลมีความพยายามที่จะผูกขาดการส่งออกข้าว โดยให้การประมูลข้าวของรัฐตกอยู่ในมือของผู้ส่งออกเพียงรายเดียว

แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงการรับจำนำข้าวของรัฐบาลไทยรักไทย จะได้รับความนิยมจากเกษตรกรและมีผู้เข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมาก แต่โครงการดังกล่าวได้ส่งผลกระทบเชิงลบเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่รัฐบาลต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาข้าวเปลือกจำนวนมาก นอกจากนี้ยังทำให้ความสามารถในการส่งออกข้าวของผู้ส่งออกข้าวลดลง และข้าวในประเทศไหลเข้าคลังของรัฐบาลโดยเกษตรกรไม่มาไถ่ถอนมากขึ้น ซึ่งการที่ข้าวในคลังของรัฐบาลมีมากนั้น จะส่งผลกระทบเชิงลบต่อการส่งออก เช่น โครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปรังปี 2547 มีการกำหนดราคารับจำนำสูงกว่าตลาด โดยมีข้าวเข้าโครงการ 5.2 ล้านตัน จากเป้าหมายรับจำนำ 9 ล้านตัน แต่ยอดส่งออกข้าวไทยกลับลดลงจาก 10.11 ล้านตัน เหลือเพียง 7.28 ล้านตัน ขณะที่ยอดการส่งออกข้าวของเวียดนามกลับเพิ่มมากขึ้นจาก 4.30 ล้านตัน เป็น 5.17 ล้านตัน

ในปี พ.ศ.2549 ซึ่งเป็นปีที่เกิดการรัฐประหาร โครงการรับจำนำข้าวเปลือกนาปี ปีการผลิต 2549/50 ได้กำหนดปริมาณรับจำนำ 9 ล้านตัน แต่มีข้าวเปลือกเข้ารับจำนำเพียงแค่ 1.8 ล้านตัน และมียอดการส่งออกเพิ่มขึ้นจาก 7.36 เป็น 9.50 ล้านตัน โดยการส่งออกของเวียดนามนั้นลดลงจาก 5.20 เหลือ 4.70 ล้านตัน (สมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย, 2555)

3.3 โครงการประกันราคาข้าว พ.ศ. 2552

ในช่วงปี พ.ศ. 2552 นี้เป็นช่วงการเปลี่ยนผ่านจากรัฐบาลพรรคไทยรักไทยเป็นรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ โดยแม้ว่าในระยะแรก รัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์ยังคงดำเนินนโยบายรับจำนำข้าวเปลือกต่อจากรัฐบาลก่อนหน้า แต่จากผลกระทบมากมายของโครงการรับจำนำข้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสูญเสียงบประมาณจำนวนมาก โดย

โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2551/52 รัฐบาลได้ใช้งบประมาณในโครงการกว่า 62,222 ล้านบาท นอกจากนี้รัฐยังต้องทำหน้าที่เป็นผู้ค้าข้าว ซึ่งต้องรับภาระในการจัดเก็บข้าวปริมาณมหาศาลต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการจำนวนมาก อีกทั้งโครงการรับจำนำข้าวยังคงมีการช่องว่างอันก่อให้เกิดความเสี่ยงในการทุจริต ไม่ว่าจะเป็นการสวมสิทธิ์ผู้มีสิทธิ์เข้าร่วมโครงการ การเวียนเทียนข้าว สต็อกลม ค่าใช้จ่ายในการสีข้าวและเก็บรักษาข้าวเกินจริง เป็นต้น

นอกจากนี้ การรับจำนำข้าวที่สูงกว่าราคาตลาดของรัฐบาล ยังเป็นการแทรกแซงกลไกตลาดข้าว ส่งผลให้ข้าวไทยเสียเปรียบในการแข่งขันทางการค้าในตลาดต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศเวียดนามที่มีการส่งออกข้าวในราคาต่ำกว่าไทยมาก (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2552) หากพิจารณาการส่งออกข้าวในช่วงปี พ.ศ. 2549-2551 ซึ่งเป็นช่วงการดำเนินโครงการรับจำนำข้าวที่ผ่านมา พบว่าความแตกต่างของราคาข้าวไทยเวียดนามเพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีความแตกต่างเพียง 10-20 ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน กลายเป็นราคาข้าวส่งออกเฉลี่ยของเวียดนามต่ำกว่าไทยถึง 100-200 ดอลลาร์สหรัฐต่อตัน ซึ่งส่งผลต่อโอกาสที่ไทยจะสูญเสียตำแหน่งประเทศผู้ส่องออกข้าวอันดับหนึ่งของโลกในขณะนั้น

นอกจากเหนือจากความเสียเปรียบในการแข่งขันของข้าวไทย ยังมีแรงกดดันจากการเปิดเสรีตลาดข้าวที่จะเริ่มในช่วงต้น ปี 2553 ซึ่งเป็นปัจจัยผลักดันสำคัญให้ไทยจำเป็นต้องปรับมาตรการแทรกแซงตลาดข้าว เนื่องจากหากยังคงดำเนินโครงการรับจำนำข้าว จะส่งผลต่อความเสี่ยงในการทุจริต เนื่องจากมีการนำเข้าข้าวจากประเทศกลุ่มอาเซียนเข้ามาหมุนเวียนในประเทศไทยมากขึ้น

นโยบายการประกันราคาข้าวในปีการผลิต 2552/53 นั้น มีแนวคิดหลักคือรัฐบาลต้องการปลดภาระหน้าที่การเก็บรักษาและระบายข้าวของรัฐ รวมถึงต้องการให้การช่วยเหลือครอบคลุมถึงกลุ่มเกษตรกรที่ไม่มีปริมาณข้าวเหลือขาย ซึ่งส่วนมากเป็นกลุ่มที่ผลิตข้าวเพื่อบริโภคเองภายในครอบครัว หรือเกษตรกรที่ประสบภัยธรรมชาติจนเสียผลผลิต โดยกลไกนี้เมื่อฤดูกาลเก็บเกี่ยวรัฐจะให้เงินชดเชยแก่เกษตรกรเป็นส่วนต่าง ก็ต่อเมื่อ “ราคาอ้างอิง” (ปัทมาวดี ซูซูกิ, 2553) (รัฐเป็นผู้กำหนดโดยกำหนดใกล้เคียงราคาตลาดมากที่สุด) ต่ำกว่า “ราคาประกัน” โดยเกษตรกรจะมีสิทธิในเงินชดเชย ดังนี้

เงินชดเชยที่ได้รับ = (ราคาประกัน - ราคาตลาดอ้างอิง) x ปริมาณผลผลิตที่เข้าร่วมโครงการ

โดยที่ผลผลิตที่แจ้งเข้าร่วมโครงการไว้นั้น เกษตรกรสามารถนำไปขายในตลาดตามราคาที่ตนเองพึงพอใจ (หรือราคาตลาด) ดังนั้นการแทรกแซงตลาดรูปแบบประกัน รัฐจะยุติบทบาทการแทรกแซงไว้ที่การอุดหนุนเกษตรกรโดยไม่ต้องมีภาระในการจัดการข้าว ผลผลิตข้าวทั้งหมดนั้นจะออกสู่ตลาดด้วยกลไกการซื้อขายตามปกติ

จากเหตุผลดังกล่าว รัฐบาลจึงได้ริเริ่มโครงการประกันราคาข้าว โดยต้องการให้เกษตรกรทุกรายโดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยได้รับประโยชน์จากโครงการอย่างเท่าเทียม อีกทั้งนโยบายดังกล่าวต้องการหลีกเลี่ยงการทำลายกลไกตลาด ส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของข้าวไทย และลดภาระของรัฐในด้านการจัดการข้าวที่ไม่จำเป็น รัฐบาลได้เริ่มโครงการนำร่องโดยการประกันราคาข้าวหอมมะลิในพื้นที่ 8 จังหวัดภาคอีสาน ได้แก่ สุรินทร์ บุรีรัมย์ มหาสารคาม ยโสธร อุบลราชธานี อุดรธานี นครราชสีมา และร้อยเอ็ด โดยมีการประกันราคาสูงกว่าราคารับจำนำประมาณตันละ 1,000 – 2,000 บาท และมีกำหนดปริมาณข้าวเข้าร่วมโครงการ 2 แสนตัน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2552)

เมื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินโครงการรับจำนำปีสุดท้ายคือปี 2551/52 กับโครงการประกันรายได้ปี 2552/53 พบว่าการรับจำนำสามารถรับข้าวเข้าสู่โครงการได้ 5.4 ล้านตัน จากปริมาณผลผลิตรวม 23.2 ล้านตัน สามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้ 575,000 คน โดยตั้งราคารับจำนำข้าวอยู่ระหว่างตันละ 9,000 – 15,000 บาท ใช้ในการดำเนินการรวม 6,589 ล้านบาท และขาดทุนจากการระบายข้าวทั้งสิ้น 12,000 ล้านบาท

ขณะที่การประกันรายได้ ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรได้มากกว่าถึง 3.23 ล้านราย มีปริมาณผลผลิตที่สามารถใช้สิทธิ์ได้มากกว่าถึง 20 ล้านตัน โดยใช้งบประมาณในการดำเนินการน้อยกว่าเพียง 1,673 ล้านบาท แต่รัฐบาลต้องจ่ายเงินชดเชยเกษตรกรถึง 25,000 ล้านบาท ทำให้ภาพรวมของโครงการประกันรายได้นั้นใช้งบประมาณ 26,673 ล้านบาท ซึ่งมากกว่าโครงการรับจำนำข้าวที่ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 18,589 ล้านบาท

ทั้งนี้โครงการประกันราคาข้าว ยังคงมีปัญหาทั้งในระยะสั้น เช่น การขึ้นทะเบียนเกษตรกร ด้านราคาอ้างอิงซึ่งเปิดโอกาสให้นายทุนกดราคาเกษตรกร เป็นต้น และปัญหาในระยะยาว เช่น หากมีการกำหนดราคาประกันสูง จะนำไปสู่การบิดเบียนตลาดข้าวในที่สุด เป็นต้น อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญของโครงการประกันราคาข้าว คือ สามารถลดปัญหาด้านการทุจริตได้ สามารถลดผลกระทบต่อการส่งออกจากปัญหาราคารับจำนำสูงจนบิดเบียนกดไลตลาด และสามารถลดปัญหาภาระในการระบายข้าวของรัฐบาล รัฐบาลประชาธิปัตย์จึงมีความพยายามผลักดันการดำเนินโครงการต่อไป

3.4 โครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2554/55

ภายหลังจากการเปลี่ยนพรรครัฐบาลในการบริหารอีกครั้งหนึ่ง จากรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์สู่รัฐบาลพรรคเพื่อไทย นโยบายรับจำนำข้าวทุกเมล็ดเป็นหนึ่งนโยบายประชานิยมที่รัฐบาลพรรคเพื่อไทย ภายใต้การนำของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ใช้ในการหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งเป็นนโยบายที่ได้รับเสียงคัดค้านและท้วงติงจากหลายฝ่าย ตั้งแต่เรียงร้องให้ทบทวนยุติโครงการ รวมถึงมีการยื่นต่อศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ เนื่องจากเป็นโครงการที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักว่าส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง การผลิตและส่งออกข้าว มีช่องว่างในการเกิดปัญหาทุจริต และทำให้ประเทศเดินหน้าสู่วิกฤตหนี้จากการใช้งบประมาณจำนวนมากเพื่ออุดหนุนโครงการ จากการตั้งราคารับจำนำที่สูงกว่าตลาดถึงร้อยละ 50 และทำให้ราคาข้าวของไทยสูงกว่าราคาข้าวในตลาดโลก อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 7 ตุลาคม 2554 ด้วยความต้องการที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร รัฐบาลจึงตัดสินใจดำเนินโครงการรับจำนำข้าวต่อไป

ภายหลังจากระยะเวลาสองปีที่รัฐบาลดำเนินโครงการรับจำนำข้าวทุกเมล็ด รัฐบาลพรรคเพื่อไทยได้ตัดสินใจปรับเปลี่ยนนโยบายในวันที่ 19 มิถุนายน 2556 ด้วยการลดราคารับจำนำข้าวจากเดิมที่กำหนดไว้ 15,000 บาท/ตัน และรับจำนำทุกเมล็ด เปลี่ยนเป็น 12,000 บาท/ตัน และจำกัดปริมาณรับจำนำไม้เกิน 500,000 บาท/ครัวเรือน จึงเป็นการยกเลิกการรับจำนำทุกเมล็ดไปโดยปริยาย

สาเหตุหลักที่ทำให้รัฐบาลต้องมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายดังกล่าว เนื่องจากรัฐบาลต้องการที่จะลดภาระงบประมาณ และบริหารการคลังให้บรรลุเป้าหมายการจัดทำงบประมาณสมดุลในปี 2560 โดยรัฐบาลจะจำกัดวงเงินภาระค่าใช้จ่ายและผลขาดทุนในโครงการรับจำนำไม่เกินปีละ 100,000 ล้านบาท (นิพนธ์, 2556) ประกอบกับรายงานของ Moody's ที่แสดงความกังวลต่อการขาดทุนในโครงการรับจำนำข้าวกว่า 200,000 ล้านบาท และมีแนวโน้มว่ารัฐบาลต้องใช้เงินเพิ่มเติมอีกจำนวนมากในการรับจำนำ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการลดอันดับความน่าเชื่อถือทางการเงินของประเทศ

จากการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขนโยบายดังกล่าว นักวิชาการจากหลายฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นว่า การลดราคารับจำนำดังกล่าวจะช่วยแก้ไขปัญหา และลดการขาดทุนได้เพียงบางส่วน เนื่องจากขาดทุนยังเกิดจากการอุดหนุนผู้บริโภค ค่าใช้จ่ายของโครงการ ตลอดจนการขาดทุนที่เกิดจากการทุจริตตลอดกระบวนการอย่างไรก็ตาม

การลดราคารับจำนำ นั้นส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเกษตรกร ซึ่งมีรายได้จากการจำนำข้าวเปลือกลดลงกว่า 3,000 บาท/ตัน นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขของโครงการอย่างกะทันหันอาจส่งผลให้ราคาข้าวเปลือกลดลงอย่างรวดเร็ว อาจทำให้เกษตรกรที่ไม่เข้าร่วมโครงการขาดทุนจากการขายข้าวเปลือกได้

นอกเหนือจากกลไกการรับซื้อเพื่อให้เงินอุดหนุนแก่เกษตรกรแล้ว สิ่งสำคัญของโครงการรับจำนำคือความสามารถในการจัดเก็บรักษา และความสามารถในการระบายข้าวของรัฐบาล เนื่องจากรัฐจำเป็นต้องจัดการข้าวในปริมาณเทียบเท่าผลผลิตส่วนใหญ่ในประเทศ ซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินทุนมหาศาลและเกิดความเสี่ยงต่อการทุจริตในระบบ นอกจากนี้ความสามารถในการระยายข้าวยังเป็นประเด็นที่สำคัญของโครงการรับจำนำข้าว เนื่องจากรายได้จากการระบายข้าวเป็นตัวกำหนดว่ารัฐบาลจะต้องใช้งบประมาณสุทธิในโครงการนี้ แต่ละปีเป็นจำนวนเท่าไหร่

อย่างไรก็ตาม หลังจากการประกาศลดราคารับจำนำเพียง 13 วัน ในวันที่ 2 กรกฎาคม 2556 รัฐบาลได้มีมติให้ปรับราคารับจำนำข้าวกลับคืนมาที่ 15,000 บาทต่อตัน แต่ยังคงจำกัดวงเงินรับจำนำที่ 500,000 บาทต่อครัวเรือนเช่นเดิม จึงมาใช้การรับจำนำข้าวทุกเมล็ดอย่างที่หาเสียงไว้อีกต่อไป

3.5 โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก ปีการผลิต 2559/60

รัฐบาลชดเชยดอกเบี้ยให้กับผู้ประกอบการค้าข้าวที่จะเข้าร่วมโครงการฯ ผ่านธนาคารพาณิชย์หรือธนาคารของรัฐที่ผู้ประกอบการค้าข้าวเป็นลูกค้าอยู่ ตามมูลค่าข้าวเปลือกที่ผู้เข้าร่วมโครงการฯ เก็บสต็อกไว้ ตามระยะเวลาที่เก็บสต็อกไว้ 60 – 180 วัน นับตั้งแต่วันที่รับซื้อ (เบิกจ่ายเงินหรือออกตั๋วสัญญาใช้เงิน) โดยชดเชยอัตราดอกเบี้ยให้กับผู้ประกอบการในอัตราร้อยละ 3 เพื่อดูดซับผลผลิตในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดมาก เป้าหมาย 5 ล้านตันข้าวเปลือก เป็นระยะเวลา 2 – 6 เดือน

โครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าวในการเก็บสต็อก มีวัตถุประสงค์เพื่อลดภาระอัตราดอกเบี้ยและเสริมมสภาพคล่องให้ผู้ประกอบการค้าข้าว ทำให้ผู้ประกอบการสามารถรับซื้อข้าวเปลือกในช่วงต้นฤดูที่ผลผลิตจะออกสู่ตลาดมากจากเกษตรกรได้มากขึ้น แล้วนำมาเก็บสต็อกไว้ในรูปข้าวเปลือกและข้าวสาร ทำให้ราคาตลาดข้าวภายในประเทศมีเสถียรภาพ โดยมีการกำหนดเป้าหมายดูดซับผลผลิตข้าวเปลือกในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดมาก เป็นจำนวน 5 ล้านตันข้าวเปลือก เป็นระยะเวลา 2- 6 เดือน

บทที่ 4
กลไกการส่งผ่านราคาในระบบการค้าข้าวของไทย

การทำความเข้าใจระบบการค้าข้าวของไทยจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการอธิบายความสามารถในการส่งผ่านราคาจากตลาดข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกว่ามีความสมบูรณ์หรือไม่อย่างไร ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักในการศึกษานี้ เนื้อหาในบทนี้จะประกอบด้วยภาพรวมของห่วงโซ่อุปทานข้าว จากนั้นจะกล่าวถึงกระบวนการและรูปแบบการซื้อขายข้าวเพื่อการส่งออกระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอน โดยจะไม่เน้นกล่าวถึงการซื้อขายข้าวสารเพื่อการบริโภคภายในประเทศเพราะอยู่นอกขอบเขตการศึกษาครั้งนี้ ข้อมูลส่วนใหญ่อ้างอิงจากงานศึกษาของอัมมาร และวิโรจน์ (2533) และ ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (2559) รวมถึงข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันต่างๆ จากนั้นจึงสรุปและวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบการซื้อขายข้าวที่อาจมีผลต่อการส่งผ่านราคาจากตลาดข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกภายในประเทศ ผลการวิเคราะห์ที่ได้จะเป็นประโยชน์สำหรับการอภิปรายผลการศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการส่งผ่านราคาข้าวและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป

4.1 ห่วงโซ่อุปทานข้าว

ห่วงโซ่อุปทานของข้าวที่ทำหน้าที่ส่งผ่านข้าวเปลือกจากเกษตรกรไปจนกระทั่งเป็นข้าวสารเพื่อการบริโภคอุตสาหกรรมการแปรรูปและการส่งออกนั้น มีผู้เกี่ยวข้องจำนวนมากและการเชื่อมโยงกันหลายระดับดังแสดงในแผนภาพที่ 4.1 โดยเริ่มจากเกษตรกรผู้ผลิตข้าวเปลือก ภายหลังจากที่เกษตรกรเก็บข้าวเปลือกส่วนหนึ่งเอาไว้ใช้เป็นเมล็ดพันธุ์และบริโภคเองในครัวเรือนแล้ว ข้าวเปลือกส่วนที่เหลือจะถูกขายผ่านสองช่องทางหลัก คือ ขายให้กับโรงสีโดยตรง และขายผ่านพ่อค้าผู้รวบรวมข้าวเอกชนหรือสหกรณ์การเกษตรเพื่อส่งให้โรงสีอีกต่อหนึ่ง

โรงสีข้าวจะทำหน้าที่แปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร รวมถึงการคัดเกรด บรรจุ และกระจายขนส่งข้าวสาร โดยข้าวสารที่ออกจากโรงสีส่วนหนึ่งจะถูกเก็บไว้จำหน่ายในท้องที่ ส่วนที่เหลือจะถูกส่งไปยังกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวของประเทศ หลังจากนั้นผลผลิตข้าวจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามลักษณะการใช้ประโยชน์ของข้าว ได้แก่ การบริโภคโดยตรงในรูปข้าวสาร การแปรรูป และการส่งออก (มาฆะศิริ เชาวกุล 2553, อ้างใน สมพร อิศวิลานนท์ 2553)

การส่งผ่านข้าวสารจากโรงสีไปยังผู้บริโภคภายในประเทศมี 2 รูปแบบ คือ โรงสีบรรจุข้าวสารใส่ถุงหรือกระสอบเพื่อจำหน่ายให้กับผู้บริโภคเองโดยตรง หรือโรงสีขายผ่านร้านค้าข้าวสาร และการขายผ่านตลาดสมัยใหม่ (modern trade) ในขณะขณะที่ข้าวสารอีกส่วนหนึ่งจะถูกใช้เป็นวัตถุดิบหลักในอุตสาหกรรมแปรรูปต่างๆ อาทิ เส้นก๋วยเตี๋ยว อาหารสำเร็จรูป เบียร์ อาหารสัตว์ พลังงานทดแทน ฯลฯ

ข้าวสารอีกส่วนหนึ่งจะถูกส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ โดยผ่าน 2 ช่องทางหลัก คือ โรงสีขายให้กับผู้ส่งออกโดยตรง หรือ ขายผ่าน “หยง” ซึ่งทำหน้าที่เป็นคนกลางในการรวบรวมและประสานงานในการซื้อขายข้าวระหว่างโรงสีกับผู้ส่งออก นอกจากนั้นในระยะหลังโรงสีขนาดใหญ่หลายแห่งก็ได้ผันตัวมาทำธุรกิจส่งออกข้าวเองอีกด้วย

สำหรับการซื้อขายข้าวในตลาดต่างประเทศ ผู้ส่งออกข้าวของไทยจะขายข้าวให้กับผู้ซื้อในต่างประเทศ 3 รูปแบบคือ ขายข้าวให้กับผู้ซื้อที่เป็นเอกชนในต่างประเทศ ขายข้าวให้กับรัฐบาลของประเทศผู้ซื้อ หรือผู้ส่งออกเป็นผู้จัดหาข้าวส่งในนามรัฐบาลไทยเพื่อขายให้กับรัฐบาลของประเทศผู้ซื้อ การขายส่งออกข้าวส่วนใหญ่จะเป็นการขายผ่านบริษัทนายหน้าค้าข้าวในต่างประเทศ (broker) ซึ่งเป็นบริษัทขนาดใหญ่และมีเครือข่ายไปทั่วโลก

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะพบว่าห่วงโซ่อุปทานข้าวของไทยมีความซับซ้อน ในแต่ละขั้นตอนมีผู้เกี่ยวข้องมากมายทั้งในฐานะผู้ซื้อ ผู้ขาย และคนกลาง ในหัวข้อต่อไปจะกล่าวถึงรูปแบบและวิธีการซื้อขายข้าวระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่ ขั้นตอนการซื้อขายข้าวเปลือกระหว่างเกษตรกรจนถึงโรงสี ไปจนถึงขั้นตอนการซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีจนถึงผู้ส่งออก

รูปที่ 4.1: ห่วงโซ่อุปทานของข้าวไทย

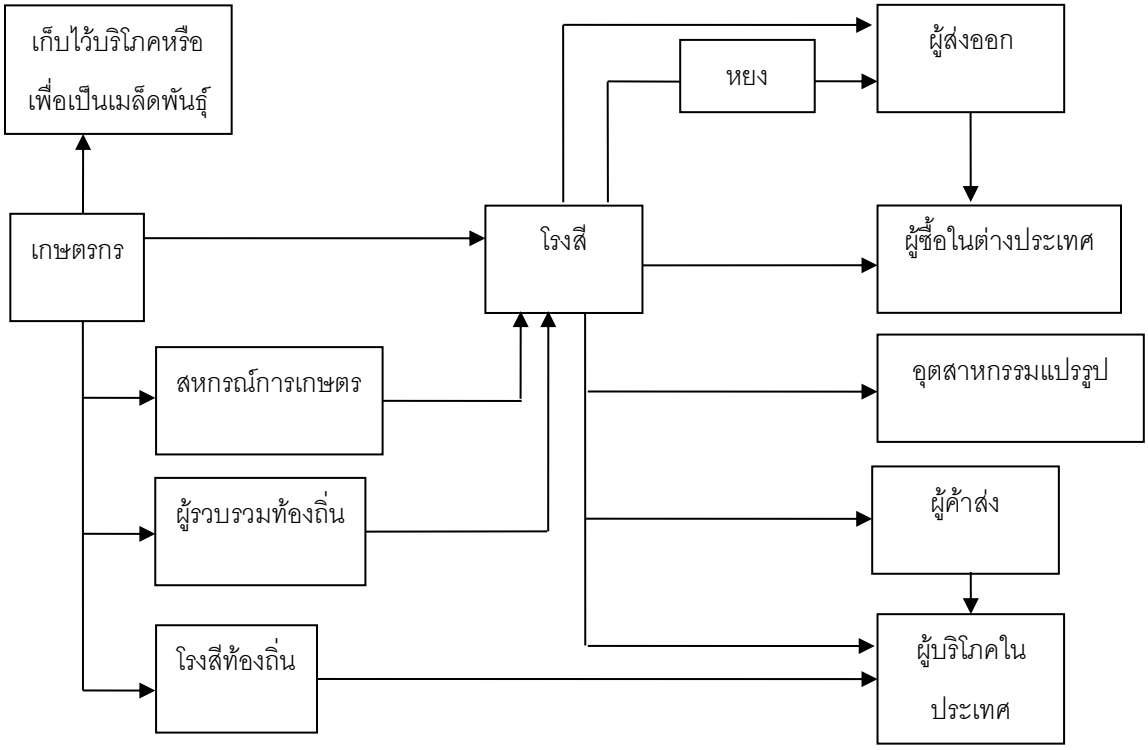

ที่มา: ปรับปรุงจาก สมพร (2553)

4.2 การซื้อขายข้าวเปลือก

ข้าวเปลือกจากเกษตรกรจะถูกส่งต่อไปยังโรงสีซึ่งทำหน้าที่หลักเป็นผู้แปรรูปสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร อย่างไรก็ตามวิธีการขายข้าวเปลือกของเกษตรกร อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ช่องทางหลัก คือ เกษตรกรขายข้าวเปลือกให้กับโรงสีโดยตรง และ เกษตรกรขายให้กับพ่อค้าคนกลางหรือผู้รวบรวมซึ่งจะนำไปขายให้กับโรงสี

การซื้อข้าวเปลือกของโรงสีอาจมีความแตกต่างกันตามลักษณะและขนาดโรงสี อัมมาร และวิโรจน์ (2533) แบ่งโรงสีออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ โรงสีขนาดเล็ก (กำลังการผลิตต่ำกว่า 5 ตันต่อวัน) โรงสีขนาดกลาง (กำลังการผลิตตั้งแต่ 5-20 ตันต่อวัน) และโรงสีขนาดใหญ่ (กำลังการผลิตมากกว่า 20 ตันต่อวัน)

โรงสีขนาดเล็กมักจะตั้งอยู่ในเขตชุมชนหรือหมู่บ้านในชนบท นอกจากจะรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาในปริมาณไม่มากนักเพื่อนำมาแปรรูปขายแล้ว ยังรับจ้างสีข้าวให้กับชาวนาอีกด้วย โรงสีขนาดกลางมักตั้งอยู่เขตอำเภอหรือตัวจังหวัด โดยอาจจะซื้อข้าวจากชาวนาโดยตรงที่หน้าโรงสี หรืออาจจะรับซื้อจากพ่อค้าหรือผู้รวบรวมที่ซื้อข้าวเปลือกมาจากชาวนาอีกต่อหนึ่ง ในขณะที่โรงสีขนาดใหญ่ต้องรับซื้อข้าวคราวละมากๆตามกำลังการผลิต มักซื้อข้าวเปลือกจากพ่อค้าหรือผู้รวบรวมที่นำข้าวมาเสนอขายที่โรงสี หรือไปรับซื้อข้าวเปลือกในตลาดกลาง

นอกจากนั้นยังพบว่าในปัจจุบันเกษตรกรจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคกลางเกือบทั้งหมดนิยมขายผลผลิตเป็นข้าวเปลือกเกี่ยวสด เนื่องจากเกษตรกรในภาคกลางไม่มีสถานที่ตากและเก็บรักษาข้าวเปลือก และปัญหาการขาดแคลนแรงงานเก็บเกี่ยวข้าว โดยอาจใช้บริการรถเกี่ยวข้าวจากผู้ประกอบการโรงสีข้าว ผู้ประกอบการโรงสีข้าวก็จะหักราคาข้าวบางส่วนเป็นค่าบริการรถเกี่ยวข้าว ค่าความชื้น และต้นทุนในการปรับลดความชื้นข้าวเปลือก[2] โดยจะเห็นว่าในปัจจุบันโรงสีข้าวจะเข้ามามีบทบาททำหน้าที่ต่างๆแทนชาวนามากขึ้น ทำให้เก็บเกี่ยวและต้นทุนในการปรับลดความชื้นข้าวเปลือกต้องตกอยู่กับโรงสี ทำให้โรงสีจำเป็นต้องหักราคารับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรส่วนหนึ่งเพื่อให้ครอบคลุมต้นทุนดังกล่าวด้วย

กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ จัดให้มีรายงานราคาข้าวเปลือกประจำวัน[3] โดยการสืบราคาจากตลาดกลางและโรงสีในพื้นที่ และสมาคมโรงสีข้าวไทยมีรายงานราคาข้าวเปลือกประจำวันของแต่ละจังหวัด[4] เพื่อเป็นประโยชน์ในการอ้างอิงและกำหนดราคาข้าวเปลือกระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย อย่างไรก็ตามราคาซื้อขายจริงอาจจะแตกต่างจากราคาอ้างอิงดังกล่าว ตามแต่การตกลงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับอำนาจ

---

[2] โรงสีข้าวขนาดกลางมักใช้วิธีการปรับลดความชื้นข้าวเปลือกโดยการตากบนลานซึ่งจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมากในการสร้างลานตากที่พื้นมีความเรียบและลื่นเพื่อป้องกันเมล็ดข้าวเปลือกแตกหักระหว่างการใช้รถไถเคลื่อนย้ายข้าวเปลือกบนลานตาก ในขณะที่โรงสีขนาดใหญ่หรือโรงสีที่มีทุนมากพอจะมีเครื่องอบลดความชื้นข้าวเปลือกและไซโลเก็บข้าวขนาดใหญ่ซึ่งจะต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมหาศาล

[3] https://www.dit.go.th/Content.aspx?m=19

[4] http://www.thairicemillers.org/index.php?lay=show&ac=article&Ntype=19

การต่อรองระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายแล้ว ยังขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้าวเปลือก ความชื้น และสิ่งเจือปน อีกด้วย ซึ่งมักจะปรากฏปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในประเด็นการหักราคารับซื้ออยู่บ่อยครั้ง

เพื่อแก้ไขปัญหาการซื้อขายข้าวเปลือกซึ่งมักปรากฏเป็นข่าวว่ามีการกดราคารับซื้อหรือปัญหาการหักราคาเป็นค่าความชื้นและสิ่งเจอปน กระทรวงพาณิชย์มีประกาศกำหนดให้ผู้ประกอบการทุกรายต้องระบุราคารับซื้อข้าวเปลือกตามมาตรฐานความชื้นที่รับซื้อ อัตราการหักลดน้ำหนักความชื้น และอัตราการหักลดน้ำหนักสิ่งเจือปนให้ชัดเจนและเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด โดยกำหนดความชื้นไม่เกินร้อยละ 15 สำหรับข้าวเปลือกทั่วไป และร้อยละ 25 สำหรับข้าวเกี่ยวสด โดยต้องแสดงไว้ ณ บริเวณหน้าสถานที่รับซื้อและจุดรับซื้อ[5] กรณีฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษตามมาตรา 77 พระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. 2542 รวมถึงมีประกาศกระทรวงพาณิชย์กำหนดชนิดและลักษณะของเครื่องวัดความชื้นข้าวและอัตราเผื่อเหลือเผื่อขาดเพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีมาตรฐาน[6] มาตรการทั้งหมดนี้เพื่อป้องกันผู้ประกอบการโรงสีข้าวและท่าข้าวเอารัดเอาเปรียบเกษตรกร และเพื่อให้เกษตรกรได้รับความเป็นธรรมด้านราคาซึ่งสะท้อนภาวะตลาดอย่างแท้จริง

4.3 การซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีข้าวกับผู้ส่งออก

เมื่อโรงสีแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารแล้ว ข้าวสารส่วนใหญ่จะผ่านเข้ามายังกรุงเทพซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวของประเทศ และเป็นสถานที่ตั้งสำนักงานของบริษัทผู้ส่งออกข้าวส่วนใหญ่ ผู้ส่งออกข้าวมักจะรับซื้อข้าวปริมาณครั้งละมากๆตามคำสั่งซื้อจากต่างประเทศ ผู้ส่งออกส่วนใหญ่ (ประมาณร้อยละ 90) จึงมักจะติดต่อซื้อข้าวสารผ่านคนกลาง[7] หรือที่เรียกกันในวงการธุรกิจว่า “หยง” และอาจมีบ้าง (ประมาณร้อยละ 10) ที่ติดต่อซื้อข้าวสารจากโรงสีข้าวโดยตรง

แต่เดิมหยงทำหน้าที่เป็นนายหน้า (broker) ในการติดต่อซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีข้าว (ผู้ขาย) กับผู้ส่งออก (ผู้ซื้อ) เพียงเท่านั้น โดยหยงรับตัวอย่างข้าวจากโรงสีที่ติดต่อด้วยหลายๆแห่งเพื่อนำไปเสนอขายให้กับผู้ส่งออก หรือในอีกทางหนึ่งหยงก็อาจจะรับคำสั่งซื้อจากผู้ส่งออกแล้วทำหน้าที่ไปติดต่อกับโรงสีต่างๆเพื่อให้ได้ข้าวตามชนิด คุณภาพ ปริมาณ และราคาตามความต้องการของผู้ส่งออก เมื่อผู้ซื้อและผู้ขายตกลงซื้อขายกันแล้ว ผู้ขายจะทำหน้าที่ขนส่งสินค้าไปยังสถานที่ของผู้ซื้อภายในเวลาที่กำหนด เมื่อสินค้ามาถึงผู้ส่งออกจะชั่งน้ำหนักและตรวจสอบคุณภาพข้าวก่อนรับมอบ โดยหยงจะร่วมทำหน้าที่ดูแลการส่งมอบและรับมอบสินค้านี้ด้วย ณ สถานที่ส่ง

---

[5]ประกาศคณะกรรมการกลางว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ ฉบับที่ 45 พ.ศ. 2561 เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์ เงื่อนไขการรับซื้อ และการแสดงราคารับซื้อข้าวเปลือก

[6] ประกาศกระทรวงพาณิชย์เรื่อง กำหนดชนิด และลักษณะของเครื่องวัดความชื้นข้าว รายละเอียดวัสดุที่ใช้ผลิต อัตราเผื่อเหลือเผื่อขาด และอายุคำรับรอง มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 เป็นต้นไป

[7] ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (2559)

มอบ ในกรณีที่สินค้าขาดน้ำหนักหรือคุณภาพไม่เป็นไปตามตกลงกันไว้ ผู้ซื้อจะแจ้งให้หยงและผู้ขายทราบในทันที และอาจจะมีการต่อรองราคาข้าวสารขั้นสุดท้าย ถ้าผู้ซื้อและผู้ขายตกลงกันได้จึงจะมีการส่งมอบสินค้ากัน หลังจากนั้นในขั้นตอนการชำระเงิน ผู้ส่งออกจะชำระเงินให้กับโรงสีโดยผ่านทางหยง โดยหยงจะได้รับค่าตอบแทนเป็นค่านายหน้าในอัตราร้อยละ 0.75 ถึงร้อยละ 1 ของมูลค่าการซื้อขาย

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันเงื่อนไขการซื้อข้าวของผู้ส่งออกมีมูลค่าสูงแต่มีกำหนดการชำระเงินค่อนข้างนานมาก โดยอาจนานประมาณ 1 - 2 เดือน ทำให้หยงมีโอกาสในการทำธุรกิจอีกรูปแบบหนึ่งเป็นผู้ให้สินเชื่อแก่โรงสีข้าว ถ้าโรงสีข้าวต้องการได้เงินจากการขายข้าวทันทีหลังการส่งมอบ หยงก็จะสำรองจ่ายเงินล่วงหน้าให้กับโรงสีไปก่อน (เป็นการทยอยจ่ายโดยคิดเป็นสัดส่วนจากมูลค่าข้าวที่ได้ส่งมอบเสร็จสิ้นแล้ว) และคิดค่าบริการเพิ่มเติมโดยบวกเข้าไปในค่าธรรมเนียมนายหน้า (ประมาณร้อยละ 1.5)[8] แล้วหยงจะเข้ารับสิทธิในการรับเงินค่าสินค้าจากผู้ส่งออกแทนโรงสีข้าวในภายหลัง

นอกจากนั้น ในปัจจุบันร้านหยงหลายรายยังทำธุรกิจเป็นผู้ค้าข้าว (dealer) เองอีกด้วย โดยรับซื้อข้าวจากโรงสีต่างๆแล้วนำข้าวที่รวบรวมได้ไปขายให้กับผู้ส่งออก และได้รับกำไรจากส่วนต่างราคาข้าว จากการที่หยงสามารถทำธุรกิจได้สองบทบาท คือเป็นนายหน้า หรือเป็นผู้ค้า และในบางครั้งบทบาททั้งสองก็ทับซ้อนกัน นอกจากหยงทำหน้าที่เป็นนายหน้าขายข้าวแล้ว ยังสามารถแสวงหากำไรจากส่วนต่างราคาข้าวได้อีกด้วย เมื่อหยงรับเอกสารคำสั่งซื้อ (PO) มาจากผู้ส่งออก หยงจะไปติดต่อซื้อข้าวจากโรงสีข้าวโดยทำใบคำสั่งซื้อในนามของหยงเองโดยใช้ราคาต่ำกว่าคำสั่งซื้อของผู้ส่งออก เมื่อผู้ส่งออกได้รับมอบสินค้าจากโรงสีข้าวแล้ว ผู้ส่งออกก็จะชำระราคาสินค้าให้กับหยง จากนั้นหยงก็จะนำเงินไปจ่ายให้กับโรงสีโดยหักค่านายหน้าบวกค่าบริการกรณีที่หยงสำรองจ่ายเงินค่าข้าวให้กับโรงสีล่วงหน้า และหยงยังสามารถได้รับกำไรจากส่วนต่างราคาซื้อขายอีกด้วย เนื่องจากโรงสีข้าวไม่ได้ทราบราคาที่ผู้ส่งออกซื้อจริงแต่อย่างใด แต่หยงอาจจะต้องแบกรับความเสี่ยงจากการทำธุรกิจดังกล่าว กรณีที่ผู้ซื้อไม่ชำระเงิน เพราะหยงต้องเป็นผู้เปิดคำสั่งซื้อข้าวจากโรงสีแทนผู้ส่งออก และต้องสำรองจ่ายเงินค่าสินค้าล่วงหน้าให้กับโรงสีแทนผู้ส่งออกไปก่อน

ปัญหาที่สำคัญในธุรกิจค้าข้าวยังเกิดจากวิธีปฏิบัติของธุรกิจการซื้อขายข้าวที่ดำเนินติดต่อกันมาอย่างยาวนานคือเน้นความไว้เนื้อเชื่อใจกันอาศัยการตกลงด้วยวาจา โดยไม่มีการทำสัญญาซื้อขายทั้งๆที่ธุรกรรมการซื้อขายแต่ละครั้งมีมูลค่ามหาศาล (ประชาชาติธุรกิจ, 2561) อีกทั้งมีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และรูปแบบขั้นตอนวิธีการซื้อที่ค่อนข้างซับซ้อนดังกล่าว ทำให้การซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีและผู้ส่งออกโดยมีหยงเป็นคนกลางมีปัญหาข้อโต้แย้งกันอยู่บ่อยครั้ง อาทิเช่น ปัญหาการกำหนดคุณภาพสินค้าและการตีราคาสินค้าขั้นสุดท้าย การหักราคาโดยคิดค่าใช้จ่ายแฝง ปัญหาผู้ขายไม่ยอมส่งมอบสินค้า (กรณีราคาข้าวปรับสูงขึ้น) หรือผู้ไม่ยอมรับมอบสินค้า (กรณีราคาข้าวปรับลดลง) หรือแม้กระทั่งการไม่ชำระราคา (โพสทูเดย์, 2559) เป็นต้น ส่งผลให้ในปัจจุบันทั้งผู้ซื้อและ

[8] https://www.voicetv.co.th/read/47858

ผู้ขายต่างก็มีความพยายามปรับรูปแบบการทำธุรกิจโดยการขยายตัวตามแนวตั้ง (vertical integration) กล่าวคือ โรงสีข้าวขนาดใหญ่หลายรายผันตัวมาเป็นผู้ส่งออกข้าวเอง (ประชาชาติธุรกิจ, 2562) ในขณะเดียวกันผู้ส่งบางรายซึ่งนอกจากจะมีโรงสีข้าวเองแล้วยังจัดตั้งร้านหยงของตนเองขึ้นมาอีกด้วย (ฐานเศรษฐกิจ, 2562) ปัญหาในวงการธุรกิจซื้อขายข้าวและการปรับตัวในการทำธุรกิจของผู้ซื้อและผู้ขายดังกล่าวย่อมส่งผลถึงการกำหนดราคาข้าวและมีผลกระทบต่อกลไกการส่งผ่านราคาในตลาดซื้อขายข้าวของไทย

ตารางที่ 4.1: บทบาทของผู้ประกอบการในระบบการค้าข้าว

ขั้นตอน	บทบาท/หน้าที่		
	โรงสี (ผู้ขาย)	**หยง (คนกลาง)**	**ผู้ส่งออก (ผู้ซื้อ)**
1. ติดต่อซื้อขาย	รวบรวมและแปรสภาพข้าวเปลือกเป็นข้าวสารเพื่อส่งขาย	เป็นคนกลางในติดต่อระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อให้ได้ชนิดและคุณภาพข้าวตามคำสั่งซื้อและราคาที่ตกลงกัน	ทำคำสั่งซื้อข้าวสาร
2. ขนส่ง ตรวจสอบคุณภาพ และรับมอบสินค้า	ทำการตรวจสอบคุณภาพสินค้าเบื้องต้น จัดหารถเพื่อขนส่งข้าวสารไปยังโกดังหรือสถานที่จัดเก็บตามที่ผู้ซื้อกำหนด	ประสานงานระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในการขนส่ง ตรวจสอบคุณภาพ และรับมอบสินค้า	จัดหาคนงานในการรับสินค้า แล้วนำไปเก็บรักษาเพื่อรอตรวจสอบคุณภาพแล้วจึงตีราคาขั้นสุดท้าย
3. ชำระเงิน	การรับชำระเงินเป็นไปได้ 2 กรณี คือ ● จะได้รับชำระเงินภายหลังจากที่ผู้ซื้อได้ตรวจสอบมูลค่าและแจ้งราคาขั้นสุดท้ายให้ทราบ ● ได้รับชำระเงินล่วงหน้าโดยหยงเป็นผู้ออกให้แทนผู้ซื้อก่อน	เป็นคนกลางในการรับชำระเงินจากหยง มี 2 กรณี คือ ● ได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าธรรมเนียมประมาณ 0.75% ภายหลังจากผู้ซื้อชำระเงินให้แก่ผู้ขายแล้ว ● ใช้สิทธิในการรับชำระเงินแทนผู้ขายในกรณีที่ได้ชำระเงินล่วงหน้าให้แก่ผู้ขายไปแล้ว	ชำระเงินค่าสินค้าให้แก่ผู้ขายหรือหยงแล้วแต่กรณี

ที่มา : ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ (2559)

4.4 ธุรกิจการซื้อขายข้าวและกลไกการส่งผ่านราคาข้าว

เดิมเคยมีความเชื่อว่าประเทศไทยเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ มีส่วนแบ่งในตลาดโลกสูง ประเทศไทยจึงน่าจะกำหนดราคาข้าวในตลาดโลกได้ (คณะกรรมการนโยบายข้าวแห่งชาติ, 2555) อย่างไรก็ตามบทเรียนจากการดำเนินโครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการผลิต 2544/45 แสดงให้เห็นว่าแม้รัฐบาลจะสามารถแทรกแซงตลาดเพื่อกำหนดราคาเปลือกภายในประเทศ โดยการรับจำนำข้าวเปลือกทุกเมล็ดในราคาตันละ 15,000 บาท แต่ก็ไม่สามารถผลักดันราคาส่งออกข้าวสารของไทยในตลาดโลกสูงขึ้น การเคลื่อนไหวของราคาข้าวไทยในช่วงเวลาดังกล่าวยังคงใกล้เคียงกับราคาข้าวของคู่แข่ง พอจะเป็นหลักฐานว่าการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวในประเทศไม่สามารถส่งผ่านไปกระทบต่อราคาข้าวส่งออกของไทยตลาดโลก ในทางกลับกันการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวในตลาดโลกมีผลกระทบต่อราคาข้าวส่งออกของประเทศไทย เห็นได้จากการที่ราคาข้าวส่งออกของไทยและราคาข้าวของคู่แข่งมีการเคลื่อนไหวไปด้วยกันอย่างใกล้ชิด (ดังแสดงในตารางที่ 1.4 และรูปที่ 1.1) นอกจากนั้นงานศึกษาเชิงประจักษ์จำนวนมากก็ได้ข้อสรุปไปในทางเดียวกันว่าราคาข้าวสารส่งออกของไทยถูกกำหนดจากราคาข้าวในตลาดโลก เช่น พิเศษพร (2560) และ Mahanaseth and Tauer (2014) ที่พบว่าการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออกของประเทศคู่แข่งสำคัญ คือ เวียดนาม และอินเดียจะมีผลกระทบต่อราคาข้าวส่งออกของไทยอย่างมีนัยสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออกในตลาดโลกน่าจะมีผลส่งผ่านต่อมายังราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกในประเทศ เนื่องจากอุปสงค์ในประเทศมีน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณผลผลิต ทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาตลาดโลกอย่างมาก โดยมีปริมาณส่งออกข้าวมากถึงเกือบร้อยละ 50 ของปริมาณผลผลิตภายในประเทศ (ไพบูลย์ และอัจฉรา, 2551) นอกจากนั้นระบบการซื้อขายข้าวของไทยในปัจจุบันมีการแบ่งหน้าที่กันทำตามความชำนาญ มีการกำหนดราคาต่อกันเป็นทอดๆตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยเริ่มตั้งแต่ราคาข้าวสารส่งออกไปจนถึงราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาได้รับ (พิเศษพร, 2562)

ผู้ส่งออกข้าวไทยส่วนใหญ่จะขายข้าวผ่านผู้ค้าและนายหน้าระหว่างประเทศ (international trader/broker) ผู้ส่งออกข้าวไทยมักจะตกลงทำสัญญาขายข้าวล่วงหน้า ในขณะที่ยังไม่มีข้าวอยู่ในมือหรือที่เรียกกันว่า short sale (วิโรจน์, 2559) แล้วจึงมาหาซื้อข้าวสารภายในประเทศเพื่อนำไปส่งมอบ โดยผู้ส่งออกจะนำราคาข้าวสารที่ตนได้รับมากำหนดเป็นราคาข้าวสารที่จะรับซื้อ ซึ่งคำนวณจากราคาส่งออกหักด้วยค่าใช้จ่ายและส่วนที่เป็นกำไรของตนเอง[9] แล้วบอกกล่าวราคารับซื้อไปยังหยง เพื่อให้หยงไปติดต่อหาซื้อข้าวมาจากโรงสี โดยหยงจะได้รับผลค่าตอบแทนเป็นค่านายหน้าและค่าบริการกรณีสำรองจ่ายเงินค่าสินค้าล่วงหน้าให้กับโรงสี และอาจรวมถึงกำไรจากส่วนต่างราคาถ้าหากหยงมีทำหน้าเป็นผู้ค้าเอง เมื่อโรงสีทราบราคาข้าวสารที่ตนจะได้รับจากหยง

[9] ผู้ส่งออกข้าวจะได้กำไรจากการคิดส่วนต่างราคาซื้อและราคาขาย (margin) ประมาณร้อยละ 1 แต่ผู้ส่งออกจะได้รับกำไรมากพอเพราะการซื้อขายข้าวแต่ละสัญญามีมูลค่าสูง (พิเศษพร, 2562)

แล้ว ก็จะคำนวณราคารับซื้อข้าวเปลือกที่หน้าโรงสี เมื่อหักส่วนที่เป็นกำไรของโรงสีและค่าใช้จ่ายในกา รสีและปรับปรุงคุณภาพข้าวเปลือกออกจากราคาข้าวสาร สุดท้ายก็จะเหลือเป็นราคาข้าวเปลือกที่เกษตรกรจะได้รับในที่สุด

การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออกสะท้อนความต้องการในตลาดโลก และจะส่งผลถึงความต้องการและราคาข้าวสารและข้าวเปลือกภายในประเทศ เมื่อผู้ส่งออกตกลงทำสัญญาขายข้าวล่วงหน้าได้ในราคาสูงขึ้น ก็จะกำหนดราคารับซื้อข้าวสารในประเทศให้สูงขึ้น เพราะต้องแข่งขันกันซื้อข้าวเพื่อนำไปส่งมอบ และเมื่อโรงสีสามารถขายข้าวสารได้ในราคาสูงขึ้น ก็จะสามารถรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรได้ในราคาสูงขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาข้าวในตลาดโลกลดลง ผู้ส่งออกก็จะต้องกำหนดราคารับซื้อข้าวสารในประเทศให้ต่ำลงเพื่อรักษากำไรของตนไว้ ในขณะเดียวกัน เมื่อโรงสีขายข้าวสารได้ในราคาถูกลง โรงสีก็จะกำหนดราคารับซื้อข้าวเปลือกจากชาวให้ต่ำลงเช่นเดียวกัน

ดังนั้น กลไกการทำงานของตลาดซื้อขายข้าวดังกล่าวน่าจะทำให้มีการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกภายในประเทศโดยมีการปรับตัวไปในทิศทางเดียวกัน และถ้าตลาดซื้อขายข้าวมีการแข่งขันอย่างสมบูณ์ (perfectly competition) ซึ่งราคาสินค้าจะสะท้อนต้นทุนการผลิตอย่างแท้จริง การส่งผ่านของราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวเปลือกจะต้องเป็นไปอย่างสมบูณ์ด้วย คือ ราคาซื้อและราคาขายจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนเดียวกันและทันทีทันใด แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากกลไกตลาดไม่สามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์หรือมีความล้มเหลวของตลาด ก็อาจทำให้กลไกการส่งผ่านราคาข้าวไม่สมบูรณ์ด้วย จึงอาจพบว่าราคาข้าวสารและข้าวเปลือกอาจมีการปรับตัวสูงขึ้นหรือลดลงมากเกินไปหรือน้อยเกินไปเมื่อเปรียบเทียบกันราคาข้าวส่งออก หรือกลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกอาจใช้เวลานานกว่าจะส่งผลต่อราคาข้าวสารและข้าวเปลือกภายในประเทศ ปัญหาการส่งผ่านราคาที่ไม่สมบูรณ์อาจเกิดจากปัจจัยบางอย่างที่เอื้อให้เกิดอำนาจผูกขาด (market power) อุปสรรคหรือต้นทุนในการปรับตัว (market frictions and adjustment costs) หรือปัญหาความไม่สมบูรณ์ข่าวสาร (imperfect information) ในบางขั้นตอนของธุรกิจซื้อขายข้าว โดยอาจแยกพิจารณาประเด็นดังต่อไปนี้

1. โรงสีมีอำนาจตลาดสามารถกดราคารับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรหรือไม่

ในขั้นตอนการซื้อขายข้าวเปลือกระหว่างเกษตรกรกับโรงสีข้าว มีความเชื่อว่าเกษตรกรมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าโรงสีข้าว หรือเกษตรกรมักจะมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้อยกว่าโรงสี ทำให้ไม่ทราบราคาข้าวที่แท้จริงในตลาด รวมถึงไม่อาจคาดเดาทิศทางการปรับตัวของราคาได้ดีเท่าโรงสี จึงอาจมีโรงสีบางรายเอาเปรียบชาวนาโดยการกดราคารับซื้อหรือหักราคาข้าว (กรุงเทพธุรกิจ, 2561) ทำให้ราคาข้าวเปลือกไม่ปรับสูงขึ้นตามราคาข้าวสารที่ปรับตัวสูงขึ้น หรืออาจจะปรับลดลงมากกว่าในช่วงขาลง

ทุกวันนี้มีข้อโต้แย้งความเชื่อดั้งเดิมที่ว่าโรงสีข้าวมีอำนาจเหนือตลาดและกดราคารับซื้อข้าวจากเกษตรกร เช่น วิโรจน์ (2559) และ พิเศษพร (2562) เนื่องจากในปัจจุบันโรงสีข้าวมีกำลังการผลิตส่วนเกินอยู่เป็นจำนวนมาก มีจำนวนโรงสี 1,444 ราย[10] มีกำลังการผลิตรวมกันมากกว่า 300,000 ตันต่อวัน เมื่อคิดรวมทั้งปีเท่ากับว่าโรงสีมีกำลังการผลิตมากกว่าปริมาณผลผลิตข้าวเปลือกประมาณ 3 - 4 เท่า[11] (ศูนย์ข่าวกระทรวงพาณิชย์, 2559) ทำให้ผู้ประกอบการโรงสีจำเป็นต้องแข่งขันกันรับซื้อข้าวเปลือก เกษตรกรมีทางเลือกและช่องทางในการขายข้าวเปลือกมากขึ้น (ฐานเศรษฐกิจ, 2562) โรงสีจึงไม่น่าจะมีอำนาจเหนือตลาดในการกดราคารับซื้อข้าวเหมือนแต่ก่อน โดยอาจเห็นได้จากในช่วงไม่กี่ปีมานี้มีผู้ประกอบการโรงสีจำนวนมากต้องเลิกกิจการไป แต่ถ้าหากพิจารณาจากการกระจายตัวของโรงสีข้าว พบว่าโรงสีข้าวจำนวนมาก (ประมาณร้อยละ 70 ของจำนวนโรงสี) โดยเฉพาะโรงสีข้าวขนาดกลางและขนาดใหญ่กระจุกตัวอยู่ในเขตภาคกลางและภาคกลางตอนบน ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้มีจำนวนโรงสีข้าวน้อยมากเมื่อเทียบกับผลผลิตโดยเฉพาะในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว อาจเกิดความไม่สมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน ในบางพื้นที่มีโรงสีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเกษตรกรและปริมาณผลผลิตข้าวเปลือก ก็อาจเป็นไปได้ที่โรงสีเฉพาะในบางพื้นที่จะยังมีอำนาจเหนือตลาดในการกำหนดราคารับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรอยู่

กระทรวงพาณิชย์มีกฎเกณฑ์กำหนดให้ผู้ประกอบการทุกรายต้องระบุราคารับซื้อข้าวเปลือกตามมาตรฐานความชื้นที่รับซื้อ อัตราการหักลดความชื้นและน้ำหนักสิ่งเจือปนให้เห็นได้ชัดเจน ณ บริเวณหน้าสถานที่รับซื้อ รวมถึงกำหนดหลักเกณฑ์เครื่องมือวัดความชื้นและอัตราเผื่อเหลือเผื่อขาดที่เป็นมาตรฐาน นอกจากนั้นยังมีรายงานราคาข้าวเปลือกประจำวันจากการสืบราคาจากตลาดกลางและโรงสีในพื้นที่ ทั้งหมดนี้เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรถูกเอาเปรียบ อย่างไรก็ตามการดำเนินการดังกล่าวจะเกิดประสิทธิผลหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน คือ ความสามารถในการกำกับดูแลและกวดขันของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ ความสามารถในการสืบค้นและประกาศข้อมูลราคากลางที่เที่ยงตรงและทันต่อเหตุการณ์ และเกษตรกรมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากน้อยเพียงใด

ถึงแม้ภาครัฐมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาความเสียเปรียบของเกษตรกรในด้านอำนาจการต่อรองและด้านข้อมูลข่าวสารเพื่อป้องกันไม่ให้เกษตรกรถูกเอาเปรียบ แต่วิธีการขายข้าวของเกษตรกรอาจมีส่วนทำให้เกษตรกรขายข้าวได้ในราคาต่ำ ในปัจจุบันเกษตรกรนิยมขายผลผลิตเป็นข้าวเปลือกสด เนื่องจากปัญหาขาดแคลนแรงงานและไม่มีสถานที่เก็บข้าวเปลือก ทำให้โรงสีต้องหักค่าใช้จ่ายในการลดความชื้นและปรับคุณภาพข้าว อาจ

---

[10] http://gis.dit.go.th/region/Report/rp_place.aspx?poid=1&pid=3

[11] โรงสีก็มีการขยายการลงทุนและเพิ่มกำลังการผลิตเพื่อรองรับปริมาณข้าวเปลือกที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงที่รัฐบาลดำเนินนโยบายประกันราคาข้าวและโครงการรับจำนำข้าวที่ทำให้ปริมาณข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นอย่างมาก เมื่อสิ้นสุดยุคนโยบายประกันราคาคาข้าวและโครงการรับจำนำข้าวจึงทำให้โรงสีมีกำลังการผลิตส่วนเกินอยู่มหาศาล

เป็นไปได้ว่าโรงสีข้าวบางแห่งอาจหาประโยชน์จากการหักค่าใช้จ่ายดังกล่าวมากเกินควร หรือเกษตรกรอาจเลือกวิธีตกลงขายข้าวล่วงหน้าให้กับพ่อค้าหรือโรงสีตั้งแต่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยว หรือที่เรียกว่าตกข้าวเขียว (อัมมารและวิโรจน์, 2533) มีชาวนาจำนวนไม่น้อยเป็นหนี้พ่อค้าหรือเจ้าของโรงสี พ่อค้าหรือโรงสีที่เป็นเจ้าหนี้อาจถือโอกาสกดราคารับซื้อข้าวจากชาวนาก็เป็นได้

นอกจากนั้น โรงสีมีทางเลือกมากกว่าเกษตรกร เนื่องจากโรงสีมีเงินทุนมากกว่าเกษตรกร และมีสถานที่เก็บรักษาข้าว โรงสีจึงสามารถจัดการสต๊อกข้าวเปลือกเพื่อดึงราคารับซื้อได้ ในขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่โดยเฉพาะในภาคกลางไม่มีสถานที่เก็บข้าว จำเป็นต้องขายผลผลิตแทบจะทันทีหลังเก็บเกี่ยว ไม่สามารถรอจังหวะการขายเพื่อทำราคาได้ ในช่วงที่ผลผลิตออกสูงตลาดมากหรือในช่วงราคาข้าวเปลือกขาลง โรงสีอาจหยุดรับซื้อข้าว โดยรอไปซื้อในวันต่อไปหรือเดือนต่อไป โดยคาดว่าราคาข้าวเปลือกจะต่ำลงอีก หรือโรงสีอาจรับซื้อข้าวเปลือกในราคาต่ำลง (วิโรจน์, 2559) อาจทำให้ราคาข้าวเปลือกปรับลดลงอย่างรุนแรงกว่าที่ควรจะเป็น ในทางตรงกันข้าม ในช่วงที่มีความต้องการข้าวเปลือกมาก โรงสีขนาดใหญ่ที่มีเงินทุนมาก สามารถเก็บสำรองข้าวเปลือกไว้ได้จำนวนมาก ก็จะสามารถนำข้าวเปลือกที่เก็บไว้มาทำการสีเป็นข้าวสารเพื่อจำหน่ายไปก่อนได้โดยไม่จำเป็นต้องรีบซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรเพิ่มเติม ทำให้ราคาข้าวเปลือกในช่วงขาขึ้นไม่สูงขึ้นมากเท่าที่ควรจะเป็น

ปัญหาที่สำคัญในปัจจุบันของธุรกิจโรงสีข้าวและอาจส่งผลกระทบต่อการส่งผ่านราคาข้าว คือ ธุรกิจโรงสีข้าวกำลังอยู่ในภาวะขาดสภาพคล่องอย่างรุนแรง ขาดเงินทุนหมุนเวียน โดยเฉพาะโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก (วิจัยกรุงศรี, 2562) เนื่องจากโรงสีขยายการลงทุนมากในช่วงโครงการรับจำนำข้าวเปลือก ปีการเพาะปลูก 2544/45 ทำให้ในปัจจุบันมีกำลังการผลิตส่วนเกิน และมีหนี้สินเนื่องจากการลงทุนดังกล่าว ธนาคารมองว่าโรงสีข้าวเป็นธุรกิจที่มีความเสี่ยงสูง พยายามจำกัดวงเงินสินเชื่อที่ให้แก่ธุรกิจโรงสี โดยไม่ปล่อยกู้เพิ่มเติม หรือลดวงเงินสินเชื่อลงจากเดิมร้อยละ 60-80% เมื่อโรงสีประสบปัญหาสภาพคล่อง ก็จะส่งผลทำให้โรงสีขาดแคลนเงินทุนในการรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา โรงสีขนาดเล็กจำนวนมากประสบปัญหาจนกระทั่งต้องเลิกกิจการไป (ประชาชาติธุรกิจ, 2561) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับโรงสีข้าวดังกล่าวย่อมกระทบอุปสงค์ต่อข้าวเปลือกและการปรับตัวของราคาข้าวเปลือก ในช่วงที่ข้าวสารมีราคาสูงขึ้น โรงสีอาจไม่สามารถรับซื้อข้าวเพิ่มขึ้นได้มากนักเนื่องจากขาดแคลนเงินทุน ทำให้ราคาข้าวเปลือกปรับขึ้นได้ไม่มาก ในทางตรงกันในช่วงผลผลิตออกสูงตลาดมาก หรือราคาข้าวเปลือกอยู่ในช่วงขาลง โรงสีอาจไม่ต้องการจัดสรรเงินทุนหมุนเวียนที่มีอยู่จำกัดมาซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรเพื่อกักเก็บไว้ ทำให้ราคาข้าวเปลือกปรับลดลงมากกว่าที่ควรจะเป็น จนกระทั่งในปัจจุบันกระทรวงพาณิชย์จำเป็นต้องมีมาตรการเพื่อช่วยเหลือเพื่อบรรเทาปัญหาสภาพคล่องของโรงสีข้าวโดยร่วมมือกับธนาคารพาณิชย์ โดยขอให้ธนาคารพาณิชย์พิจารณาผ่อนคลายข้อจำกัดสินเชื่อให้แก่ธุรกิจโรงสีข้าวเพื่อใช้ในการเก็บสต๊อกข้าว และกระทรวงพาณิชย์จะช่วยเหลือผู้ประกอบการโรงสีข้าวโดยจ่ายเงินชดเชยอัตราดอกเบี้ยให้ในอัตราร้อยละ 3 เพื่อจูงใจให้โรงสีรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรมากขึ้น เป็นการดูดซับปริมาณผลผลิตข้าวเปลือกในช่วงออกสู่ตลาดมาก

2. หยงทำหน้าที่คนกลางในการส่งผ่านราคาจากผู้ส่งออกไปยังโรงสีข้าวได้ดีเพียงใด

หยงคือคนกลางระหว่างผู้ซื้อ (ผู้ส่งออกข้าว) และผู้ขาย (โรงสีข้าว) แต่เดิมหยงเป็นนายหน้าซื้อขายข้าวเท่านั้น ไม่มีบทบาทในการกำหนดราคาข้าวสารแต่อย่างใด หยงทำหน้าที่ติดต่อระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย หยงจะแจ้งราคาที่ผู้ซื้อเสนอไปยังผู้ขายและราคาเสนอขายไปยังผู้ซื้อ ถ้าผู้ซื้อผู้ขายตกลงจะซื้อขายกัน หยงจะทำหน้าที่ประสานงานการส่งมอบสินค้า กรณีต้องมีการหักลดราคาค่าคุณภาพข้าวหรือค่าขาดน้ำหนัก หยงจะเป็นผู้ประสานงานในการเจรจาต่อรองระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อกำหนดราคาข้าวสารขั้นสุดท้าย ณ สถานที่ส่งมอบ หลังจากนั้นผู้ซื้อจะชำระเงินค่าสินค้าให้กับผู้ขายโดยตรงเมื่อครบกำหนดเวลา หยงก็จะได้รับผลตอบแทนเป็นค่านายหน้าจากผู้ซื้อหรือผู้ขาย

แต่ในปัจจุบัน สภาพธุรกิจค้าข้าวมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก ผู้ส่งออกกำหนดเงื่อนเวลาในการชำระเงินค่าสินค้ายาวนานขึ้น (ประมาณ 1-2 เดือนหลังจากรับมอบสินค้า) ประกอบกับโรงสีข้าวขนาดเล็กและขนาดกลางประสบปัญหาสภาพคล่อง ทำให้หยงมีโอกาสพัฒนารูปแบบการทำธุรกิจของตน โดยการทำหน้าที่เป็นผู้ให้สินเชื่อแก่โรงสีข้าว หยงสามารถชำระเงินค่าสินค้าล่วงหน้าให้กับโรงสี โดยหยงจะรับโอนสิทธิในการรับเงินค่าสินค้าจากผู้ซื้อแทนโรงสี หยงจะได้รับค่าตอบแทนจากโรงสีเป็นค่านายหน้าบวกด้วยค่าบริการจากการจ่ายเงินค่าสินค้าล่วงหน้า

นอกจากนั้น ในปัจจุบันหยงสามารถทำธุรกิจราวกับเป็นผู้ค้าข้าวสารเองได้ด้วย เมื่อหยงได้รับคำสั่งซื้อจากผู้ส่งออก หยงจะออกคำสั่งซื้อข้าวจากโรงสีโดยใช้ราคาของตนเองโดยไม่แจ้งราคาผู้ส่งออกให้โรงสีทราบ เพื่อทำกำไรจากส่วนต่างระหว่างราคาที่ผู้ส่งออกรับซื้อและราคาข้าวสารที่โรงสีตกลงจะขาย และหยงจะเป็นผู้ชำระเงินค่าสินค้าล่วงหน้าให้กับโรงสีข้าว หลังจากนั้นหยงจะไปเรียกเก็บเงินค่าสินค้าจากผู้ส่งออก การทำธุรกิจของหยงในลักษณะดังกล่าวทำให้หยงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดราคาข้าวสารที่จะเสนอซื้อจากโรงสี อาจเป็นไปได้ว่าเมื่อราคาข้าวส่งออกเพิ่มสูงขึ้นและผู้ส่งออกปรับราคารับซื้อข้าวสารขึ้นไปแล้ว แต่ถ้าหยงคาดการณ์ว่าสามารถทำกำไรจากส่วนต่างราคาได้ หยงจะไม่แจ้งราคาที่ผู้ส่งออกรับซื้อให้โรงสีทราบ หยงอาจไม่ปรับราคาซื้อให้สูงขึ้นหรือปรับราคาขึ้นน้อยกว่าราคาที่ผู้ส่งออกปรับขึ้น ทำให้โรงสีข้าวขายข้าวได้ในราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งจะส่งผลให้โรงสีปรับราคารับซื้อข้าวเปลือกขึ้นน้อยหรือช้ากว่าที่ควรจะเป็น กลไกการส่งผ่านราคาข้าวก็จะไม่สามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์

อย่างไรก็ตามยังเป็นที่น่าสงสัยว่าหยงมีความได้เปรียบด้านข้อมูลข่าวสารในตลาดมากกว่าโรงสีข้าวจนกระทั่งหยงมีบทบาทกำหนดราคาข้าวได้จริงหรือไม่ อีกทั้งในปัจจุบันทั้งโรงสีข้าวและผู้ส่งออกพยายามปรับรูปแบบการทำธุรกิจโดยมีการขยายตัวในแนวตั้งมากขึ้น โรงสีขนาดใหญ่ผันตัวมาเป็นผู้ส่งออกข้าวเอง ในขณะเดียวกันผู้ส่งออกหันมาใช้บริการหยงซึ่งเป็นบริษัทในเครือของตนเองมากขึ้น การปรับตัวดังกล่าวน่าจะทำให้กลไกการส่งผ่านราคาข้าวทันต่อเวลาและสะท้อนสภาวการณ์ของตลาดมากยิ่งขึ้น

3. ผู้ส่งออกมีอำนาจเหนือตลาดในการกดราคารับซื้อข้าวสารจากโรงสีหรือไม่

ในอดีตมักมีข้อกล่าวหาว่าโรงสีกดราคารับซื้อข้าวจากชาวนา แต่ปัจจุบันโรงสีข้าวอ้างว่าที่ต้องรับซื้อข้าวเปลือกในราคาต่ำเพราะผู้ส่งออกรับซื้อข้าวสารจากโรงสีข้าวในราคาต่ำ (โพสต์ทูเดย์, 2557) จึงอาจกล่าวได้ว่าโรงสีข้าวมองว่าผู้ส่งออกมีอำนาจกำหนดราคาข้าวสาร เมื่อใดที่ผู้ส่งออกตั้งราคารับซื้อต่ำ ราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกในประเทศก็จะต่ำลงไปด้วย แต่ในช่วงที่ผู้ส่งออกมีความต้องการข้าวสารเป็นจำนวนมาก จนต้องกำหนดราคารับซื้อข้าวสารสูงขึ้น ราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกก็จะเพิ่มสูงขึ้น แต่ก็มีฝ่ายที่มีความเห็นตรงกันข้ามว่าตลาดซื้อขายข้าวมีการแข่งขัน ไม่มีผู้ใดสามารถกำหนดราคาข้าวสารในตลาดได้ (ประชาชาติธุรกิจ, 2559) โดยเฉพาะผู้ส่งออกข้าวที่ชี้แจงว่าตนมีค่าใช้จ่ายสูง ไม่ใช่ธุรกิจที่มีกำไรมาก และยังต้องรับความเสี่ยงทางด้านการค้าสูง เช่น ความผันผวนของราคาข้าวและอัตราแลกเปลี่ยน การผิดสัญญาซื้อขาย เป็นต้น[12]

การวิเคราะห์ว่าผู้ส่งออกมีอำนาจกำหนดราคาข้าวในประเทศหรือไม่จะต้องพิจารณาจากอุปสงค์ อุปทาน และโครงสร้างตลาด กรมการค้าภายรายงานว่าในปัจจุบันมีโรงสีจำนวน 1,444 ราย และเป็นที่ทราบกันว่าโรงสีมีกำลังการผลิตส่วนเกินอยู่มาก ในขณะที่ผู้ส่งออกข้าวที่เป็นสมาชิกสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยมีจำนวนอยู่เพียง 201 ราย[13] (มีผู้ส่งออกบางรายไม่ได้เป็นสมาชิกสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทยแต่ก็มีจำนวนไม่มาก) จึงเห็นได้ว่าจำนวนผู้ขายในตลาด (โรงสี) มีมากกว่าผู้ซื้อ (ผู้ส่งออก) อยู่มาก อีกทั้งเป็นที่ทราบกันในวงการค้าข้าวว่ามีผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ 5 ราย (หรือ 5 เสือแห่งวงการค้าข้าว) ซึ่งครองส่วนแบ่งตลาดส่งออกข้าวจำนวนมากมาอย่างยาวนาน[14] ได้แก่ บริษัท นครหลวงค้าข้าว จำกัด , บริษัท เอเชียโกลเด้นไรซ์ จำกัด , บริษัท พงษ์ลาภ จำกัด , บริษัท ข้าวไชยพร จำกัด , บริษัท ซีพี อินเตอร์เทรด จำกัด ดังนั้นเมื่อจำนวนผู้ซื้อมีน้อยในขณะที่จำนวนผู้ขายมีอยู่มาก อีกทั้งโครงสร้างตลาดด้านผู้ซื้อมีความกระจุกตัวสูง จึงอาจทำให้ผู้ส่งออกข้าวบางรายมีความสามารถในการกำหนดราคาชี้นำตลาดได้ ยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบันผู้ส่งออกมักกำหนดระยะเวลาในการชำระเงินค่อนข้างนาน ประมาณ 1 – 2 เดือน และมีบางรายสามารถขยายไปได้ถึง 3 เดือน ทั้งๆที่โรงสีจำนวนมากประสบปัญหาการขาดสภาพคล่อง จึงพอจะสะท้อนให้เห็นว่าธุรกิจการซื้อขายข้าวระหว่างผู้ส่งออกกับโรงสีในปัจจุบันเป็นตลาดของผู้ซื้อ และอาจทำให้การปรับตัวของราคาข้าวสารภายในประเทศไม่ได้สะท้อนการปรับตัวของราคาส่งออกข้าวอย่างแท้จริง

นอกจากนั้นวิธีการซื้อขายข้าวของผู้ส่งออกอาจมีส่วนทำให้ราคาข้าวสารภายในประเทศปรับตัวขึ้นลงมากกว่าที่ควรจะเป็น (overshooting) กล่าวคือ ผู้ส่งออกข้าวใช้วิธีตกลงขายข้าวล่วงหน้าให้กับผู้ซื้อในต่างประเทศ (short sale) แล้วค่อยมาหาซื้อข้าวสารภายในประเทศเพื่อไปส่งมอบ อาจเป็นไปได้ว่าในบางช่วงผู้ส่งออก

[12] https://www.voicetv.co.th/read/510508

[13] http://www.thairiceexporters.or.th/member_1.htm

[14] https://www.voicetv.co.th/read/47858

คาดการณ์ผิด ผู้ส่งออกได้รับคำสั่งซื้อเข้ามาก กระทั่งไม่สามารถหาข้าวเพื่อไปส่งมอบได้ทัน จนต้องปรับราคารับซื้อให้สูงขึ้น ส่งผลให้ราคาข้าวสารในประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างรุนแรง (วิโรจน์, 2559)

อย่างไรก็ตาม แม้สภาพตลาดในปัจจุบันจะเอื้อให้ผู้ส่งออกจะมีความได้เปรียบโรงสีในการต่อรองกำหนดราคา แต่ในปัจจุบันมีการแข่งขันระหว่างผู้ส่งออกด้วยกันเองมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้ส่งออกข้าวรายใหม่ที่พัฒนาธุรกิจขึ้นมาจากโรงสีข้าวขนาดใหญ่ ซึ่งมีความได้เปรียบกลุ่มผู้ส่งออกเดิมในด้านต้นทุน ทำให้สามารถแย่งส่วนแบ่งจากผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่เดิม และกำลังมีส่วนแบ่งการตลาดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ประชาชาติ, 2562) การที่ผู้ประกอบการโรงสีหันมาทำธุรกิจส่งออกข้าวเองมากขึ้นน่าจะส่งผลดีต่อการแข่งขันในตลาด และทำให้กลไกการส่งผ่านราคาข้าวทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ถึงแม้ว่าระบบธุรกิจค้าข้าวของไทยจะมีการกำหนดราคาต่อกันเป็นทอดๆ โดยเริ่มตั้งแต่ผู้ส่งออกข้าว หยง โรงสีข้าว จนถึงราคาข้าวเปลือกที่เกษตรกรได้รับในท้ายที่สุด แต่อาจมีปัจจัยบางอย่างทำให้ตลาดซื้อขายข้าวในบางขั้นตอนไม่ได้เป็นตลาดที่มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ ส่งผลให้กลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวเปลือกไม่ได้สะท้อนสภาวการณ์ของตลาดอย่างแท้จริง ซึ่งอาจเกิดจากอำนาจเหนือตลาดซึ่งเกิดจากความสามารถในการต่อรองราคาที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย ขั้นตอนการซื้อขายผ่านคนกลางและปัญหาความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่อย่างไรก็ตามเนื้อหาในบทนี้เป็นเพียงการใช้ข้อมูลขั้นต้นเพื่อประกอบการวิเคราะห์ ยังจำเป็นจะต้องใช้วิธีการทางสถิติประกอบกับข้อมูลราคาข้าวในอดีตเพื่อวิเคราะห์กลไกการส่งผ่านราคาข้าวในเชิงประจักษ์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของงานศึกษาครั้งนี้ โดยจะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 5
วิธีการศึกษา

เนื้อหาในส่วนนี้จะกล่าวถึงการกำหนดแบบจำลองทางเศรษฐมิติ วิธีการประมาณค่าแบบจำลอง และวิธีการทดสอบสมมติฐานเชิงสถิติเกี่ยวกับความไม่สมมาตรในการส่งผ่านราคาข้าวของไทย นอกจากนั้นจะกล่าวถึงข้อมูลของตัวแปรที่จำเป็นต้องใช้ในการประมาณค่าแบบจำลอง รวมถึงผลการทดสอบทางสถิติที่จำเป็นเพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลตัวแปรที่มีความเหมาะสมที่จะใช้ในการประมาณการแบบจำลองที่จะใช้ในการศึกษาหรือไม่ อันได้แก่ การทดสอบความนิ่ง (stationary test) และการทดสอบความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว (cointegration test)

5.1 แบบจำลองทางเศรษฐมิติ

การศึกษาครั้งนี้วิเคราะห์กลไกการส่งผ่านราคาและการปรับตัวของราคาระหว่างราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารภายในประเทศต่อการปรับตัวของราคาข้าวส่งออก โดยมุ่งเน้นทดสอบว่าการปรับราคาข้าวเปลือกมีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสาร และในขณะเดียวกันราคาข้าวสารในประเทศมีความเร็วในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออกอย่างเท่าเทียมกันระหว่างช่วงราคาปรับขึ้นกับราคาปรับลงหรือไม่ โดยใช้วิธี AECM ตามแนวทางของ von Cramon et.al (1996) และ von Cramon et.al (1998) ดังนี้

$$\Delta p_{paddy,t} = \beta_0 + \sum_{j=1}^{K} \gamma_{paddy,j} \Delta p_{paddy,t-j} + \sum_{j=1}^{M} \beta^{+}_{rice,j} \Delta p^{+}_{rice,t-j+1} + \sum_{j=1}^{N} \beta^{-}_{rice,j} \Delta p^{-}_{rice,t-j+1} + \phi^{+}_{paddy} ECT^{+}_{paddy,t-1} + \phi^{-}_{paddy} ECT^{-}_{paddy,t-1} + \varepsilon_{paddy,t} \quad (5.1)$$

เมื่อ $p_{paddy,t}$ และ $p_{rice,t}$ คือราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารตามลำดับ โดยที่ Δ แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของราคาเมื่อเทียบกับช่วงเวลาก่อนหน้า ดังนั้น $\Delta p_{paddy,t}$ คือ อัตราการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวเปลือกภายในประเทศ ในขณะที่ $\Delta p^{+}_{rice,t-j+1}$ และ $\Delta p^{-}_{rice,t-j+1}$ คืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารในทิศทางเพิ่มขึ้นและลดลงตามลำดับ โดยมีเงื่อนไขดังนี้

$$\Delta p^{+}_{rice,t-j+1} = \begin{cases} p_{rice,t-j+1} - p_{rice,t-j} & \text{if} \quad p_{rice,t-j+1} - p_{rice,t-j} \geq 0 \\ 0 & \text{otherwise} \end{cases}$$

$$\Delta p^{-}_{rice,t-j+1} = \begin{cases} p_{rice,t-j+1} - p_{rice,t-j} & \text{if} \quad p_{rice,t-j+1} - p_{rice,t-j} < 0 \\ 0 & \text{otherwise} \end{cases}$$

$\varepsilon_{paddy,t}$ ในสมการ (5.1) คือ ตัวรบกวนสุ่ม ในขณะที่ β_0 β^{+}_{j} β^{-}_{j} ϕ^{+}_{paddy} และ ϕ^{-}_{paddy} คือค่าพารามิเตอร์สัมประสิทธิ์ สังเกตว่า $ECT^{+}_{paddy,t-1} = p^{paddy}_{t-1} - \varphi_0 - \varphi_1 p^{FOB}_{t-1} > 0$ และ $ECT^{-}_{paddy,t-1} = p^{paddy}_{t-1} - \varphi_0 - \varphi_1 p^{FOB}_{t-1} < 0$ แสดงการเบี่ยงเบนออกจากความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยที่ $p^{paddy}_{t-1} - \varphi_0 - \varphi_1 p^{FOB}_{t-1}$ แสดงความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวระหว่างราคาข้าวเปลือกภายในประเทศและ

ราคาข้าวส่งออก ดังนั้น $\mathrm{ECT}^{+}_{\mathrm{paddy},t-1}$ แสดงราคาข้าวเปลือกภายในประเทศสูงกว่าราคาดุลยภาพ ในขณะที่ $\mathrm{ECT}^{-}_{\mathrm{paddy},t-1}$ แสดงราคาข้าวเปลือกภายในประเทศอยู่ต่ำกว่าราคาดุลยภาพ โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ $\phi^{+}_{\mathrm{paddy}}$ และ $\phi^{-}_{\mathrm{paddy}}$ แสดงความเร็วในการปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพเมื่อราคาข้าวเปลือกสูงกว่าและต่ำกว่าราคาดุลยภาพตามลำดับ

ในทำนองเดียวกับสมการ (3.1) สามารถกำหนดแบบจำลอง AECM สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวสารภายในประเทศกับราคาส่งออกและการปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพ ดังนี้

$$\Delta \mathrm{p}_{\mathrm{rice,t}} = \alpha_0 + \sum_{\mathrm{j=1}}^{K} \gamma_{\mathrm{rice,j}} \Delta \mathrm{p}_{\mathrm{rice,t\text{-}j}} + \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{+}_{\mathrm{FOB,j}} \Delta \mathrm{p}^{+}_{\mathrm{FOB,t\text{-}j+1}} + \sum_{\mathrm{j=1}}^{N} \beta^{-}_{\mathrm{FOB,\,j}} \Delta \mathrm{p}^{-}_{\mathrm{FOB,t\text{-}j+1}} + \phi^{+}_{\mathrm{rice}} \mathrm{ECT}^{+}_{\mathrm{rice},t-1} + \phi^{-}_{\mathrm{rice}} \mathrm{ECT}^{-}_{\mathrm{rice},t-1} + \varepsilon_{\mathrm{rice},t} \qquad (5.2)$$

เมื่อ $\Delta \mathrm{p}^{\mathrm{rice}}_{\mathrm{t}}$ คืออัตราการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวสารภายในประเทศ $\Delta \mathrm{p}^{+}_{\mathrm{FOB,t\text{-}j+1}}$ และ $\Delta \mathrm{p}^{-}_{\mathrm{FOB,t\text{-}j+1}}$ คืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออกในทิศทางเพิ่มขึ้นและลดลงตามลำดับ $\varepsilon_{\mathrm{rice},t}$ คือ ตัวรบกวนสุ่ม นอกจากนั้น α_0 $\gamma_{\mathrm{rice,j}}$ $\beta^{+}_{\mathrm{FOB,j}}$ $\beta^{-}_{\mathrm{FOB,\,j}}$ ϕ^{+}_{rice} และ ϕ^{-}_{rice} คือค่าพารามิเตอร์ที่ต้องประมาณการด้วยวิธีทางเศรษฐมิติ

การประมาณค่าสมการ (5.1) และ (5.2) มีเงื่อนไขสำคัญ คือตัวแปรราคาข้าว $\mathrm{p}^{\mathrm{paddy}}_{\mathrm{t}}$ $\mathrm{p}^{\mathrm{FOB}}_{\mathrm{t}}$ และ $\mathrm{p}^{\mathrm{rice}}_{\mathrm{t}}$ จะต้องไม่นิ่ง (non-stationary) ที่ระดับ (level) แต่จะต้องมีความนิ่ง (stationary) เมื่อแปลงให้อยู่ในรูปของผลต่างลำดับแรก (first difference) กล่าวคือตัวแปรราคาข้าวทั้งสามจะต้องเป็น integrate of order one หรือ I(1) นอกจากนั้นตัวแปรแต่ละคู่ คือ $\mathrm{p}^{\mathrm{paddy}}_{\mathrm{t}}$ กับ $\mathrm{p}^{\mathrm{FOB}}_{\mathrm{t}}$ และ $\mathrm{p}^{\mathrm{FOB}}_{\mathrm{t}-j+1}$ และ $\mathrm{p}^{\mathrm{rice}}_{\mathrm{t}}$ จะต้องมีความสัมพันธ์กันในระยะยาวระหว่างกัน หรือจะต้องมีเวคเตอร์แสดงความสัมพันธ์ระยะยาว (cointegration vector) อยู่

การทดสอบสมมติฐานทางสถิติว่าข้อมูล $\mathrm{p}^{\mathrm{paddy}}_{\mathrm{t}}$ $\mathrm{p}^{\mathrm{FOB}}_{\mathrm{t}}$ และ $\mathrm{p}^{\mathrm{rice}}_{\mathrm{t}}$ เป็น I(1) หรือไม่ สามารถทำได้โดยใช้วิธีการทดสอบ Augmented Dicky-Fuller test (ADF test) หรือวิธีการทดสอบ Phillip-Perron test (PP test) ในขณะที่การทดสอบการมีอยู่ของเวคเตอร์ความสัมพันธ์ระยะยาวระหว่างตัวแปรสามารถทำได้โดยใช้วิธีการทดสอบ Johansen cointegration test

ภายหลังจากการทดสอบความนิ่งของข้อมูลและการมีอยู่ของเวคเตอร์ความสัมพันธ์ระยะยาวแล้ว สามารถประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในสมการ (5.1) และ (5.2) ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุดแบบธรรมดา (ordinary least-square) ต่อจากนั้นสามารถใช้วิธีการทดสอบ Wald test เพื่อทดสอบสมมติฐานเชิงสถิติเพื่อทดสอบว่ากลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวเปลือกมีลักษณะสมมาตรหรือไม่ โดยมีการตั้งสมมติฐานสำหรับการทดสอบ ดังนี้

$$\mathrm{H}_0 : \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{+}_{\mathrm{rice,j}} = \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{-}_{\mathrm{rice,j}} \qquad \mathrm{H}_1 : \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{+}_{\mathrm{rice,j}} \neq \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{-}_{\mathrm{rice,j}} \qquad (5.3)$$

และ

$$\mathrm{H}_0 : \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \phi^{+}_{\mathrm{rice,j}} = \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \phi^{-}_{\mathrm{rice,j}} \qquad \mathrm{H}_1 : \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \phi^{+}_{\mathrm{rice,j}} \neq \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \phi^{-}_{\mathrm{rice,j}} \qquad (5.4)$$

ถ้าหากผลการทดสอบสมมติฐาน (5.3) และ (5.4) ไม่สามารถปฏิเสธสมมติฐานว่าง H_0 แสดงว่ากลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวเปลือกมีความสมมาตรทั้งในด้านขนาดและความเร็วในการปรับตัว แต่ถ้าผลการทดสอบ

คือปฏิเสธสมมติฐานว่างและยอมรับสมมติฐานแย้ง H_1 ก็จะสรุปว่ากลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวเปลือกไม่สมมาตรระหว่างราคาปรับขึ้นและราคาปรับลง

ในทำนองเดียวกัน สามารถกำหนดสมมติฐานสำหรับการทดสอบค่าพารามิเตอร์ในสมการ (5.2) เพื่อทดสอบว่ากลไกการส่งผ่านราคาจากราคาข้าวส่งออกไปสู่ราคาข้าวสารมีความสมมาตรหรือไม่ ดังนี้

$$H_0: \sum_{j=1}^{M} \beta_{FOB,j}^{+} = \sum_{j=1}^{M} \beta_{FOB,j}^{-} \qquad H_1: \sum_{j=1}^{M} \beta_{FOB,j}^{+} \neq \sum_{j=1}^{M} \beta_{FOB,j}^{-} \tag{5.5}$$

และ $$H_0: \sum_{j=1}^{M} \phi_{FOB,j}^{+} = \sum_{j=1}^{M} \phi_{FOB,j}^{-} \qquad H_1: \sum_{j=1}^{M} \phi_{FOB,j}^{+} \neq \sum_{j=1}^{M} \phi_{FOB,j}^{-} \tag{5.6}$$

ถ้าหากผลการทดสอบสมมติฐาน (5.5) และ (5.6) คือยอมรับสมมติฐานว่าง H_0 ก็จะสรุปว่ากลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวสารมีความสมมาตร ในทางตรงกันข้าม ถ้าผลการทดสอบคือปฏิเสธสมมติฐานว่าง ก็จะสรุปว่ากลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวสารสำหรับกรณีราคาข้าวส่งออกปรับขึ้นกับราคาข้าวส่งออกลดลงมีความไม่สมมาตร จากผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการสถิติดังกล่าวสามารถนำไปสู่ข้อสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อไป

5.2 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้มุ่งศึกษากลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกไปสู่ราคาขายส่งข้าวขาวและข้าวเปลือกภายในประเทศ โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิแบบอนุกรมเวลารายสัปดาห์จากกรมการค้าภายใน และกรมการค้าต่างประเทศ ครอบคลุมเฉพาะช่วงเวลาหลังสิ้นสุดนโยบายรับจำนำข้าวเปลือก คือ ตั้งแต่สัปดาห์แรกเดือนมกราคม พ.ศ. 2558 จนถึง สัปดาห์สุดท้ายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 รวมทั้งสิ้น 193 สัปดาห์ ดังสรุปในตารางที่ 5.1 ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	ความหมาย	แหล่งที่มา
p_t^{paddy}	ราคาข้าวเปลือกภายในประเทศ	กรมการค้าภายใน
p_t^{rice}	ราคาข้าวสารภายในประเทศ	กรมการค้าภายใน
p_t^{FOB}	ราคาข้าวส่งออก	กรมการค้าต่างประเทศ

นอกจากนั้นยังแบ่งราคาข้าวออกตามชนิดข้าว ได้แก่ ข้าวขาว 5% และข้าวขาว 25% ข้าวหอมมะลิ ข้าวหอม ข้าวเหนียว และข้าวนึ่ง เพื่อศึกษากลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวแต่ละชนิดดังที่กล่าวมา ตารางที่ 5.2 สรุปค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สำหรับราคาข้าวชนิดต่างๆที่ใช้ในการศึกษา

ตารางที่ 5.2 สรุปค่าสถิติเบื้องต้นสำหรับข้อมูลราคาข้าว

ปี พ.ศ.	2558		2559		2560		2561		รวม	
ชนิดข้าว	**ค่าเฉลี่ย**	**S.D.**	**ค่าเฉลี่ย**	**S.D**	**ค่าเฉลี่ย**	**S.D.**	**ค่าเฉลี่ย**	**S.D.**	**ค่าเฉลี่ย**	**S.D.**
ข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์										
ข้าวเปลือก (ข้าวเปลือกเจ้า 5 เปอร์เซ็น)	8,176	229	8,612	581	8,031	361	8,063	230	8,214	437
ข้าวสาร (ข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์)	1,190	34	1,257	91	1,208	83	1,212	45	1,216	71
ข้าวส่งออก (ข้าวขาว 5 เปอร์เซ็น)	386	22	397	29	399	26	421	21	401	28
ข้าวขาว 25 เปอร์เซ็นต์										
ข้าวเปลือก (ข้าวเปลือกเจ้า 5 เปอร์เซ็น)	8,176	229	8,612	581	8,031	361	8,036	230	8,214	437
ข้าวสาร (ข้าวขาว 25 เปอร์เซ็นต์)	1,123	25	1,195	66	1,141	76	1,134	46	1,147	66
ข้าวส่งออก (ข้าวขาว 25 เปอร์เซ็นต์)	372	18	386	24	384	20	409	18	388	24
ข้าวหอมมะลิ										
ข้าวเปลือก (หอมมะลิต้น 36-42)	14,164	532	12,431	821	12,630	1,628	17,688	644	14,256	2,340
ข้าวสาร (หอมมะลิ 100 เปอร์เซ็น ชั้น 2)	2,728	144	2,254	84	2,375	378	3,323	135	2,676	469
ข้าวส่งออก (ข้าวหอมมะลิเก่า)	988	82	770	49	812	131	1,154	37	934	174
ข้าวหอม										
ข้าวเปลือก (ข้าวเปลือกปทุมธานี)	11,013	1,252	9,898	654	9,284	795	11,173	887	10,349	1,213
ข้าวสาร (ข้าวปทุมธานี 100 เปอร์เซ็นต์)	2,083	174	1,817	120	1,741	190	2,256	264	1,977	284
ข้าวส่งออก (ปทุมธานี)	666	56	585	51	605	81	782	110	661	110
ข้าวเหนียว										
ข้าวเปลือกเหนียวเมล็ดยาว	13,493	550	14,409	731	11,910	1,231	10,747	377	12,612	1,612
ข้าวสาร (ข้าวเหนียว 10 เปอร์เซ็นต์)	2,320	99	2,680	190	2,283	206	1,967	24	2,307	291
ข้าวส่งออก (ข้าวเหนียวเมล็ดยาว)	796	16	842	33	702	38	704	32	760	67
ข้าวนึ่ง										
ข้าวเปลือก	14,164	532	12,431	821	12,630	1,628	17,688	644	14,256	2,340
ข้าวนึ่ง 100% ขายส่งภายในประเทศ	1,205	36	1,302	114	1,260	80	1,219	40	1,246	83
ข้าวส่งออก (ข้าวนึ่ง 100เปอร์เซ็นต์)	391	22	411	38	413	28	422	19	409	30

หมายเหตุ: 1. ราคาข้าวเปลือกมีหน่วยบาทต่อตัน ในขณะที่ราคาข้าวสารมีหน่วยบาทต่อหนึ่งร้อยกิโลกรัม และราคาข้าวส่งออกมีหน่วยเหรียญดอลลาร์สหรัฐต่อตัน

ที่มา: กรมการค้าภายใน

5.3 การทดสอบความนิ่งและความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาว

ภายหลังจากได้ข้อมูลราคาข้าวทั้งหมดแล้ว จะนำข้อมูลราคาข้าวทั้งหมดมาทำการทดสอบความนิ่ง (Stationary) ถ้าพบว่าข้อมูลของทุกตัวแปรมีความนิ่งภายหลังจากแปลงให้อยู่ในรูปผลต่างอันดับแรกหรือเป็น I(1) จะทำให้สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระยะยาวและการปรับตัวในระยะสั้นของราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารในประเทศที่มีต่อการปรับตัวของราคาข้าวส่งออกได้โดยใช้แบบจำลอง Error Correction Model (ECM) ดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อ 5.1

การทดสอบว่าข้อมูลมีความนิ่งหรือไม่จะใช้วิธีการทดสอบของ Phillips-Perron หรือ PP test เพื่อทดสอบว่าตัวแปรมีความนิ่งหรือไม่ (Phillips and Perron, 1988) ผลการทดสอบสรุปไว้ในตารางที่ 5.3 โดยคอลัมน์ที่ 2 แสดงผลการทดสอบสำหรับตัวแปรซึ่งอยู่ในรูประดับ (Level) และคอลัมน์ที่ 3 แสดงผลการทดสอบสำหรับตัวแปรในรูปผลต่างอันดับแรก (First-order difference) ผลการทดสอบบ่งชี้ว่าตัวแปรทุกตัวไม่มีความนิ่งที่ระดับนัยสำคัญร้อยละ 5 (มีเพียงแค่ราคาข้าวสารขาว 5% และข้าวสาร (ข้าวเหนียว 10%) เมล็ดยาวมีความนิ่งที่ระดับนัยสำคัญร้อยละ 10) และยังพบอีกว่าราคาข้าวทุกชนิดมีความนิ่งภายหลังจากแปลงให้อยู่ในรูปผลต่างอันดับแรกแล้วที่ระดับนัยสำคัญร้อยละ 1 หรืออาจกล่าวได้ว่าตัวแปรราคาข้าวทุกชนิดที่ใช้ในการศึกษานี้มีคุณสมบัติเป็น integration of order 1 สัญลักษณ์ คือ I(1) ดังนั้นสามารถนำตัวแปรราคาข้าวทุกชนิดภายหลังจากแปลงให้อยู่ในรูปผลต่างลำดับแรกแล้วมาใช้ในการประมาณค่าสมการถดถอยได้โดยไม่เผชิญกับปัญหาความสัมพันธ์ปลอม

ตารางที่ 5.3 ผลการทดสอบความนิ่งของข้อมูลโดยใช้วิธีการทดสอบของ Phillips-Perron

ตัวแปร	Level	1st Difference
ข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์		
ข้าวเปลือก (ข้าวเปลือกเจ้า 5 เปอร์เซ็น)	-2.9444	-11.3139***
ข้าวสาร (ข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์)	-3.2284*	-7.5663***
ข้าวส่งออก (ข้าวขาว5เปอร์เซ็น)	-2.9889	-9.5288***
ข้าวขาว 25 เปอร์เซ็นต์		
ข้าวเปลือก (ข้าวเปลือกเจ้า 5 เปอร์เซ็น)	-2.9444	-11.3139***
ข้าวสาร (ข้าวขาว 25 เปอร์เซ็นต์)	-3.1299	-7.5906***

ตารางที่ 5.3 ผลการทดสอบความนิ่งของข้อมูลโดยใช้วิธีการทดสอบของ Phillips-Perron (ต่อ)

ตัวแปร	Level	1st Difference
ข้าวส่งออก (ข้าวขาว 25 เปอร์เซ็นต์)	-2.8802	-10.0090***
ข้าวหอมมะลิ		
ข้าวเปลือก (หอมมะลิต้น 36-42)	-1.5299	-11.3237***
ข้าวสาร (หอมมะลิ 100 เปอร์เซ็น ชั้น 2)	-1.3194	-6.3223***
ข้าวส่งออก (ข้าวหอมมะลิเก่า)	-1.3366	-13.7443***
ข้าวหอม		
ข้าวเปลือก (ข้าวเปลือกปทุมธานี)	-2.0225	-8.5264***
ข้าวสาร (ข้าวปทุมธานี 100 เปอร์เซ็นต์)	-1.8553	-5.8998***
ข้าวส่งออก (ปทุมธานี)	-1.9605	-9.4109***
ข้าวเหนียว		
ข้าวเปลือกเหนียวเมล็ดยาว	-2.3120	-8.5020***
ข้าวสาร (ข้าวเหนียว 10 เปอร์เซ็นต์) เมล็ดยาว	-3.1756*	-32.7192***
ข้าวส่งออก (ข้าวเหนียวเมล็ดยาว)	-2.1797	-13.0283***
ข้าวนึ่ง		
ข้าวเปลือก (หอมมะลิต้น 36-42)	-1.5299	-11.3237***
ข้าวสาร (ข้าวนึ่ง 100เปอร์เซ็นต์)	-2.9189	-7.4694***
ข้าวส่งออก (ข้าวนึ่ง 100เปอร์เซ็นต์)	-2.9648	-9.5781***

หมายเหตุ: 1. ตัวแปรราคาข้าวทุกชนิดถูกแปลงให้อยู่ในรูปลอการิทึมธรรมชาติก่อนทำการทดสอบ

2. สมมติฐานว่างของการทดสอบคือตัวแปรไม่มีคุณสมบัติความนิ่ง

3. สัญลักษณ์ *, ** และ *** แสดงความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญร้อยละ 0.10, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

เมื่อทราบแล้วว่าตัวแปรราคาข้าวทุกชนิดมีคุณสมบัติเป็น I(1) ในขั้นตอนต่อมาจะต้องทำการทดสอบว่าตัวแปรราคาในตลาดข้าวชนิดต่างๆมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว (cointegration) หรือไม่ โดยแยก

พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวเปลือกกับราคาข้าวสาร และราคาข้าวสารกับราคาข้าวส่งออก โดยใช้วิธีการทดสอบ Johansen test ซึ่งมีรายละเอียดแบ่งออกเป็นสองขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ประมาณค่าสมการถดถอยเชิงเส้นตรงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวเปลือกกับราคาข้าวสาร และความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวสารกับราคาข้าวส่งออก ดังนี้

$$\mathrm{p}_{\mathrm{paddy,t}} = a_0 + a_1 \mathrm{p}_{\mathrm{rice,t}} + e_{\mathrm{paddy,t}} \quad (5.7)$$

$$\mathrm{p}_{\mathrm{rice,t}} = b_0 + b_1 \mathrm{p}_{\mathrm{FOB,t}} + e_{\mathrm{rice,t}} \quad (5.8)$$

โดยที่ $\mathrm{p}_{\mathrm{paddy,t}}$ $\mathrm{p}_{\mathrm{rice,t}}$ และ $\mathrm{p}_{\mathrm{FOB,t}}$ คือราคาข้าวเปลือก ราคาข้าวสาร และราคาข้าวส่งออก ตามลำดับ ในขณะที่ $e_{\mathrm{paddy,t}}$ และ $e_{\mathrm{rice,t}}$ คือ ส่วนคงเหลือ (residual) เมื่อได้ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในสมการ (5.7) และ (5.8) ก็จะสามารถคำนวณค่าของ $e_{\mathrm{paddy,t}}$ และ $e_{\mathrm{rice,t}}$ ได้

ขั้นที่ 2 นำค่าของ $e_{\mathrm{paddy,t}}$ และ $e_{\mathrm{rice,t}}$ ที่ได้จากขั้นที่ 1 มาทำการทดสอบความนิ่ง (stationary test) ถ้าหาก $e_{\mathrm{paddy,t}}$ มีความนิ่งหรือมีคุณสมบัติเป็น I(0) แล้ว หมายความว่า $\mathrm{p}_{\mathrm{paddy,t}}$ และ $\mathrm{p}_{\mathrm{rice,t}}$ จะมีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว (cointegration) ในทำนองเดียวกันถ้าผลการทดสอบพบว่า $e_{\mathrm{rice,t}}$ มีความนิ่ง ก็จะสรุปได้ว่า $\mathrm{p}_{\mathrm{rice,t}}$ และ $\mathrm{p}_{\mathrm{FOB,t}}$ มีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาว ตารางที่ 5.4 แสดงผลการทดสอบความนิ่งของ $e_{\mathrm{paddy,t}}$ และ $e_{\mathrm{rice,t}}$ สำหรับข้าวชนิดต่างๆโดยใช้วิธีการทดสอบของ Phillips-Perron ซึ่งได้ผลดังนี้

ตารางที่ 5.4 ผลการทดสอบ Johansen cointegration test ระหว่างราคาข้าวชนิดต่างๆ

ชนิดข้าว	**PP test Statistic**
ข้าวขาว 5 %	
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	-3.68***
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	-2.43**
ข้าวขาว 25 %	
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	-3.78***
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	-2.44**

ตารางที่ 5.4 ผลการทดสอบ Johansen cointegration test ระหว่างราคาข้าวชนิดต่างๆ (ต่อ)

ชนิดข้าว	PP test Statistic
ข้าวหอมมะลิ	
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	-5.23***
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	-3.45**
ข้าวหอมปทุมธานี	
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	-3.32**
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	-2.92**
ข้าวเหนียว	
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	-6.12***
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	-4.91***
ข้าวนึ่ง	
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	-3.76***
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	-2.44**

หมายเหตุ: 1. เครื่องหมาย ← แสดงทิศทางความสัมพันธ์ ตัวอย่างเช่น ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร หมายความว่าราคาข้าวเปลือกเป็นตัวแปรตามถูกกำหนดโดยตัวแปรอิสระคือราคาข้าวสาร (รูปแบบความสัมพันธ์แสดงโดยสมการ (5.7))

2. สมมติฐานว่างของการทดสอบคือตัวแปรไม่มีคุณสมบัติความนิ่ง

3. สัญลักษณ์ *, ** และ *** แสดงความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญร้อยละ 0.10, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

ตัวเลขในตาราง 5.4 แสดงค่าสถิติทดสอบความนิ่งของส่วนคงเหลือ $e_{\text{paddy,t}}$ และ $e_{\text{rice,t}}$ ในสมการแสดงความสัมพันธ์การส่งผ่านราคาข้าว (5.7) และ (5.8) โดยใช้วิธีของ Phillips-Perron โดยมีสมมติฐานว่าง (H_0) สำหรับการทดสอบคือ $e_{\text{paddy,t}}$ (หรือ $e_{\text{rice,t}}$) มีความนิ่ง และมีสมมติฐานแย้ง (H_1) คือ $e_{\text{paddy,t}}$ (หรือ $e_{\text{rice,t}}$) ไม่มีความนิ่ง ดังนั้นการปฏิเสธสมมติฐานว่างสำหรับการทดสอบหมายความว่ามีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพระยะยาวในสมการการส่งผ่านราคาข้าว ผลการทดสอบในตาราง 5.4 บ่งชี้ว่าสามารถปฏิเสธสมมติฐานว่างได้ในทุกกรณีที่

ระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 5 จึงสามารถสรุปได้ว่ามีความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวในกลไกการส่งผ่านราคาข้าวทุกชนิดทั้งระหว่างราคาข้าวเปลือกกับราคาข้าวสารและระหว่างราคาข้าวสารกับราคาข้าวส่งออก ดังนั้นจะสามารถนำข้อมูลตัวแปรราคาข้าวทั้งหมดไปใช้ประมาณค่าสมการแสดงกลไกการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวหรือ Error Correction Model (ECM) ได้

บทที่ 6

ผลการศึกษา

เนื้อหาในบทนี้จะนำข้อมูลราคาข้าวชนิดต่างๆซึ่งได้ผ่านขั้นตอนการตรวจสอบคุณสมบัติทางสถิติเบื้องต้นดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 5 แล้วมาทำการประมาณค่าสมการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวเปลือกกับราคาข้าวสาร และสมการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างราคาข้าวสารกับราคาข้าวส่งออก เพื่อวิเคราะห์กลไกการส่งผ่านราคาข้าวจากราคาข้าวส่งออกผ่านไปยังราคาข้าวสาร และจากราคาข้าวสารต่อไปยังราคาข้าวเปลือก

ในบทนี้จะเริ่มต้นด้วยการอธิบายขั้นตอนการวิเคราะห์และการทดสอบสมมติฐานเชิงสถิติเพื่อเลือกแบบจำลองการส่งผ่านราคาที่เหมาะสมสำหรับข้าวแต่ละชนิด หลังจากนั้นจะแสดงผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านราคา และนำผลการประมาณค่าที่ได้มาใช้วิเคราะห์กลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวจะนำไปสู่ข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่สำคัญของการศึกษานี้ต่อไป

6.1 วิธีการทดสอบสมมติฐานเชิงสถิติเพื่อเลือกแบบจำลองการส่งผ่านราคาข้าวที่เหมาะสม

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 ว่าแบบจำลองที่ใช้สำหรับการศึกษานี้คือแบบจำลองการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพ (error correction model) หรือ ECM ซึ่งมีการปรับปรุงเพื่อให้สามารถแสดงกลไกการปรับราคาที่ไม่สมมาตรระหว่างทิศทางสูงขึ้นกับทิศทางลดลง โดยมีรูปแบบสมการดังนี้

$$\Delta \mathrm{p}_{\mathrm{out,t}} = \beta_0 + \sum_{\mathrm{j}=1}^{K} \gamma_{\mathrm{out,j}} \Delta \mathrm{p}_{\mathrm{out,t-j}} + \sum_{\mathrm{j}=1}^{M} \beta_{\mathrm{in,j}}^{+} \Delta \mathrm{p}_{\mathrm{in,t-j+1}}^{+} + \sum_{j=1}^{N} \beta_{\mathrm{in,\,j}}^{-} \Delta \mathrm{p}_{\mathrm{in,t-j+1}}^{-} + \phi_{\mathrm{out}}^{+} \mathrm{ECT}_{\mathrm{out,t-1}}^{+} + \phi_{\mathrm{out}}^{-} \mathrm{ECT}_{\mathrm{out,t-1}}^{-} + \varepsilon_{\mathrm{out},t} \qquad (6.1)$$

เมื่อ K M และ N คือจำนวนตัวแปรล่าช้า (lag length) ซึ่งสามารถกำหนดค่าที่เหมาะสมได้โดยใช้วิธี Akaike information criteria (AIC) โดยที่ $\mathrm{p}_{\mathrm{out,t}}$ คือ ราคาปลายทาง และ $\mathrm{p}_{\mathrm{in,t}}$ คือ ราคาต้นทาง สำหรับกรณีการส่งผ่านราคาจากราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือก $\mathrm{p}_{\mathrm{in,t}}$ คือ ราคาข้าวสาร และ $\mathrm{p}_{\mathrm{out,t}}$ คือ ราคาข้าวเปลือก สำหรับกรณีการส่งผ่านราคาจากราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวสาร $\mathrm{p}_{\mathrm{in,t}}$ คือ ราคาข้าวส่งออก และ $\mathrm{p}_{\mathrm{out,t}}$ คือ ราคาข้าวสาร ตามลำดับ สัญลักษณ์ Δ แสดงการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรเมื่อเทียบกับช่วงเวลาก่อนหน้า (first difference) สาเหตุที่ต้องทำให้ตัวแปรราคาอยู่ในรูปผลต่าง เนื่องจากต้องทำให้ตัวแปรทั้งหมดมีความนิ่ง (stationary) นอกจากนั้นสัญลักษณ์ตัวอักษรยกเครื่องหมายบวก $(+)$ และเครื่องหมายลบ $(-)$ แสดงถึงทิศทางการปรับตัวสูงขึ้นและลดลงตามลำดับ

ตัวแปร ECT แสดงการเบี่ยงเบนออกจากความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวของตัวแปรราคาต้นทาง (error correction term) โดยที่ $\mathrm{ECT}_{\mathrm{out,t\text{-}1}} = \mathrm{p}_{\mathrm{out,t\text{-}1}} - \alpha_0 - \alpha_1 \mathrm{p}_{\mathrm{in,t\text{-}1}}$ เมื่อ $\mathrm{p}_{\mathrm{out,t\text{-}1}} = \alpha_0 + \alpha_1 \mathrm{p}_{\mathrm{in,t\text{-}1}}$ คือสมการแสดงความสัมพันธ์เชิงดุลยภาพในระยะยาวระหว่างราคาต้นทางและราคาปลายทาง (cointegration vector) สำหรับแบบจำลอง (6.1) จะมีตัวแปรแสดงการเบี่ยงเบนออกจากดุลยภาพอยู่สองแบบ คือ $\mathrm{ECT}^{+}_{\mathrm{out},t-1}$ แสดงถึงกรณีราคาต้นปลายทางอยู่สูงกว่าราคาดุลยภาพในระยะยาว $\left(\mathrm{p}_{\mathrm{out,t\text{-}1}} - \alpha_0 - \alpha_1 \mathrm{p}_{\mathrm{in,t\text{-}1}} > 0\right)$ และ $\mathrm{ECT}^{-}_{\mathrm{out},t-1}$ แสดงถึงกรณีราคาปลายทางอยู่ต่ำกว่าราคาดุลยภาพในระยะยาว $\left(\mathrm{p}_{\mathrm{out,t\text{-}1}} - \alpha_0 - \alpha_1 \mathrm{p}_{\mathrm{in,t\text{-}1}} < 0\right)$ และมีค่าสัมประสิทธิ์ความเร็วในการปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพคือ ϕ^{+}_{out} และ ϕ^{-}_{out} ตามลำดับ ค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าวจะต้องมีค่าอยู่ระหว่าง -1 จนถึง 0 ถ้าค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวมีค่าเข้าใกล้ -1 แสดงว่าราคาจะมีการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพอย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้ามถ้าค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวมีค่าเข้าใกล้ 0 แสดงว่าราคาจะมีการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพอย่างเชื่องช้า และถ้าหากว่า $\phi^{+}_{\mathrm{out}} \neq \phi^{-}_{\mathrm{out}}$ แสดงว่าความเร็วในการปรับตัวของราคาเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพในช่วงปรับขึ้นและช่วงปรับลงมีความไม่สมมาตร แต่ถ้าพบว่า $\phi^{+}_{\mathrm{out}} = \phi^{-}_{\mathrm{out}}$ หมายความความเร็วในการปรับตัวของราคาเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวระหว่างทิศทางสูงขึ้นและทิศทางลดลงมีความสมมาตร

นอกจากนั้นค่าสัมประสิทธิ์ $\gamma_{\mathrm{out,j}}$ $\beta^{+}_{\mathrm{in,j}}$ และ $\beta^{-}_{\mathrm{in,j}}$ สามารถนำมาใช้เพื่อคำนวณผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงราคาต้นทางที่มีต่อราคาปลายทางในระยะยาวได้อีกด้วย โดยที่ $\sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{+}_{\mathrm{in,j}} \Big/ \left(1 - \sum_{\mathrm{j=1}}^{K} \gamma_{\mathrm{out,j}}\right)$ คือค่าความยืดหยุ่นในระยะยาว (long run elasticity) ของราคาปลายทางต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาต้นทาง<u>เพิ่มขึ้น</u>ร้อยละหนึ่ง ในขณะที่ $\sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{-}_{\mathrm{in,j}} \Big/ \left(1 - \sum_{\mathrm{j=1}}^{K} \gamma_{\mathrm{out,j}}\right)$ คือค่าความยืดหยุ่นในระยะยาว ซึ่งวัดผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของราคาต้นทาง<u>ลดลง</u>ร้อยละหนึ่งต่อราคาปลายทาง ถ้าหากว่า $\sum \beta^{+}_{\mathrm{in,j}} \neq \sum \beta^{-}_{\mathrm{in,j}}$ แสดงว่าผลกระทบในระยะยาวสำหรับกรณีราคาต้นทางปรับขึ้นกับกรณีราคาต้นทางปรับลงมีความไม่สมมาตร แต่ถ้าพบว่า $\sum \beta^{+}_{\mathrm{in,j}} = \sum \beta^{-}_{\mathrm{in,j}}$ ผลกระทบในระยะยาวมีความสมมาตรทั้งในกรณีราคาต้นทางปรับขึ้นและลดลง

เมื่อพิจาณาถึงความเป็นไปได้ของความไม่สมมาตรในการปรับตัวในสมการ (6.1) ดังที่กล่าวมาแล้ว จำเป็นจะต้องใช้วิธีการทดสอบเชิงสถิติของ Wald เพื่อทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ โดยมีสมมติฐานดังต่อไปนี้

$$\mathrm{H}_0 : \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{+}_{\mathrm{in,j}} = \sum_{\mathrm{j=1}}^{N} \beta^{-}_{\mathrm{in,j}} \qquad \mathrm{H}_1 : \sum_{\mathrm{j=1}}^{M} \beta^{+}_{\mathrm{in,j}} \neq \sum_{\mathrm{j=1}}^{N} \beta^{-}_{\mathrm{in,j}} \qquad \text{(สมมติฐาน 1)}$$

$$\mathrm{H}_0 : \phi^{+}_{\mathrm{out}} = \phi^{-}_{\mathrm{out}} \qquad \mathrm{H}_1 : \phi^{+}_{\mathrm{out}} \neq \phi^{-}_{\mathrm{out}} \qquad \text{(สมมติฐาน 2)}$$

สมมติฐาน 1 เป็นการทดสอบว่าผลกระทบระยะยาวเมื่อราคาต้นทางปรับขึ้นและเมื่อราคาต้นทางปรับลงมีความสมมาตรหรือไม่ ในขณะที่สมมติฐาน 2 เป็นการทดสอบว่าความเร็วในการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพเมื่อราคาอยู่สูงกว่าหรือต่ำกว่าดุลยภาพระยะยาวมีความสมมาตรหรือไม่ ผลการทดสอบสมมติฐาน 1 และ 2 สามารถแยกออกได้เป็น 4 กรณี ดังนี้

<u>กรณี 1</u> ยอมรับ $H_0: \sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j}^{+} = \sum_{j=1}^{N}\beta_{in,j}^{-}$ และยอมรับ $H_0: \phi_{out}^{+} = \phi_{out}^{-}$ ซึ่งจะมีผลทำให้สมการ (6.1) ลดรูปกลายเป็นแบบจำลอง 1 ดังนี้

$$\Delta p_{out,t} = \beta_0 + \sum_{j=1}^{K}\gamma_{out,j}\Delta p_{out,t-j} + \sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j}\Delta p_{in,t-j+1} + \phi_{out}ECT_{out,t-1} + \varepsilon_{out,t} \quad \text{(แบบจำลอง 1)}$$

กลไกการส่งผ่านราคาในแบบจำลอง 1 มีความสมมาตรทั้งในด้านความเร็วของการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพ (speed of adjustment) และผลกระทบในระยะยาว (long run elasticity)

<u>กรณี 2</u> ยอมรับ $H_0: \sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j}^{+} = \sum_{j=1}^{N}\beta_{in,j}^{-}$ และปฏิเสธ $H_0: \phi_{out}^{+} = \phi_{out}^{-}$ ซึ่งทำให้สามารถเขียนสมการ (6.1) ให้อยู่ในรูปของแบบจำลอง 2 ดังนี้

$$\Delta p_{out,t} = \beta_0 + \sum_{j=1}^{K}\gamma_{out,j}\Delta p_{out,t-j} + \sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j}\Delta p_{in,t-j+1} + \phi_{out}^{+}ECT_{out,t-1}^{+} + \phi_{out}^{-}ECT_{out,t-1}^{-} + \varepsilon_{out,t} \quad \text{(แบบจำลอง 2)}$$

แบบจำลอง 2 นี้มีค่าความยืดหยุ่นในระยะยาวเท่าเทียมกันระหว่างกรณีราคาต้นทางปรับขึ้นและปรับลง โดยที่ผลกระทบในระยะยาววัดได้จาก $\sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j} \Big/ \left(1 - \sum_{j=1}^{K}\gamma_{out,j}\right)$ อย่างไรก็ตามความเร็วในการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวมีความไม่สมมาตรเนื่องจาก $\phi_{out}^{+} \neq \phi_{out}^{-}$

<u>กรณี 3</u> ปฏิเสธ $H_0: \sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j}^{+} \neq \sum_{j=1}^{N}\beta_{in,j}^{-}$ และยอมรับ $H_0: \phi_{out}^{+} = \phi_{out}^{-}$ ซึ่งทำให้สามารถเขียนสมการ (6.1) ใหม่ให้อยู่ในรูปแบบจำลอง 3 ดังนี้

$$\Delta p_{out,t} = \beta_0 + \sum_{j=1}^{K}\gamma_{out,j}\Delta p_{out,t-j} + \sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j}^{+}\Delta p_{in,t-j+1}^{+} - \sum_{j=1}^{N}\beta_{in,j}^{-}\Delta p_{in,t-j+1}^{-} + \phi_{out}ECT_{out,t-1} + \varepsilon_{out,t} \quad \text{(แบบจำลอง 3)}$$

สำหรับแบบจำลอง 3 นั้น ผลกระทบในระยะยาวเมื่อราคาต้นทางปรับขึ้นมีความแตกต่างจากเมื่อราคาต้นทางปรับลง แต่ความเร็วในการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาวมีความสมมาตร

<u>กรณี 4</u> ปฏิเสธ $H_0: \sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j}^{+} = \sum_{j=1}^{N}\beta_{in,j}^{-}$ และปฏิเสธ $H_0: \phi_{out}^{+} = \phi_{out}^{-}$ แสดงว่าสมการ (6.1) มีความเหมาะสม ในที่นี้จะเรียกว่าแบบจำลอง 4 คือ

$$\Delta p_{out,t} = \beta_0 + \sum_{j=1}^{K}\gamma_{out,j}\Delta p_{out,t-j} + \sum_{j=1}^{M}\beta_{in,j}^{+}\Delta p_{in,t-j+1}^{+} + \sum_{j=1}^{N}\beta_{in,j}^{-}\Delta p_{in,t-j+1}^{-} + \phi_{out}^{+}ECT_{out,t-1}^{+} + \phi_{out}^{-}ECT_{out,t-1}^{-} + \varepsilon_{out,t} \quad \text{(แบบจำลอง 4)}$$

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าแบบจำลอง 4 นี้ยอมให้มีความไม่สมมาตรในการส่งผ่านราคาทั้งในด้านผลกระทบในระยะยาวและในด้านความเร็วในการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพ ตารางที่ 6.1 สรุปการทดสอบสมมติฐานและข้อสรุปเกี่ยวกับแบบจำลองที่เหมาะสมในการประมาณค่าสมการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวของไทย

ตารางที่ 6.1 การทดสอบสมมติฐานและแบบจำลองที่เหมาะสมสำหรับการส่งผ่านราคาในตลาดข้าว

สมมติฐาน 1 $H_0 : \sum_{j=1}^{M} \beta_{in,j}^{+} = \sum_{j=1}^{N} \beta_{in,j}^{-}$	สมมติฐาน 2 $H_0 : \phi_{out}^{+} = \phi_{out}^{-}$	แบบจำลองที่เหมาะสม	ผลกระทบระยะยาว	ความเร็วในการปรับตัวกลับสู่ดุลยภาพ
ยอมรับ H_0	ยอมรับ H_0	1	สมมาตร	สมมาตร
ยอมรับ H_0	ปฏิเสธ H_0	2	สมมาตร	ไม่สมมาตร
ปฏิเสธ H_0	ยอมรับ H_0	3	ไม่สมมาตร	สมมาตร
ปฏิเสธ H_0	ปฏิเสธ H_0	4	ไม่สมมาตร	ไม่สมมาตร

สำหรับวิธีการทดสอบสมมติฐานเพื่อเลือกแบบจำลองที่เหมาะสม จะใช้วิธี General to specific เริ่มต้นจากการประมาณค่าแบบจำลอง 4 ซึ่งมีลักษณะทั่วไปก่อน (มีผลกระทบระยะยาวและการปรับตัวกลับสู่ดุลยภาพแบบไม่สมมาตร) โดยใช้ค่าสถิติ Akaike Information Criterion (AIC) เป็นเกณฑ์ในการกำหนดจำนวนที่เหมาะสมของเป็นตัวแปรอิสระซึ่งเป็นตัวแปรในอดีต (lagged independent variable) หลังจากนั้นจึงทดสอบสมมติฐานเพื่อพิจารณาว่าแบบจำลองที่เหมาะสมคือแบบจำลอง 1 2 3 หรือ 4 โดยใช้ Wald test (F-statistic) ทดสอบกับสมมติฐาน 1 และ 2 ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ผลการทดสอบเพื่อเลือกแบบจำลองที่เหมาะสมสำหรับสมการส่งผ่านราคาข้าวในตลาดข้าวแต่ละประเภทสรุปไว้ในตารางที่ 6.2 ด้านล่าง

ผลการทดสอบสมมติฐานในตารางที่ 6.2 แสดงให้ว่ารูปแบบสมการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวส่วนใหญ่คือแบบจำลองที่ 1 หรือหมายความว่าการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวส่วนใหญ่มีความสมมาตรทั้งในด้านผลกระทบระยะยาวและความเร็วในการปรับตัวกลับสู่ดุลยภาพ อย่างไรก็ตามพบว่ามีความไม่สมมาตรในกลไกการส่งผ่านราคาข้าวในบางตลาด ได้แก่ การส่งผ่านราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือกในตลาดข้าวหอมมะลิ (แบบจำลอง 2) การส่งผ่านราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือกในตลาดข้าวหอม (แบบจำลอง 2) การส่งผ่านราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวข้าวสารในตลาดข้าวเหนียว (แบบจำลอง 2) การส่งผ่านราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือกในตลาดข้าวนึ่ง (แบบจำลอง 4) และการส่งผ่านราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวสารในตลาดข้าวนึ่ง (แบบจำลอง 3)

เมื่อทราบลักษณะของแบบจำลองการส่งผ่านราคาข้าวที่เหมาะสมสำหรับตลาดข้าวแต่ละประเภทแล้ว ต่อจากนั้นในหัวข้อถัดไปจะกล่าวถึงผลการประมาณค่าสมการส่งผ่านราคาข้าวและการวิเคราะห์ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในสมการส่งผ่านราคาข้าว

ตารางที่ 6.2 สรุปแบบจำลองที่เหมาะสมสำหรับการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวแต่ละประเภท

ประเภทข้าว	ช่องทางการส่งผ่านราคา	แบบจำลองที่เหมาะสม	ผลกระทบระยะยาว	ความเร็วในการปรับตัวกลับสู่ดุลยภาพ
ข้าวขาว 5%	ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	1	สมมาตร	สมมาตร
	ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	1	สมมาตร	สมมาตร
ข้าวขาว 25%	ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	1	สมมาตร	สมมาตร
	ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	1	สมมาตร	สมมาตร
ข้าวหอมมะลิ	ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	2	สมมาตร	ไม่สมมาตร
	ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	1	สมมาตร	สมมาตร
ข้าวหอม	ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	1	สมมาตร	สมมาตร
	ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	1	สมมาตร	สมมาตร
ข้าวเหนียว	ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	1	สมมาตร	สมมาตร
	ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	4	สมมาตร	ไม่สมมาตร
ข้าวนึ่ง	ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	4	ไม่สมมาตร	ไม่สมมาตร
	ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	3	ไม่สมมาตร	สมมาตร

หมายเหตุ: การทดสอบสมมติฐานใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 5

6.2 การวิเคราะห์ผลการประมาณค่าสมการส่งผ่านราคาข้าว

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ในสมการส่งผ่านราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวสารและราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือก สำหรับตลาดข้าวแต่ละประเภท ได้แก่ ตลาดข้าวขาว 5% ตลาดข้าวขาว 25% ตลาดข้าวหอมมะลิ ตลาดข้าวหอม ตลาดข้าวเหนียว และตลาดข้าวนึ่ง โดยใช้รูปแบบสมการที่เหมาะสมที่กำหนดโดยวิธีการทดสอบสมมติฐานทางสถิติดังที่สรุปไว้ในตารางที่ 6.2 ก่อนหน้านี้

6.2.1 การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวขาว 5%

การวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวขาว 5% จะแยกออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การส่งผ่านราคาจากข้าวขาว 5% ภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก และ 2) การส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวขาว 5% ไปยังราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศ การทดสอบทางสถิติบ่งชี้ว่าสมการส่งผ่านราคาในที่มีความเหมาะสม คือ แบบจำลองที่ 1 สำหรับทั้งสองระดับ โดยมีผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ดังนี้

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกแสดงในตารางที่ 6.3 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 1 ซึ่งก็คือแบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะสั้น (Error Correction Model หรือ ECM) แบบปกติทั่วไป โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{paddy,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกในเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{paddy,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{rice,t}$ และ $\Delta p_{rice,t-1}$) และความแตกต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาว ($ECT_{paddy,t-1}$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพคือ -0.145 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 อธิบายได้ว่าถ้าราคาข้าวเปลือกสูงกว่า (ต่ำกว่า) ราคาดุลยภาพในระยะยาวแล้ว ราคาข้าวเปลือกจะปรับตัวลดลง (สูงขึ้น) ในอัตราร้อยละ 14.5 ต่อเดือนเพื่อกลับเข้าสู่ราคาดุลยภาพในระยะยาว

ตารางที่ 6.3 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0001	(0.0010)
$\Delta p_{paddy,t-1}$	-0.0453	(0.0682)
$\Delta p_{rice,t}$	0.3647***	(0.0668)
$\Delta p_{rice,t-1}$	0.2438***	(0.0832)
$ECT_{paddy,t-1}$	-0.1450***	(0.0377)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.5821	
R^2	0.4185	
F-statistic	33.47***	
D-W	1.9935	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

เมื่อใช้ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกในตารางที่ 6.3 เพื่อแสดงผลกระทบจากราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 ต่อการปรับตัวเชิงพลวัตรของราคาข้าวเปลือก โดยการส่งผ่านราคามีความสมมาตรทั้งในด้านความเร็วในการปรับตัวและผลกระทบระยะยาวดังแสดงในรูปที่ 6.1 กล่าวคือ เมื่อราคาข้าวสาร 5% สูงขึ้นร้อยละ 1 (อย่างถาวร) จะทำให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นทันทีร้อยละ 0.3647 และราคาข้าวเปลือกจะสูงขึ้นอีกเป็นร้อยละ 0.6235 ในเดือนถัดไป หลังจากนั้นราคาข้าวเปลือกจะปรับลดลงเล็กน้อยจนกระทั่งเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวในเดือนที่ 4 โดยพบว่าเมื่อ

ราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.5821 ในระยะยาว ในทางตรงกันข้ามถ้าราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศลดลงร้อยละ 1 ก็จะทำให้ราคาข้าวเปลือกลดลงร้อยละ 0.3647 ในทันที และจะมีผลในระยะยาวทำให้ราคาข้าวเปลือกลดลงร้อยละ 0.5821

รูปที่ 6.1 การปรับตัวของราคาข้าวเปลือกต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศ

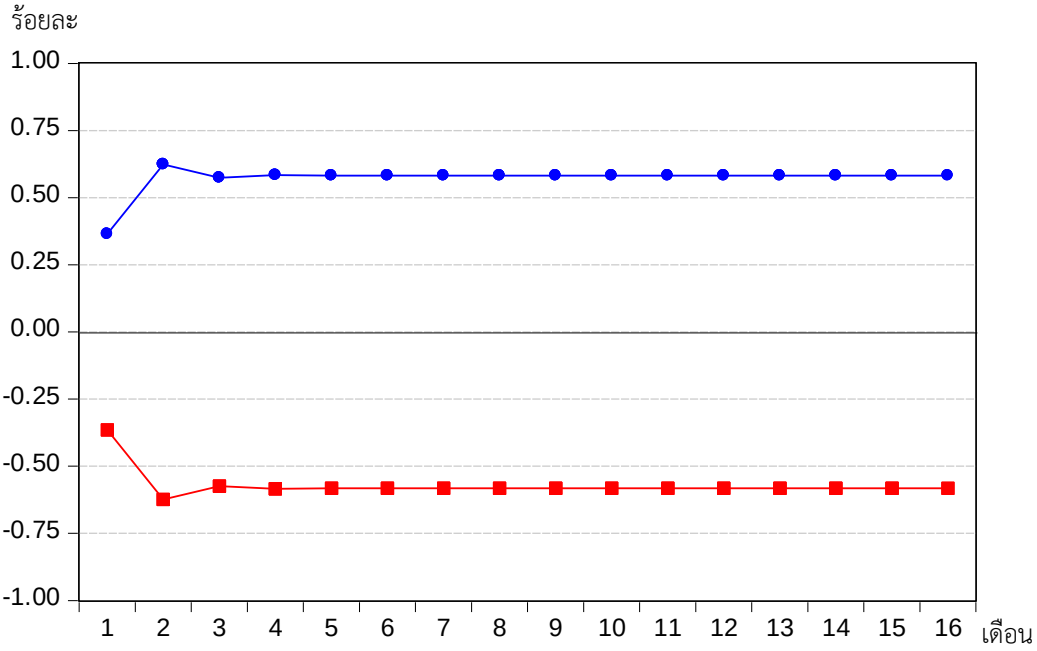

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเมื่อราคาข้าวขาว 5% ปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเมื่อราคาข้าวขาว 5% ปรับตัวลดลงร้อยละ 1

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวขาว 5% ไปยังราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศแสดงในตารางที่ 6.4 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 1 ซึ่งก็คือแบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะสั้น (Error Correction Model หรือ ECM) แบบปกติทั่วไป โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{rice,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศในเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{rice,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาส่งออกข้าวขาว 5% ในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{FOB,t}$ และ $\Delta p_{FOB,t-1}$) และความแตกต่างระหว่างราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาว ($ECT_{rice,t-1}$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพคือ -0.0411 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

อธิบายได้ว่าถ้าราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศสูงกว่า (ต่ำกว่า) ราคาดุลยภาพในระยะยาวแล้ว ราคาข้าวขาว 5% จะปรับตัวลดลง (สูงขึ้น) ในอัตราร้อยละ 4.11 ต่อเดือนเพื่อกลับเข้าสู่ราคาดุลยภาพในระยะยาว

ตารางที่ 6.4 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาส่งออกข้าวขาว 5% ไปยังราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศ

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0001	(0.0008)
$\Delta p_{rice,t-1}$	0.0337	(0.0626)
$\Delta p_{FOB,t}$	0.4349***	(0.0424)
$\Delta p_{FOB,t-1}$	0.3758***	(0.0524)
$ECT_{rice,t-1}$	-0.0411**	(0.0204)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.8391	
R^2	0.6464	
F-statistic	85.00***	
D-W	2.06	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

เมื่อใช้ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านราคาส่งออกข้าวขาว 5% ไปยังราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศในตารางที่ 6.4 เพื่อแสดงผลกระทบจากราคาส่งออกข้าวขาว 5% ปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 ต่อการปรับตัวเชิงพลวัตรของราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศ โดยการส่งผ่านราคามีความสมมาตรทั้งในด้านความเร็วในการปรับตัวและผลกระทบระยะยาวดังแสดงในรูปที่ 6.1 กล่าวคือ เมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 5% สูงขึ้นร้อยละ 1 (อย่างถาวร) จะทำให้ราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศสูงขึ้นทันทีร้อยละ 0.4349 และราคาข้าวสารภายในประเทศจะสูงขึ้นอีกเป็นร้อยละ 0.8420 ในเดือนถัดไป แต่หลังจากนั้นราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศจะปรับลดลงเล็กน้อยจนกระทั่งเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวในเดือนที่ 3 โดยพบว่าเมื่อราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.8391 ในระยะยาว ในทางตรงกันข้ามถ้าราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศลดลงร้อยละ 1 ก็จะทำให้ราคาข้าวเปลือกลดลงร้อยละ -0.4349 ในทันที และจะมีผลในระยะยาวทำให้ราคาข้าวเปลือกลดลงร้อยละ -0.8391

รูปที่ 6.2 การปรับตัวของราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวขาว 5%

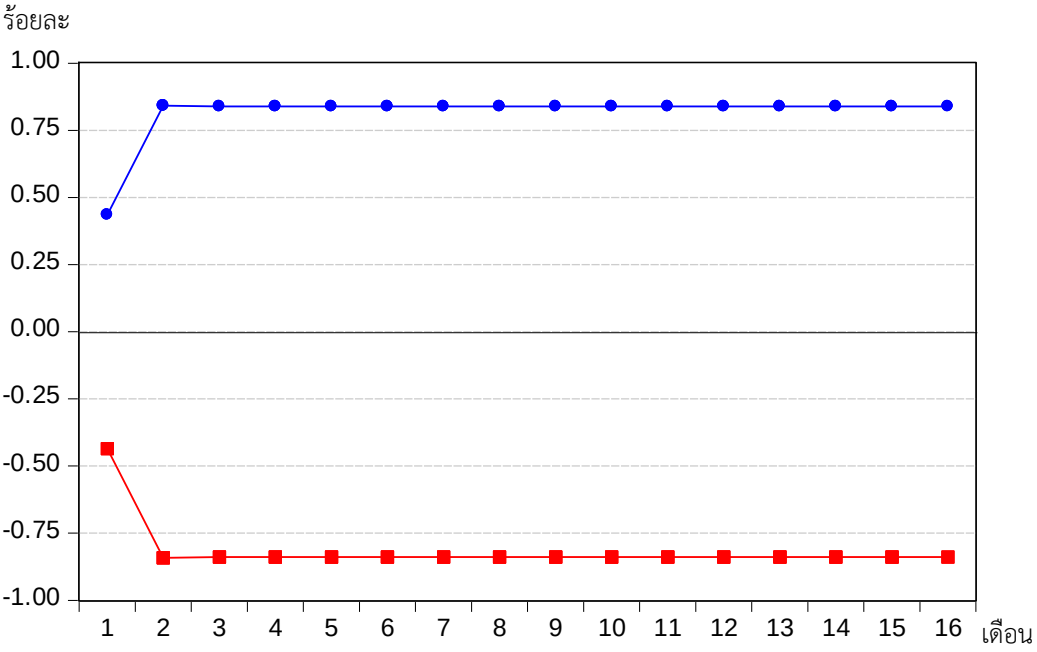

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวสาร 5% ในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 5% สูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวสาร 5% ในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 5% ลดลงร้อยละ 1

กล่าวโดยสรุป ผลการวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวขาว 5% พบว่า ราคาข้าวทั้ง 3 ระดับ คือ ราคาส่งออกข้าวขาว 5% ราคาข้าวขาว 5% ภายในประเทศ และราคาข้าวเปลือก มีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกันและมีความสมมาตรระหว่างการปรับตัวสูงขึ้นและการปรับตัวลดลง อย่างไรก็ตาม กลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวขาว 5% มีความไม่สมบูรณ์ (incomplete pass-through) กล่าวคือ เมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 5% ปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นเพียงแค่ร้อยละ 0.8391 โดยใช้ระยะเวลาในการปรับตัวประมาณ 3 เดือน ในทำนองเดียวกัน เมื่อราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศสูงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกเพิ่มขึ้นเพียงแค่ 0.5821 ในระยะยาวโดยใช้เวลาในการปรับตัวประมาณ 4 เดือน

6.2.2 การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวขาว 25%

การวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวขาว 25% จะแยกออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การส่งผ่านราคาจากข้าวขาว 25% ภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก และ 2) การส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวขาว 25% ไปยังราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศ การทดสอบทางสถิติบ่งชี้ว่าสมการส่งผ่านราคาในที่มีความเหมาะสม คือ

แบบจำลองที่ 1 สำหรับทั้งสองระดับ (การส่งผ่านราคามีความสมมาตรทั้งในด้านผลกระทบระยะยาวและความเร็วในการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพ) โดยมีผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ดังนี้

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกแสดงในตารางที่ 6.5 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 1 ซึ่งก็คือแบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะสั้นแบบปกติทั่วไป การส่งผ่านจากราคาข้าวสาร 25% ไปยังราคาข้าวเปลือกมีความสมมาตร โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{paddy,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกในเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{paddy,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสาร 25% ภายในประเทศในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{rice,t}$ และ $\Delta p_{rice,t-1}$) และความแตกต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาว ($ECT_{paddy,t-1}$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพคือ -0.1493 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 อธิบายได้ว่าถ้าราคาข้าวเปลือกสูงกว่า (ต่ำกว่า) ราคาดุลยภาพในระยะยาวแล้ว ราคาข้าวเปลือกจะปรับตัวลดลง (สูงขึ้น) ในอัตราร้อยละ 14.93 ต่อเดือนเพื่อกลับเข้าสู่ราคาดุลยภาพในระยะยาว

ตารางที่ 6.5 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0001	(0.0010)
$\Delta p_{paddy,t-1}$	-0.0229	(0.0674)
$\Delta p_{rice,t}$	0.3450***	(0.0707)
$\Delta p_{rice,t-1}$	0.2636***	(0.0870)
$ECT_{paddy,t-1}$	-0.1493***	(0.0377)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.5950	
R^2	0.4006	
F-statistic	31.0796***	
D-W	1.9991	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกในตารางที่ 6.5 สามารถใช้แสดงผลกระทบจากราคาข้าวสาร 25% ภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 ต่อการปรับตัวเชิงพลวัตรของราคาข้าวเปลือก โดยการส่งผ่านราคามีความสมมาตรทั้งในด้านความเร็วในการ

ปรับตัวและผลกระทบระยะยาวดังแสดงในรูปที่ 6.3 กล่าวคือ เมื่อราคาข้าวสาร 25% สูงขึ้นร้อยละ 1 (อย่างถาวร) จะทำให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นทันทีร้อยละ 0.3450 และราคาข้าวเปลือกในเดือนต่อมาจะสูงอีกขึ้นเป็นร้อยละ 0.6381 และปรับตัวลดลงเล็กน้อยเป็นร้อยละ 0.5950 ในเดือนที่ 3 ซึ่งเป็นดุลยภาพในระยะยาว ในทางตรงกันข้ามถ้าราคาข้าวสาร 25% ภายในประเทศลดลงร้อยละ 1 ก็จะทำให้ราคาข้าวเปลือกลดลงร้อยละ 0.3450 ในทันที และจะมีผลในระยะยาวทำให้ราคาข้าวเปลือกลดลงร้อยละ 0.5950 โดยใช้เวลา 3 เดือนในการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาว

รูปที่ 6.3 การปรับตัวของราคาข้าวเปลือกต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศ

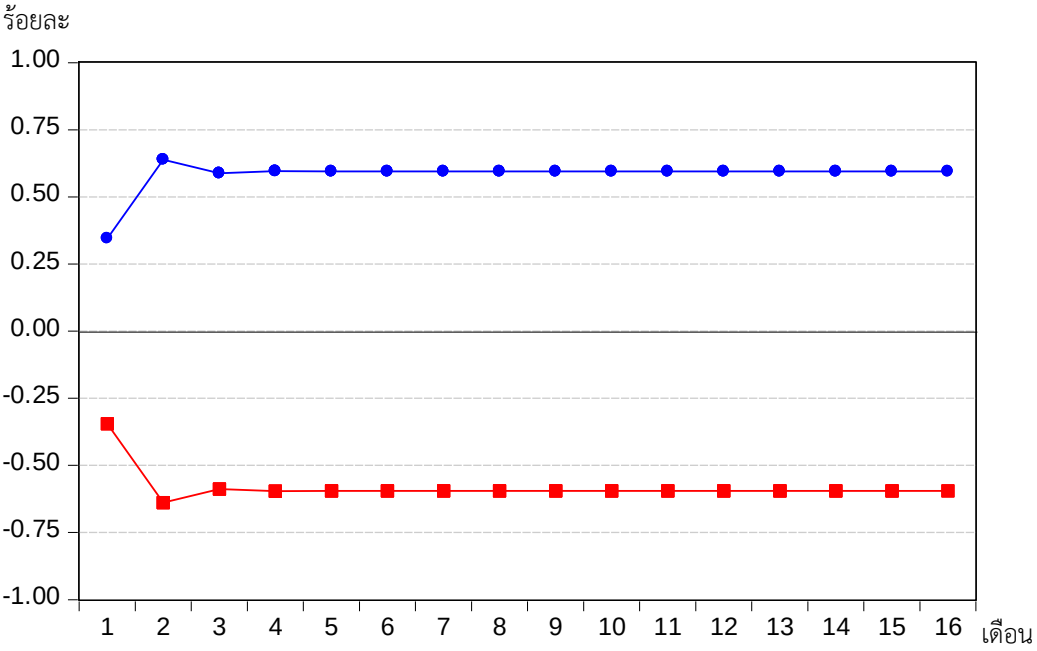

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเมื่อราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาเปลือกเมื่อราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศลดลงร้อยละ 1

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวขาว 25% ไปยังราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศแสดงในตารางที่ 6.6 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 1 ซึ่งก็คือแบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะสั้นแบบปกติ โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{rice,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศในเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{rice,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาส่งออกข้าวขาว 25% ในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{FOB,t}$ และ $\Delta p_{FOB,t-1}$) และความแตกต่างระหว่างราคาข้าวขาว 25%

ภายในประเทศในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาว ($ECT_{rice,t-1}$) โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์ทุกตัว (ยกเว้นค่าคงที่) มีนัยสำคัญทางสถิติ และมีค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพคือ -0.0495 อธิบายได้ว่าถ้าราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศสูงกว่า (ต่ำกว่า) ราคาดุลยภาพในระยะยาวแล้ว ราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศจะปรับตัวลดลง (สูงขึ้น) ในอัตราร้อยละ 4.95 ต่อเดือนเพื่อกลับเข้าสู่ราคาดุลยภาพในระยะยาว

ตารางที่ 6.6 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาส่งออกข้าวขาว 25% ไปยังราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศ

ตัวแปรอิสระ	**ค่าสัมประสิทธิ์**	**S.E.**
ค่าคงที่	-0.0002	(0.0008)
$\Delta p_{rice,t-1}$	0.1517**	(0.0690)
$\Delta p_{FOB,t}$	0.4224***	(0.0690)
$\Delta p_{FOB,t-1}$	0.2823***	(0.0609)
$ECT_{rice,t-1}$	-0.0495**	(0.0195)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.8308	
R^2	0.5213	
F-statistic	50.6473***	
D-W	2.0219	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

การปรับตัวเชิงพลวัตรของราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวขาว 25% โดยกลไกการปรับตัวของราคาข้าวสาร 25% ภายในประเทศมีความสมมาตรทั้งในด้านความเร็วในการปรับตัวและผลกระทบระยะยาวดังแสดงในรูปที่ 6.4 กล่าวคือ เมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 25% สูงขึ้นร้อยละ 1 (อย่างถาวร) จะทำให้ราคาข้าวสาร 25% ภายในประเทศสูงขึ้นทันทีร้อยละ 0.4224 และจะสูงขึ้นอีกเป็นร้อยละ 0.7890 ในเดือนถัดไป และจะปรับขึ้นจนสูงที่สุดเป็นร้อยละ 0.8308 ในเดือนที่ 3 ในทางตรงกันข้ามถ้าราคาส่งออกข้าวสาร 25% ลดลงร้อยละ 1 ก็จะทำให้ราคาข้าวสาร 25% ลดลงร้อยละ -0.4224 ในทันที และจะมีผลในระยะยาวทำให้ราคาข้าวเปลือกลดลงร้อยละ -0.8308 โดยใช้เวลา 3 เดือนในการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพใหม่

รูปที่ 6.4 การปรับตัวของราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวขาว 25%

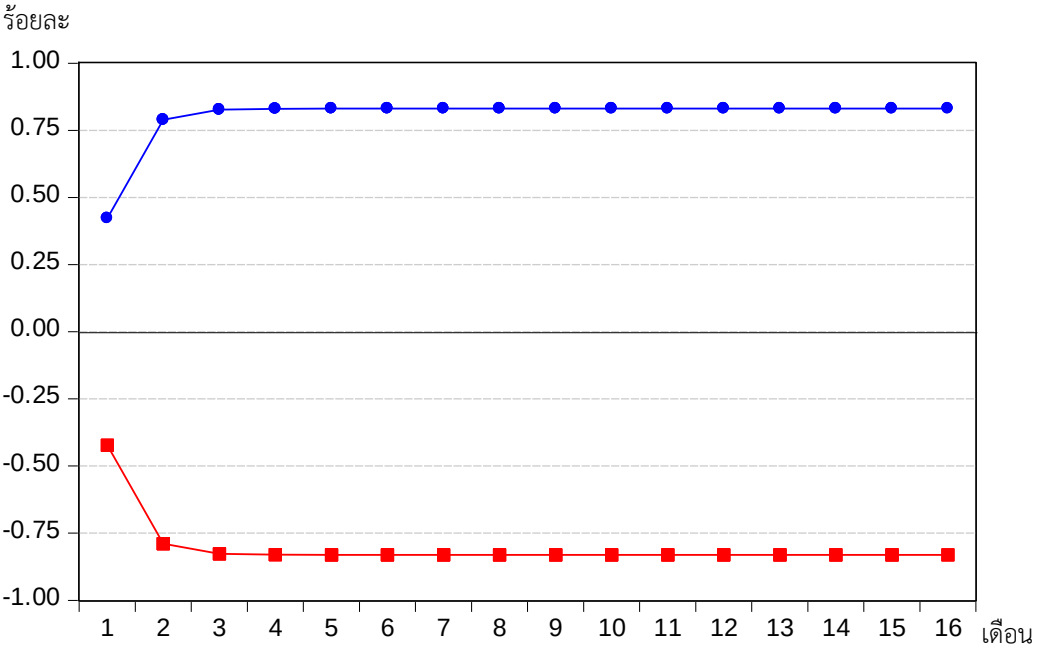

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวสาร 25% ในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 25% สูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวสาร 25% ในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 25% ลดลงร้อยละ 1

ผลการวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวขาว 25% สรุปได้ว่า ราคาข้าวทั้ง 3 ระดับ คือ ราคาส่งออกข้าวขาว 25% ราคาข้าวขาว 25% ภายในประเทศ และราคาข้าวเปลือก มีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกันและมีความสมมาตรระหว่างการปรับตัวสูงขึ้นและการปรับตัวลดลง อย่างไรก็ตาม กลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวขาว 25% ไม่ได้เป็นไปอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ เมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 25% เปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสาร 25% ภายในประเทศเปลี่ยนแปลงไปเพียงแค่ร้อยละ 0.8308 ในทิศทางเดียวกัน โดยใช้ระยะเวลาในการปรับตัวประมาณ 3 เดือน ในทำนองเดียวกัน เมื่อราคาข้าวสาร 5% ภายในประเทศเปลี่ยนแปลงไปร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกเปลี่ยนแปลงเพียงแค่ 0.5950 ในระยะยาวโดยใช้เวลาในการปรับตัวประมาณ 4 เดือน

6.2.3 การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวหอมมะลิ

การวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวหอมมะลิจะแยกออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การส่งผ่านราคาจากข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกหอมมะลิ และ 2) การส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวหอมมะลิไปยังราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศ การทดสอบทางสถิติบ่งชี้ว่าสมการส่งผ่านราคาที่มีความเหมาะสม คือ แบบจำลองที่ 2 สำหรับการส่งผ่านราคาจากราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกหอมมะลิ กล่าวคือราคาข้าวเปลือกหอมมะลิจะมีความเร็วในการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพไม่เท่ากันระหว่างในช่วงราคาขาขึ้นกับราคาขาลง แต่มีผลกระทบในระยะยาวจะไม่แตกต่างกัน สำหรับกรณีการส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวหอมมะลิไปยังราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศ จะเลือกใช้แบบจำลองที่ 1 ซึ่งเป็นแบบจำลอง ECM ปกติ ซึ่งมีความสมมาตรทั้งในด้านการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพและผลกระทบในระยะยาว

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก แสดงในตารางที่ 6.7 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 2 โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกหอมมะลิในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{paddy,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกหอมมะลิย้อนอดีตหนึ่งเดือนและสองเดือน ($\Delta p_{paddy,t-1}$ และ $\Delta p_{paddy,t-2}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{rice,t}$ และ $\Delta p_{rice,t-1}$) สุดท้ายคือความแตกต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกหอมมะลิในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาวกรณีที่ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิอยู่สูงกว่าและต่ำกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว ($ECT^{+}_{paddy,t-1}$ และ $ECT^{-}_{paddy,t-1}$) ตามลำดับ

สมการการส่งผ่านจากราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือกในตลาดข้าวหอมมะลิมีความไม่สมมาตรในด้านความเร็วในการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพ ค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพที่ไม่สมมาตร คือ 0.0889 สำหรับกรณีราคาข้าวเปลือกหอมมะลิอยู่สูงกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว แต่ค่าสัมประสิทธิ์นี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกรณีราคาข้าวเปลือกหอมมะลิอยู่ต่ำกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว คือ -0.4194 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 แสดงว่าเมื่อราคาข้าวเปลือกหอมมะลิอยู่ต่ำกว่าดุลยภาพระยะยาวจะมีการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพได้รวดเร็วกว่ากรณีที่ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิอยู่สูงกว่าดุลยภาพระยะยาว

อย่างไรก็ตามค่าความยืดหยุ่นระยะยาวของราคาข้าวเปลือกหอมมะลิต่อราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศไม่ได้แตกต่างกันระหว่างกรณีราคาข้าวสารหอมมะลิปรับขึ้นและกรณีราคาข้าวสารหอมมะลิปรับลดลง อัตราการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวสารหอมมะลิร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิเปลี่ยนแปลงไปในอัตราร้อยละ 0.6536 ในทิศทางเดียวกัน

ตารางที่ 6.7 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกหอมมะลิ

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0068**	(0.0029)
$\Delta p_{paddy,t-1}$	0.3389***	(0.0685)
$\Delta p_{paddy,t-2}$	-0.1847***	(0.0709)
$\Delta p_{rice,t}$	0.3001*	(0.1746)
$\Delta p_{rice,t-1}$	0.2527	(0.1818)
$ECT^{+}_{paddy,t-1}$	0.0889	(0.1115)
$ECT^{-}_{paddy,t-1}$	-0.4194***	(0.0767)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.6536	
R^2	0.3319	
F-statistic	15.1566***	
D-W	1.9169	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านจากราคาข้าวสารในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกในตลาดข้าวหอมมะลิในตารางที่ 6.7 สามารถใช้แสดงผลกระทบที่มีต่อการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกอย่างไม่เท่าเทียมกันในกรณีราคาข้าวสารปรับตัวสูงขึ้นกับในกรณีราคาข้าวสารปรับตัวลดลง

จากรูปที่ 6.5 พบว่าเมื่อราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.3001 ในทันที และราคาข้าวเปลือกหอมมะลิจะปรับสูงขึ้นอีกเป็นร้อยละ 0.8028 ในเดือนที่สอง หลังจากนั้นราคาข้าวเปลือกจะค่อยๆปรับลดลงจนเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวที่ร้อยละ 0.6536 ในเดือนที่ 9 อย่างไรก็ตามในกรณีราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศปรับตัวลดลงร้อยละ 1 ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิจะปรับตัวลดลงทันทีเท่ากับร้อยละ -0.3001 และจะลดลงจนอยู่ต่ำสุดที่ร้อยละ -0.7058 หลังจากนั้นก็จะปรับตัวสูงขึ้นเล็กน้อยเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาวที่ร้อยละ -0.6536 ในเดือนที่ 8

สังเกตได้ว่าการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกหอมมะลิในกรณีราคาข้าวสารหอมมะลิปรับสูงขึ้นจะมีความผันผวนมากกว่าและมีการปรับเข้าสู่ดุลยภาพช้ากว่าการปรับตัวในกรณีการตอบสนองต่อราคาข้าวหอมมะลิปรับลดลง ถึงแม้ว่าทั้งสองกรณีจะมีขนาดผลกระทบระยะยาวไม่ต่างกัน

รูปที่ 6.5 การปรับตัวของราคาข้าวเปลือกหอมมะลิต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวหอมมะลิภายในประเทศ

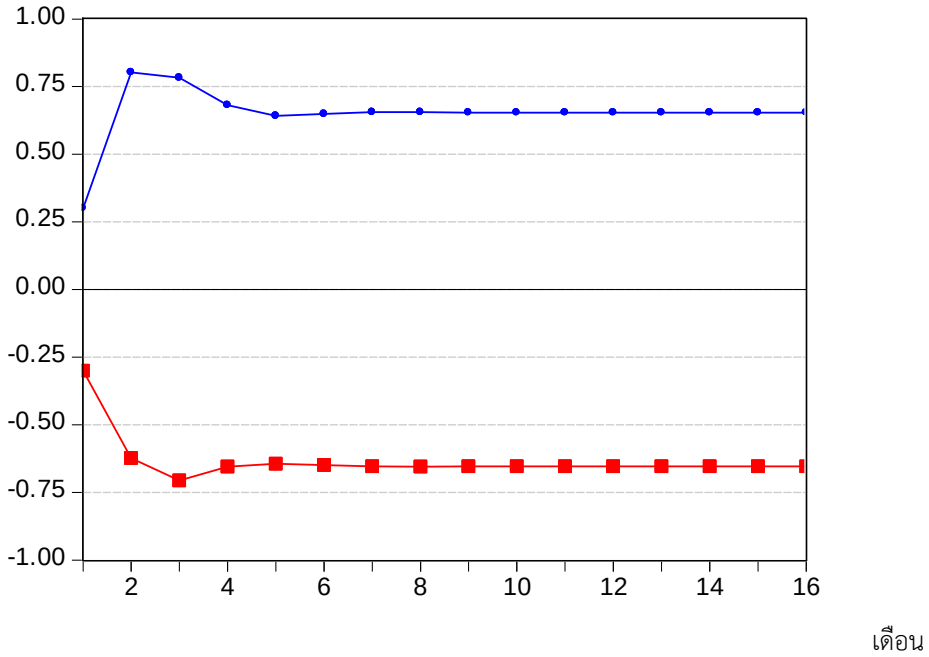

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวสาร 25% ในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 25% สูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวสาร 25% ในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวขาว 25% ลดลงร้อยละ 1

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวสารภายในประเทศในตลาดข้าวหอมมะลิแสดงในตารางที่ 6.8 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 1 ซึ่งก็คือแบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะสั้นแบบปกติ (ECM) โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{rice,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศย้อนหลังไปหนึ่งเดือนและสองเดือน ($\Delta p_{rice,t-1}$ และ $\Delta p_{rice,t-2}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาส่งออกข้าวหอมมะลิในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{FOB,t}$ และ $\Delta p_{FOB,t-1}$) และความแตกต่างระหว่างราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาว ($ECT_{rice,t-1}$) โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นค่าคงที่

ค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพในแบบจำลอง ECM คือ -0.0380 อธิบายได้ว่าถ้าราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศสูงกว่า (ต่ำกว่า) ราคาดุลยภาพในระยะยาวแล้ว ราคาข้าวสารหอมมะลิจะปรับตัวลดลง (สูงขึ้น) ในอัตราร้อยละ 4.95 ต่อเดือนเพื่อกลับเข้าสู่ราคาดุลยภาพในระยะยาว นอกจากนั้นยังพบว่าค่าความยืดหยุ่นระยะยาวของราคาข้าวสารหอมมะลิต่อราคาส่งออกข้าวหอมมะลิ คือ 0.4871 หมายความว่าเมื่อ

ราคาข้าวส่งออกหอมมะลิเปลี่ยนไปร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศเปลี่ยนไปร้อยละ 0.4871 ในทิศทางเดียวกันในระยะยาว

ตารางที่ 6.8 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาส่งออกข้าวหอมมะลิภายไปยังราคาข้าวหอมมะลิภายในประเทศ

ตัวแปรอิสระ	**ค่าสัมประสิทธิ์**	**S.E.**
ค่าคงที่	0.0002	(0.0007)
$\Delta p_{rice,t-1}$	0.6482***	(0.0688)
$\Delta p_{rice,t-2}$	-0.1723**	(0.0662)
$\Delta p_{FOB,t}$	0.1310***	(0.0303)
$\Delta p_{FOB,t-1}$	0.1242***	(0.0320)
$ECT_{rice,t-1}$	-0.0380**	(0.0166)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.4871	
R^2	0.5561	
F-statistic	46.1159***	
D-W	1.9184	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

รูปที่ 6.6 แสดงการปรับตัวเชิงพลวัตรของราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวหอมมะลิ โดยกลไกการปรับตัวของราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศมีความสมมาตรทั้งในด้านความเร็วในการปรับตัวและผลกระทบระยะยาว

เมื่อราคาส่งออกข้าวหอมมะลิเปลี่ยนแปลงในอัตราร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกันในอัตราร้อยละ 0.1310 ในทันที และขนาดของการเปลี่ยนแปลงจะมากที่สุดในเดือนที่ 4 หลังจากนั้นขนาดของการเปลี่ยนแปลงจะค่อยๆน้อยลงจนกระทั่งเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวในเดือนที่ 8 โดยพบว่าการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวหอมมะลิร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสารหอมมะลิในประเทศเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0.4871 ในทิศทางเดียวกันในระยะยาว

รูปที่ 6.6 การปรับตัวของราคาข้าวหอมมะลิภายในประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวหอมมะลิ

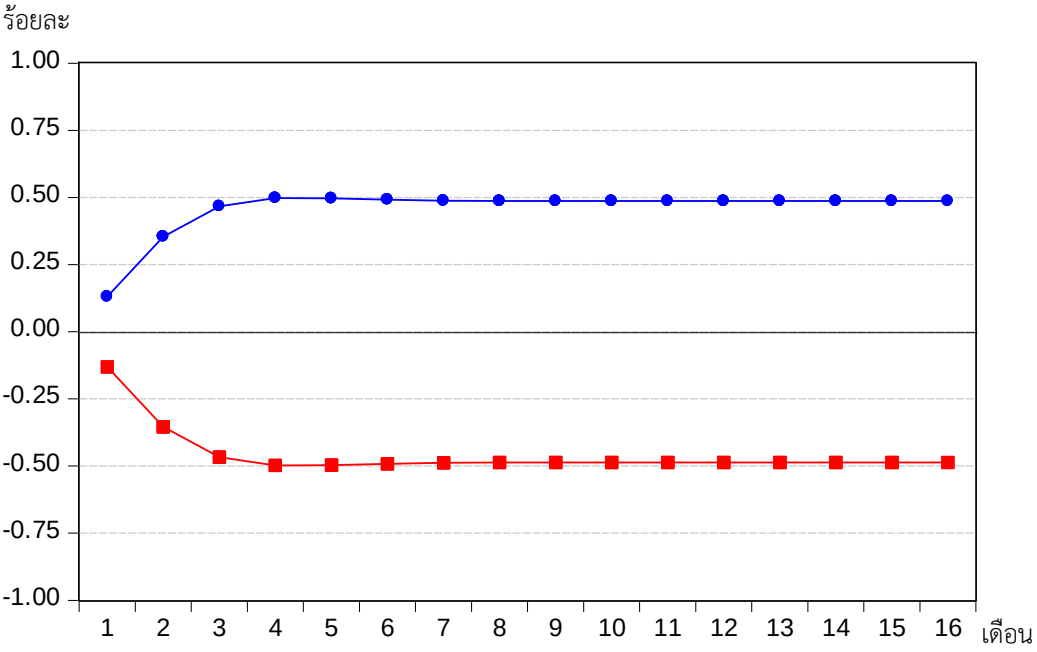

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวหอมมะลิในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวหอมมะลิสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวหอมมะลิในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวหอมมะลิลดลงร้อยละ 1

กล่าวโดยสรุป กลไกการส่งผ่านราคาระหว่างราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารในตลาดข้าวหอมมะลิมีความไม่สมมาตรในด้านความเร็วในการปรับตัว กล่าวคือเมื่อราคาข้าวสารหอมมะลิสูงขึ้นจะทำให้ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิความผันผวนมากกว่าและปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาวช้ากว่ากรณีราคาข้าวสารหอมมะลิปรับลดลง อาจเนื่องจากเมื่อข้าวหอมมะลิเป็นข้าวพันธุ์ไวแสงส่วนใหญ่ปลูกได้แต่เฉพาะนาปีในพื้นที่ภาคอีสาน ทำให้โรงสีข้าวไม่สามารถเก็บสต๊อกปริมาณข้าวหอมมะลิได้มากเหมือนกับข้าวขาวทั่วไป เมื่อเกิดอุปสงค์ส่วนเกินในตลาดข้าวสารหอมมะลิ โรงสีข้าวก็จะเร่งซื้อข้าวเปลือกหอมมะลิจากชาวนาทำให้ราคาข้าวเปลือกมีสูงขึ้นอย่างมากและมีความผันผวนมากในระยะสั้น ในทางตรงกันข้ามเมื่อมีข้าวสารหอมมะลิปรับราคาลดลง โรงสีข้าวจะไม่สามารถปรับลดปริมาณรับซื้อและราคารับซื้อข้าวเปลือกหอมมะลิจากเกษตรกรลงได้มาก เพราะจำเป็นต้องซื้อข้าวเปลือกหอมมะลิเก็บเป็นสต๊อกเพื่อทยอยแปรรูปออกขายตลอดทั้งปี ทำให้การปรับตัวลดลงของราคาข้าวเปลือกหอมมะลิมีขนาดการปรับตัวและความผันผวนในระยะสั้นน้อยกว่า อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมมะลิต่อราคาข้าวเปลือกหอมมะลิในระยะยาวนั้นไม่แตกต่างกัน โดยการส่งผ่านจากราคาข้าวสารหอมมะลิไปยังราคาข้าวเปลือกหอมมะลิมีความไม่สมบูรณ์ กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมมะลิในอัตราร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกันเพียงแค่ร้อยละ 0.6536 ในระยะยาว

สำหรับการส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวสารในตลาดข้าวหอมมะลินั้น ถึงแม้ว่าขนาดของการส่งผ่านในระยะยาวจะไม่สมบูรณ์ แต่มีความสมมาตรในด้านขนาดของผลกระทบและความเร็วในการปรับตัว การเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวหอมมะลิในอัตราร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกันร้อยละ 0.4871 โดยใช้เวลาในการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาวประมาณ 8 เดือน

6.2.4 การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวหอม

กการวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวหอมจะใช้ข้อมูลราคาส่งออกข้าวหอมปทุมธานี ราคาข้าวสารปทุมธานี 100% และ ราคาข้าวเปลือกปทุมธานี โดยวิเคราะห์แยกออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การส่งผ่านราคาจากข้าวสารภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก และ 2) การส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวสารภายในประเทศ การทดสอบทางสถิติบ่งชี้ว่าสมการส่งผ่านราคาที่มีความเหมาะสมในทั้งสองระดับ คือ แบบจำลองที่ 1 ซึ่งเป็นแบบจำลอง ECM ปกติ ซึ่งมีความสมมาตรทั้งในด้านการปรับตัวเพื่อกลับเข้าสู่ดุลยภาพและผลกระทบในระยะยาว ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาข้าวสารภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกแสดงในตารางที่ 6.9 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 1 โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกปทุมธานีในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{paddy,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกปทุมธานีย้อนอดีตหนึ่งเดือน ($\Delta p_{paddy,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารปทุมธานีภายในประเทศในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{rice,t}$) สุดท้ายคือความแตกต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกปทุมธานีในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาว ($ECT_{paddy,t-1}$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวเท่ากับ -0.1217

ตารางที่ 6.9 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาข้าวสารหอมภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกหอมปทุมธานี

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0001	(0.0014)
$\Delta p_{paddy,t-1}$	0.1573**	(0.0697)
$\Delta p_{rice,t}$	0.6295***	(0.0819)
$ECT_{paddy,t-1}$	-0.1217***	(0.0330)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.7471	
R^2	0.4385	
F-statistic	36.3203***	
D-W	2.0075	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านจากราคาข้าวสารในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกในตลาดข้าวหอมปทุมธานีในตารางที่ 6.9 สามารถใช้แสดงผลกระทบที่มีต่อการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในราคาข้าวสาร จากรูปที่ 6.7 พบว่าเมื่อราคาข้าวสารภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกสูงร้อยละ 0.6259 ในทันที และราคาข้าวเปลือกจะปรับสูงขึ้นอีกจนถึงระดับสูงสุดที่ร้อยละ 0.7411 ในเดือนที่สามซึ่งเป็นดุลยภาพระยะยาว ในทำนองเดียวกันเมื่อราคาข้าวหอมภายในประเทศปรับตัวลดลงร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกปรับตัวลดลงทันทีเท่ากับร้อยละ -0.6259 และลดลงจนต่ำสุดที่ร้อยละ -0.7411 ในเดือนที่ 3 ซึ่งเป็นดุลยภาพในระยะยาว สังเกตว่าการเพิ่มขึ้นและการลดลงของราคาข้าวสารจะมีขนาดของผลกระทบและความเร็วในการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกไม่แตกต่างกัน กลไกการส่งผ่านราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือกทำงานได้ค่อนข้างดี มีการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพใหม่ได้อย่างรวดเร็ว (ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน) การปรับตัวของราคาข้าวเปลือกมีความผันผวนน้อย และราคาข้าวเปลือกเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนใกล้เคียงกับการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวสาร (ความยืดหยุ่นระยะยาวมีค่าใกล้เคียง 1)

รูปที่ 6.7 การปรับตัวของราคาข้าวเปลือกปทุมธานีต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวสารปทุมธานีในประเทศ

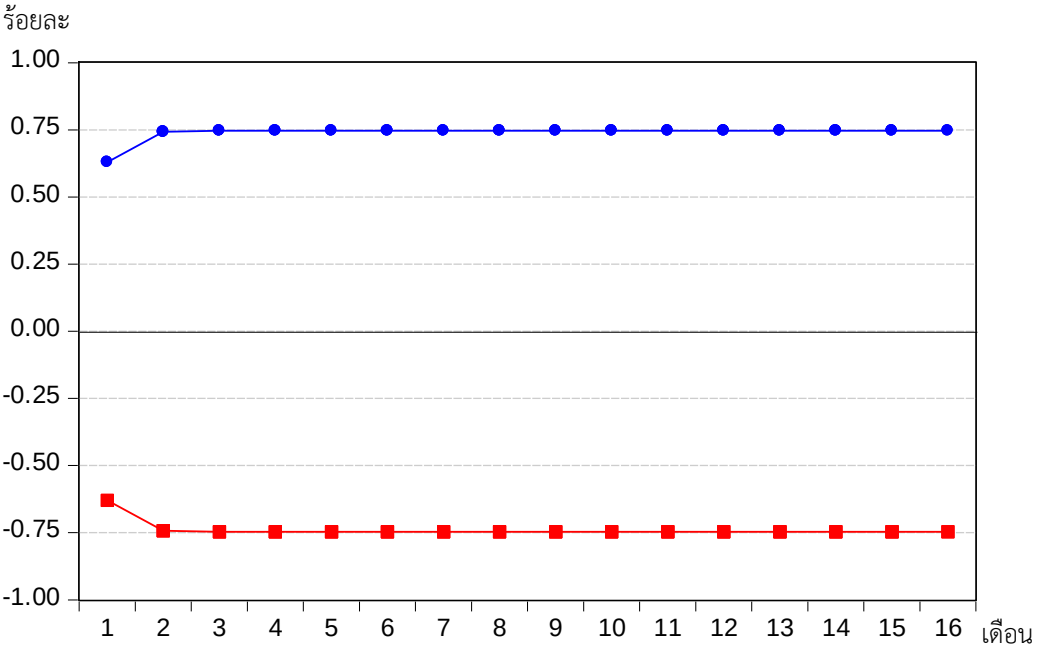

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกหอมปทุมธานีเมื่อราคาข้าวหอมในประเทศสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกหอมปทุมธานีเมื่อราคาข้าวหอมในประเทศลดลงร้อยละ 1

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวสารภายในประเทศในตลาดข้าวหอมแสดงในตารางที่ 6.10 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 1 ซึ่งก็คือแบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะ

สั้นแบบปกติ โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมปทุมธานีภายในประเทศในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{rice,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารในประเทศย้อนหลังไปหนึ่งเดือน ($\Delta p_{rice,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาส่งออกข้าวหอมปทุมธานีในเดือนปัจจุบันและราคาย้อนหลังไปหนึ่งเดือน ($\Delta p_{FOB,t}$ และ $\Delta p_{FOB,t-1}$) และความแตกต่างระหว่างราคาข้าวสารปทุมธานีภายในประเทศในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาว ($ECT_{rice,t-1}$) โดยที่ค่าสัมประสิทธิ์ทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 1 ยกเว้นค่าคงที่ ค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพในแบบจำลอง ECM คือ -0.0689 อธิบายได้ว่าถ้าราคาข้าวสารปทุมธานีภายในประเทศสูงกว่า (ต่ำกว่า) ราคาดุลยภาพในระยะยาวแล้ว ราคาข้าวสารจะปรับตัวลดลง (สูงขึ้น) ในอัตราร้อยละ 6.89 ต่อเดือนเพื่อกลับเข้าสู่ราคาดุลยภาพในระยะยาว นอกจากนั้นยังพบว่าค่าความยืดหยุ่นระยะยาวของราคาข้าวหอมปทุมธานีภายในประเทศต่อราคาส่งออกข้าวหอมปทุมธานี คือ 0.5778 หมายความว่าเมื่อราคาข้าวส่งออกหอมปทุมธานีเปลี่ยนไปร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสารหอมปทุมธานีภายในประเทศเปลี่ยนไปร้อยละ 0.5778 ในทิศทางเดียวกันในระยะยาว

ตารางที่ 6.10 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาส่งออกข้าวปทุมธานีไปยังราคาข้าวปทุมธานีภายในประเทศ

ตัวแปรอิสระ	**ค่าสัมประสิทธิ์**	**S.E.**
ค่าคงที่	0.0001	(0.0009)
$\Delta p_{rice,t-1}$	0.4061***	(0.0497)
$\Delta p_{FOB,t}$	0.1844***	(0.0310)
$\Delta p_{FOB,t-1}$	0.1587***	(0.0376)
$ECT_{rice,t-1}$	-0.0689***	(0.0188)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.5778	
R^2	0.6924	
F-statistic	104.7178***	
D-W	1.9301	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

รูปที่ 6.8 แสดงการปรับตัวเชิงพลวัตรของราคาข้าวสารปทุมธานีภายในประเทศเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวปทุมธานี โดยกลไกการปรับตัวของราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศมีความสมมาตรทั้งในด้านความเร็วในการปรับตัวและผลกระทบระยะยาว เมื่อราคาส่งออกข้าวหอมปทุมธานีเปลี่ยนแปลงในอัตราร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวหอมปทุมธานีภายในประเทศเปลี่ยนแปลงในทิศทางเดียวกันในอัตราร้อยละ

0.1844 ในทันที และขนาดของการเปลี่ยนแปลงจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจนเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวในเดือนที่ 8 โดยพบว่าการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวหอมปทุมธานีร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสารหอมปทุมธานีในประเทศเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0.5778 ในทิศทางเดียวกันในระยะยาว

รูปที่ 6.8 การปรับตัวของราคาข้าวหอมภายในประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวหอม

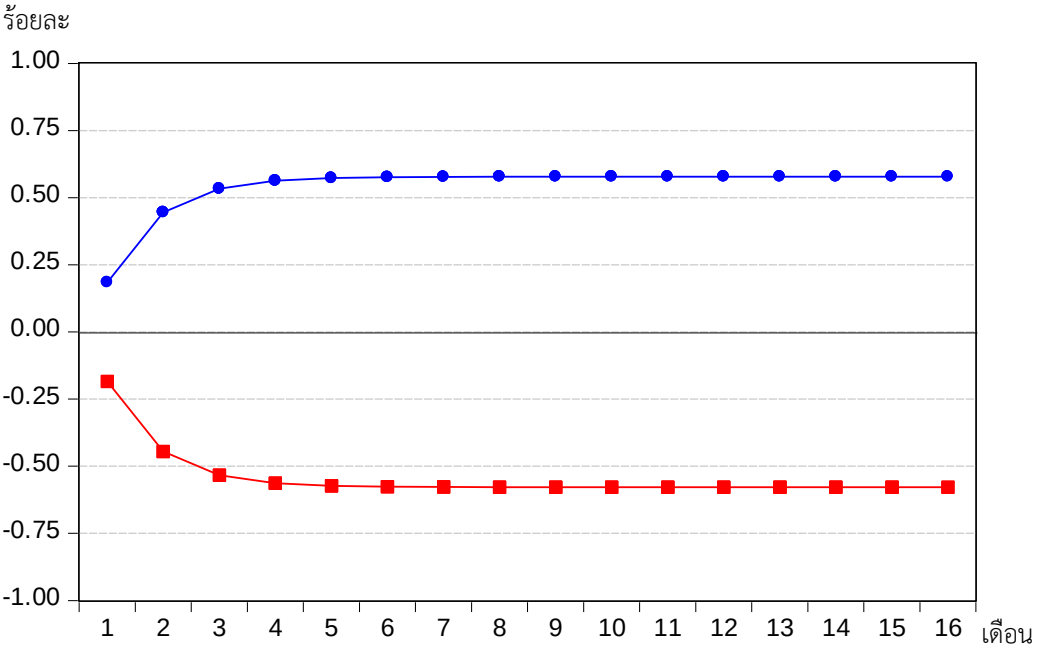

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวหอมในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวหอมสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวหอมในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวหอมลดลงร้อยละ 1

ผลการวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวหอมปทุมธานี ได้ข้อสรุปว่า ราคาข้าวทั้ง 3 ระดับ คือ ราคาส่งออก ราคาข้าวสารภายในประเทศ และราคาข้าวเปลือก มีการเคลื่อนไหวไปในทิศทางเดียวกันและมีความสมมาตรระหว่างการปรับตัวสูงขึ้นและการปรับตัวลดลง อย่างไรก็ตาม กลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวหอมปทุมธานีไม่ได้เป็นไปอย่างสมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0.7471 โดยใช้เวลาในการปรับตัว 3 เดือน ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงราคาส่งออกร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวสารเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0.5778 โดยใช้เวลาในการปรับตัว 8 เดือน

สังเกตว่าราคาข้าวเปลือกปทุมธานีมีความเร็วในการปรับตัวมากและมีความผันผวนน้อย อีกทั้งราคาข้าวเปลือกกับราคาข้าวสารมีขนาดการเปลี่ยนแปลงใกล้เคียงกัน แสดงว่ากลไกการส่งผ่านระหว่างราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารสามารถทำงานได้อย่างดี ในทางตรงกันข้ามราคาข้าวสารภายในประเทศต้องใช้เวลาในการ

ปรับตัวค่อนข้างนานเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออก นอกจากนั้นความสามารถในการส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวสารในประเทศยังค่อนข้างน้อย การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออกจะถูกส่งต่อไปยังราคาข้าวสารในประเทศเพียงแค่ร้อยละ 57.78 เท่านั้น ส่วนที่เหลืออาจจะเป็นกำไรของผู้ส่งออกและค่าใช้จ่ายอื่น

6.2.5 การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวเหนียว

การวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวเหนียวมี 2 ระดับ คือ 1) การส่งผ่านราคาจากข้าวสารเหนียวภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกเหนียว และ 2) การส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวเหนียวไปยังราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศ การทดสอบทางสถิติบ่งชี้ว่าสมการส่งผ่านราคาในที่มีความเหมาะสม คือ แบบจำลองที่ 1 สำหรับการส่งผ่านราคาข้าวสารไปยังข้าวเปลือก ในขณะที่แบบจำลอง 4 เหมาะสมกับการส่งผ่านราคาส่งออกไปยังราคาข้าวสาร โดยมีผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ดังนี้

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกเหนียวแสดงในตารางที่ 6.11 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 1 ซึ่งก็คือแบบจำลองการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพในระยะสั้นแบบปกติ (ECM) ซึ่งแสดงกลไกการส่งผ่านราคาแบบสมมาตรทั้งในด้านขนาดผลกระทบและความเร็วในการปรับตัว โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกเหนียวในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{paddy,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกเหนียวในเดือนก่อนหน้า ($\Delta p_{paddy,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารเหนียวในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{rice,t}$) และความแตกต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกเหนียวในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพระยะยาว ($ECT_{paddy,t-1}$) มีค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพคือ -0.0835 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 อธิบายได้ว่าถ้าราคาข้าวเปลือกเหนียวสูงกว่า (ต่ำกว่า) ราคาดุลยภาพในระยะยาวแล้ว ราคาข้าวเปลือกเหนียวจะปรับตัวลดลง (สูงขึ้น) ในอัตราร้อยละ 8.35 ต่อเดือนเพื่อกลับเข้าสู่ราคาดุลยภาพในระยะยาว

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านราคาข้าวสารภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกในตลาดข้าวเหนียวในตารางที่ 6.11 สามารถใช้แสดงผลกระทบจากราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 ต่อการปรับตัวเชิงพลวัตรของราคาข้าวเปลือกเหนียว โดยการส่งผ่านราคามีความสมมาตรทั้งในด้านความเร็วในการปรับตัวและผลกระทบระยะยาวดังแสดงในรูปที่ 6.9 กล่าวคือ เมื่อราคาข้าวสารเหนียวเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกเหนียวเปลี่ยนแปลงทันทีเพียงแค่ร้อยละ 0.0584 และจะปรับเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาวในเดือนที่ 4 โดยขนาดการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวเปลือกเหนียวในระยะยาวเท่ากับ 0.1113

สังเกตว่ากลไกการส่งผ่านราคาระหว่างข้าวเปลือกกับข้าวสารในตลาดข้าวเหนียวมีความไม่สมบูรณ์อย่างมาก การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารเพียงแค่ร้อยละ 11.33 ถูกส่งผ่านไปยังราคาข้าวเปลือก เนื่องจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเหนียวอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียวเพื่อเก็บไว้บริโภคเองถ้ามีเหลือจึงจะนำมาขาย ทำให้ราคาข้าวเปลือกเหนียวในตลาดไม่ค่อยตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสาร

ตารางที่ 6.11 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาข้าวเหนียวภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกเหนียว

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0003	(0.0014)
$\Delta p_{paddy,t-1}$	0.4656***	(0.0653)
$\Delta p_{rice,t}$	0.0594**	(0.0274)
$ECT_{paddy,t-1}$	-0.0835***	(0.0233)
ความยืดหยุ่นระยะยาว	0.1113	
R^2	0.2355	
F-statistic	19.2037***	
D-W	2.0096	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

รูปที่ 6.9 การปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเหนียวต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวเหนียวในประเทศ

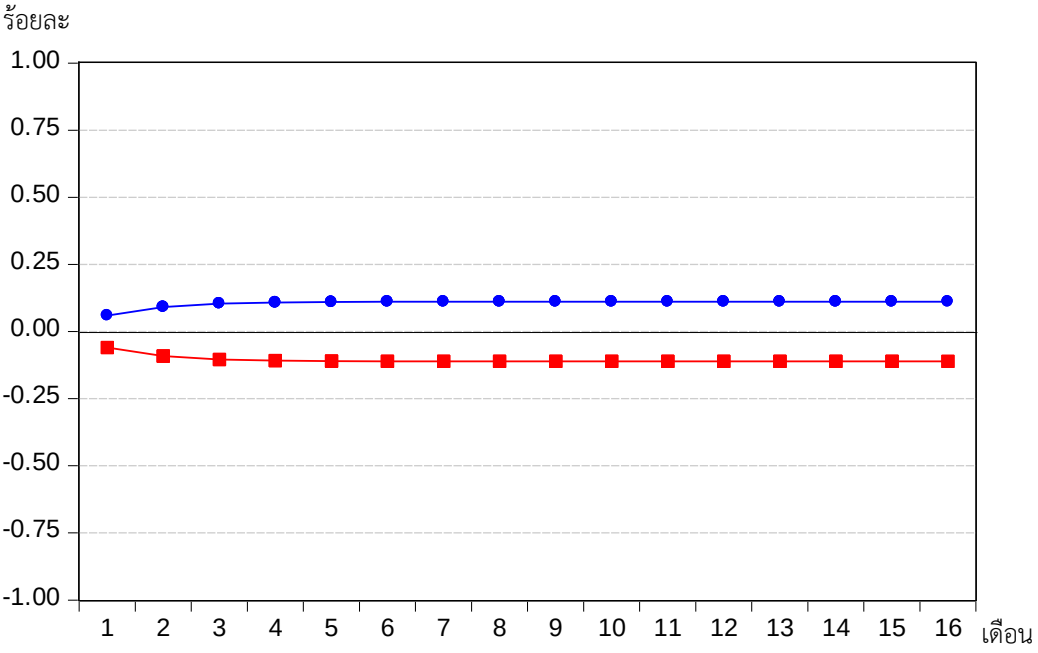

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเหนียวเมื่อราคาข้าวเหนียวในประเทศสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเหนียวเมื่อราคาข้าวเหนียวในประเทศลดลงร้อยละ 1

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวเหนียวไปยังราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศ แสดงในตารางที่ 6.12 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 4 โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารเหนียวในประเทศในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{rice,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศย้อนอดีตจำนวน 4 เดือน ($\Delta p_{rice,t-1}$ $\Delta p_{rice,t-2}$ $\Delta p_{rice,t-3}$ และ $\Delta p_{rice,t-4}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงในทิศทางเพิ่มขึ้นของราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศในเดือนปัจจุบันและย้อนหลังหนึ่งเดือน ($\Delta p^{+}_{FOB,t}$ และ $\Delta p^{+}_{FOB,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงในทิศทางลดลงของราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศในเดือนปัจจุบันและย้อนหลังไปจนถึงสามเดือน ($\Delta p^{-}_{FOB,t}$ $\Delta p^{-}_{FOB,t-1}$ $\Delta p^{-}_{FOB,t-2}$ และ $\Delta p^{-}_{FOB,t-3}$) สุดท้ายคือความแตกต่างระหว่างราคาข้าวสารเหนียวในประเทศในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาวกรณีที่ราคาสารเหนียวอยู่สูงกว่าและต่ำกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว ($ECT^{+}_{rice,t-1}$ และ $ECT^{-}_{rice,t-1}$) ตามลำดับ

กลไกการส่งผ่านจากราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือกในตลาดข้าวเหนียวมีความไม่สมมาตรทั้งในด้านขนาดและความเร็วในการปรับตัว ค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพที่ไม่สมมาตร คือ 0.0514 สำหรับกรณีราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศอยู่สูงกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว แต่ค่าสัมประสิทธิ์นี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกรณีราคาข้าวสารเหนียวอยู่ต่ำกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว คือ -0.2758 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 99 ยิ่งไปกว่านั้นค่าความยืดหยุ่นระยะยาวของราคาข้าวเหนียวภายในประเทศมีความแตกต่างกันระหว่างกรณีราคาส่งออกข้าวเหนียวสูงขึ้นและราคาส่งออกเหนียวลดลง กล่าวคือ ถ้าราคาส่งออกข้าวเหนียวสูงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเหนียวภายในประเทศสูงขึ้นร้อยละ 0.0880 ในขณะที่ถ้าราคาส่งออกข้าวเหนียวลดลงร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเหนียวภายในประเทศลดลงร้อยละ -0.3408

ตารางที่ 6.12 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาส่งออกข้าวเหนียวไปยังราคาข้าวเหนียวภายในประเทศ

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0080	(0.0075)
$\Delta p_{rice,t-1}$	-0.5611***	(0.0889)
$\Delta p_{rice,t-2}$	-0.4171***	(0.0923)
$\Delta p_{rice,t-3}$	-0.2833**	(0.0881)
$\Delta p_{rice,t-4}$	-0.1442**	(0.0727)
$\Delta p^{+}_{FOB,t}$	-0.0262	(0.2728)
$\Delta p^{+}_{FOB,t-1}$	0.2378	(0.2796)
$\Delta p^{-}_{FOB,t}$	0.1143	(0.2574)

ตารางที่ 6.12 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาส่งออกข้าวเหนียวไปยังราคาข้าวเหนียวภายในประเทศ (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
$\Delta p^{-}_{FOB,t-1}$	0.1988	(0.2636)
$\Delta p^{-}_{FOB,t-2}$	0.3343	(0.2563)
$\Delta p^{-}_{FOB,t-3}$	0.1726	(0.2538)
$ECT^{+}_{rice,t-1}$	0.0514	(0.0905)
$ECT^{-}_{rice,t-1}$	-0.2758***	(0.0857)
ความยืดหยุ่นระยะยาวกรณีราคาข้าวเหนียวส่งออกเพิ่มขึ้น	0.0880	
ความยืดหยุ่นระยะยาวกรณีราคาข้าวเหนียวส่งออกลดลง	-0.3408	
R^2	0.4040	
F-statistic	9.8857***	
D-W	2.0189	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวเหนียวไปยังราคาข้าวเหนียวในประเทศในตารางที่ 6.11 สามารถใช้แสดงผลกระทบที่มีต่อการปรับตัวของราคาข้าวภายในประเทศอย่างไม่เท่าเทียมกันในกรณีราคาส่งออกข้าวเหนียวสูงขึ้นกับราคาส่งออกข้าวเหนียวลดลง

จากรูปที่ 6.10 พบว่าถ้าราคาส่งออกข้าวเหนียวปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเหนียวภายในประเทศในเดือนนั้นลดลงเล็กน้อย คือ -0.0262 ซึ่งไม่ได้มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิจะเริ่มปรับสูงขึ้นเป็นร้อยละ 0.2579 ในเดือนที่สอง หลังจากนั้นราคาข้าวเหนียวในประเทศจะค่อยๆปรับลดลงจนเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวที่ร้อยละ 0.0880 ในเดือนที่ 11 ในทางตรงกันข้ามถ้าราคาส่งออกข้าวเหนียวปรับตัวลดลงร้อยละ 1 จะทำให้ราคาเหนียวในประเทศปรับลดลงทันทีร้อยละ -0.1143 และจะลดลงเรื่อยๆจนเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวโดยมีขนาดการเปลี่ยนแปลงคือร้อยละ -0.3408 โดยใช้เวลาในการปรับตัว 13 เดือน สังเกตได้ว่าการปรับเพิ่มขึ้นของราคาส่งออกข้าวเหนียวแทบจะไม่ได้มีผลส่งต่อไปยังราคาข้าวเหนียวภายในประเทศ ในขณะที่ถ้าราคาส่งออกข้าวเหนียวปรับลดลงจะส่งผลทำให้ราคาข้าวเหนียวภายในประเทศลดลงได้แต่ก็ไม่มากนัก

รูปที่ 6.10 การปรับตัวของราคาข้าวเหนียวภายในประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวเหนียว

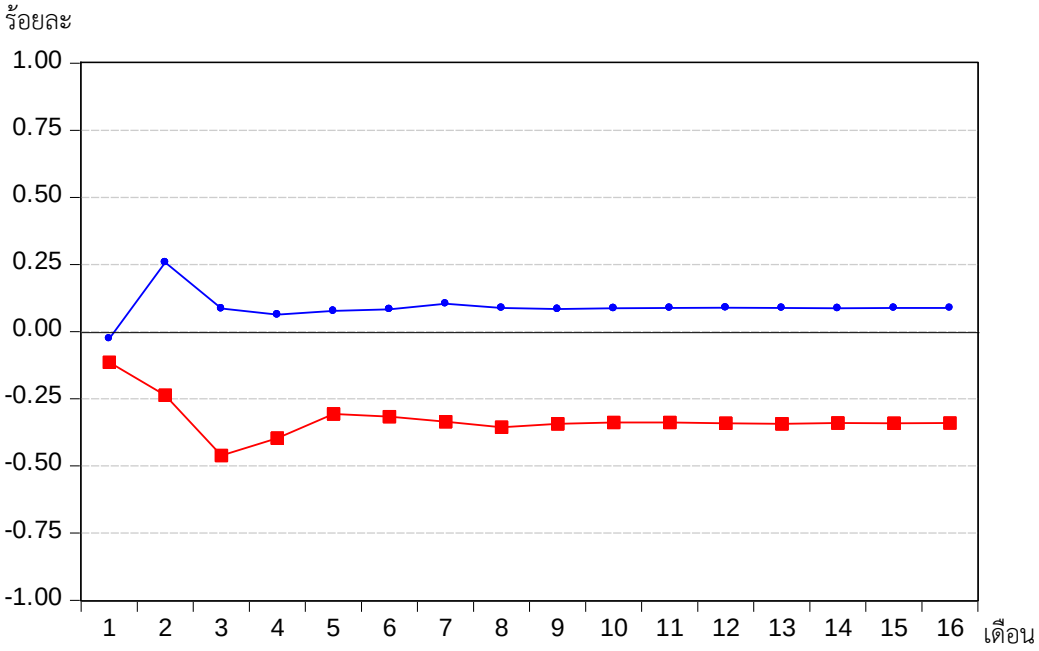

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเหนียวในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวเหนียวสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเหนียวในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวเหนียวลดลงร้อยละ 1

ผลการประมาณค่าสมการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวเหนียวให้ข้อสรุปว่ากลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวเหนียวมีความไม่สมบูรณ์อย่างมากทั้งในระดับราคาข้าวเปลือกกับราคาข้าวสารในประเทศ และในระดับราคาข้าวสารในประเทศกับราคาข้าวส่งออก เนื่องจากประเทศไทยมีสัดส่วนปริมาณการส่งออกข้าวเหนียวไม่น้อยมากเมื่อเทียบกับผลผลิตทั้งหมดภายในประเทศ ตลาดหลักของข้าวเหนียวคือตลาดภายในประเทศมิใช่ตลาดส่งออกซึ่งแตกต่างจากข้าวเจ้า ทำให้การเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวเหนียวมีผลน้อยมากต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวสารเหนียวและราคาข้าวเปลือกเหนียวภายในประเทศ นอกจากนั้นยังพบว่าขนาดของการส่งผ่านราคาจากราคาส่งออกข้าวเหนียวไปยังราคาข้าวสารเหนียวในประเทศมีความไม่สมมาตร โดยการปรับตัวในช่วงราคาขาลงจะมีขนาดมากกว่าการปรับตัวในช่วงราคาขาขึ้น แสดงว่าผู้ส่งออกข้าวเหนียวมีอำนาจต่อรองมากในการติดต่อซื้อข้าวเหนียวจากโรงสีข้าว

6.2.6 การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวนึ่ง

การวิเคราะห์การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวหอมนึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) การส่งผ่านราคาจากข้าวนึ่งภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก (ใช้ราคาข้าวเปลือกเจ้าความชื้น 5%) และ 2) การส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวนึ่งไปยังราคาข้าวนึ่งภายในประเทศ การทดสอบทางสถิติบ่งชี้ว่าสมการส่งผ่านราคาที่มีความเหมาะสม คือ แบบจำลองที่ 4 สำหรับการส่งผ่านราคาจากราคาข้าวนึ่งภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก และแบบจำลองที่ 3 สำหรับการส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวนึ่งภายในประเทศ กล่าวคือการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวนึ่งทั้งสองระดับมีความไม่สมมาตรกันในระหว่างราคาขาขึ้นกับราคาขาลง

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาข้าวนึ่งภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกแสดงในตารางที่ 6.13 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 4 โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{paddy,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกย้อนอดีตหนึ่งเดือน ($\Delta p_{paddy,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงในทิศทางบวกของราคาข้าวนึ่งภายในประเทศในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p^{+}_{rice,t}$ และ $\Delta p^{+}_{rice,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงในทิศทางลบของราคาข้าวนึ่งในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p^{-}_{rice,t}$) สุดท้ายคือความแตกต่างระหว่างราคาข้าวเปลือกในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาวกรณีที่ราคาข้าวเปลือกอยู่สูงกว่าและต่ำกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว ($ECT^{+}_{paddy,t-1}$ และ $ECT^{-}_{paddy,t-1}$) ตามลำดับ

สมการการส่งผ่านจากราคาข้าวนึ่งภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกมีค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพที่ไม่สมมาตร คือ -0.2652 สำหรับกรณีราคาข้าวเปลือกอยู่สูงกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว ในขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกรณีราคาข้าวเปลือกอยู่ต่ำกว่าราคาดุลยภาพระยะยาว คือ -0.058 แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยิ่งไปกว่านั้น ค่าความยืดหยุ่นระยะยาวของราคาข้าวเปลือกต่อราคาข้าวสารนึ่งภายในประเทศมีความแตกต่างกันระหว่างกรณีราคาข้าวนึ่งภายในประเทศปรับขึ้นและกรณีราคาข้าวนึ่งภายในประเทศปรับลดลง ถ้าราคาข้าวนึ่งภายในประเทศเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกเพิ่มขึ้น 0.7472 ในระยะยาว ในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาข้าวนึ่งภายในประเทศลดลงร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกลดง -0.3242 ในระยะยาว

ตารางที่ 6.13 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาข้าวนึ่งในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0004	(0.0018)
$\Delta p_{paddy,t-1}$	-0.0050	(0.0672)
$\Delta p^{+}_{rice,t}$	0.3162***	(0.1035)
$\Delta p^{+}_{rice,t-1}$	0.4347***	(0.1119)
$\Delta p^{-}_{rice,t}$	0.3258***	(0.1046)

ตารางที่ 6.13 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาข้าวนึ่งในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือก (ต่อ)

ตัวแปรอิสระ	ค่าสัมประสิทธิ์	S.E.
ค่าคงที่	-0.0004	(0.0018)
$ECT^{+}_{paddy,t-1}$	-0.2652***	(0.0661)
$ECT^{-}_{paddy,t-1}$	-0.0058	(0.0689)
ค่าความยืดหยุ่นระยะยาวกรณีราคาข้าวนึ่งเพิ่มขึ้น	0.7472	
ค่าความยืดหยุ่นระยะยาวกรณีราคาข้าวนึ่งลดขึ้น	-0.3242	
R^2	0.3766	
F-statistic	18.5262***	
D-W	1.9619	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านจากราคานึ่งภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกในตารางที่ 6.13 สามารถใช้แสดงผลกระทบที่มีต่อการปรับตัวของราคาเปลือกอย่างไม่เท่าเทียมกันในกรณีราคาข้าวนึ่งในประเทศสูงขึ้นกับราคาข้าวนึ่งในประเทศลดลง

จากรูปที่ 6.11 พบว่าถ้าราคาข้าวนึ่งภายในประเทศปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวเปลือกในเดือนนั้นเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.3162 และราคาข้าวเปลือกจะปรับสูงขึ้นอีกเท่าตัวเป็นร้อยละ 0.7518 ในเดือนที่สอง หลังจากนั้นราคาข้าวเปลือกจะปรับตัวอีกเล็กน้อยจนเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวที่ร้อยละ 0.7472 ในเดือนที่ 4 ในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาข้าวนึ่งภายในประเทศปรับตัวลดลงร้อยละ 1 จะทำให้ราคาเปลือกปรับลดลงทันทีร้อยละ -0.3258 แต่ราคาข้าวเปลือกจะกระเตื้องขึ้นอีกเล็กน้อยจนเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาวในเดือนที่ 2 โดยมีขนาดการเปลี่ยนแปลงคือร้อยละ -0.3242 สังเกตได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวเปลือกในทิศทางเพิ่มขึ้นจะมีขนาดมากกว่าการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกในทิศทางลดลง นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกในทิศทางลดลงมีการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพได้เร็วกว่าการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกในทิศทางเพิ่มขึ้น

รูปที่ 6.11 การปรับตัวของราคาข้าวเปลือกต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวนึ่งในประเทศ

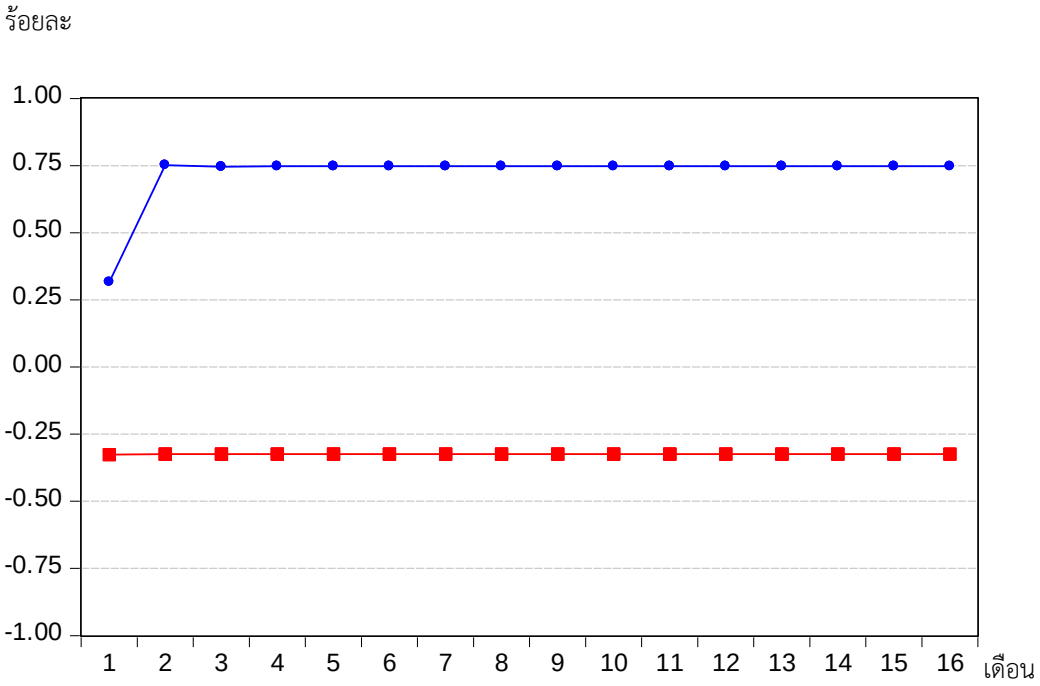

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเมื่อราคาข้าวนึ่งในประเทศสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวเปลือกเมื่อราคาข้าวนึ่งในประเทศลดลงร้อยละ 1

ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านจากราคาข้าวนึ่งภายในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกแสดงในตารางที่ 6.14 รูปแบบสมการที่ใช้คือแบบจำลองที่ 3 โดยมีตัวแปรตามคืออัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวนึ่งในประเทศในเดือนปัจจุบัน ($\Delta p_{rice,t}$) ในขณะที่ตัวแปรอิสระประกอบด้วยอัตราการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวนึ่งในประเทศย้อนอดีตหนึ่งเดือน ($\Delta p_{rice,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงในทิศทางบวกของราคาส่งออกข้าวนึ่งภายในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p^{+}_{FOB,t}$ และ $\Delta p^{+}_{FOB,t-1}$) และอัตราการเปลี่ยนแปลงในทิศทางลบของราคาส่งออกข้าวนึ่งในเดือนปัจจุบันและหนึ่งเดือนก่อนหน้า ($\Delta p^{-}_{FOB,t}$ และ $\Delta p^{-}_{FOB,t-1}$) สุดท้ายคือความแตกต่างระหว่างราคาข้าวนึ่งในประเทศในเดือนที่แล้วกับราคาดุลยภาพในระยะยาว ($ECT_{rice,t-1}$) ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ทั้งหมดมีนัยสำคัญทางสถิติ

สมการการส่งผ่านจากราคาส่งออกข้าวนึ่งไปยังราคาข้าวนึ่งในประเทศมีค่าสัมประสิทธิ์การปรับตัวกลับเข้าสู่ดุลยภาพที่สมมาตร คือ -0.0539 สำหรับทั้งกรณีราคาส่งออกปรับสูงขึ้นและราคาส่งออกปรับลดลง อย่างไรก็ตาม ค่าความยืดหยุ่นระยะยาวของราคานึ่งภายในประเทศต่อราคาส่งออกข้าวนึ่งมีความแตกต่างกันระหว่างกรณีราคาส่งออกปรับขึ้นและกรณีราคาส่งออกปรับลดลง ถ้าราคาส่งออกข้าวนึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวนึ่ง

ภายในประเทศเพิ่มขึ้น 0.10035 ในระยะยาว ในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาส่งออกข้าวนึ่งลดลงร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวนึ่งภายในประเทศลดง -0.6160 ในระยะยาว

ตารางที่ 6.14 ผลการประมาณค่าการส่งผ่านราคาส่งออกข้าวนึ่งไปยังราคาข้าวนึ่งภายในประเทศ

ตัวแปรอิสระ	**ค่าสัมประสิทธิ์**	**S.E.**
ค่าคงที่	-0.0026**	(0.0013)
$\Delta p_{rice,t-1}$	0.1214**	(0.0561)
$\Delta p^{+}_{FOB,t}$	0.4143***	(0.0679)
$\Delta p^{+}_{FOB,t-1}$	0.4674***	(0.0730)
$\Delta p^{-}_{FOB,t}$	0.1875**	(0.0674)
$\Delta p^{-}_{FOB,t-1}$	-0.3536***	(0.0713)
$ECT_{rice,t-1}$	-0.0539***	(0.0203)
ค่าความยืดหยุ่นระยะยาวกรณีราคาส่งออกข้าวนึ่งเพิ่มขึ้น	1.0035	
ค่าความยืดหยุ่นระยะยาวกรณีราคาส่งออกข้าวนึ่งลดขึ้น	-0.6160	
R^2	0.6504	
F-statistic	57.0544***	
D-W	1.9509	

หมายเหตุ: *, ** และ *** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติร้อยละ 10, 5 และ 1 ตามลำดับ

ผลการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวนึ่งภายในประเทศในตารางที่ 6.14 สามารถใช้แสดงผลกระทบที่มีต่อการปรับตัวของราคาข้าวนึ่งภายในประเทศอย่างไม่เท่าเทียมกันในกรณีราคาส่งออกข้าวนึ่งสูงขึ้นกับราคาส่งออกข้าวนึ่งลดลง จากรูปที่ 6.12 พบว่าถ้าราคาส่งออกข้าวนึ่งปรับตัวสูงขึ้นร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวนึ่งในประเทศในเดือนนั้นเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.4143 และราคาข้าวนึ่งจะปรับสูงขึ้นอีกเท่าตัวเป็นร้อยละ 0.9638 ในเดือนที่สอง หลังจากนั้นราคาข้าวนึ่งในประเทศจะปรับตัวอีกเล็กน้อยจนเข้าสู่ดุลยภาพในระยะยาวที่ร้อยละ 1.0035 ในเดือนที่ 5 ในทางตรงกันข้ามถ้าราคาส่งออกข้าวนึ่งปรับตัวลดลงร้อยละ 1 จะทำให้ราคาข้าวนึ่งภายในประเทศปรับลดลงทันทีร้อยละ -0.1875 และราคาข้าวนึ่งในประเทศจะลดลงอีกจนกระทั่งเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาวในเดือนที่ 5 โดยมีขนาดการเปลี่ยนแปลงคือร้อยละ –0.6160 สังเกตได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวนึ่งภายในประเทศในทิศทางเพิ่มขึ้นจะมีขนาดมากกว่าการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวนึ่งภายในประเทศในทิศทางลดลง

รูปที่ 6.12 การปรับตัวของราคาข้าวนึ่งในประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาส่งออกข้าวนึ่ง

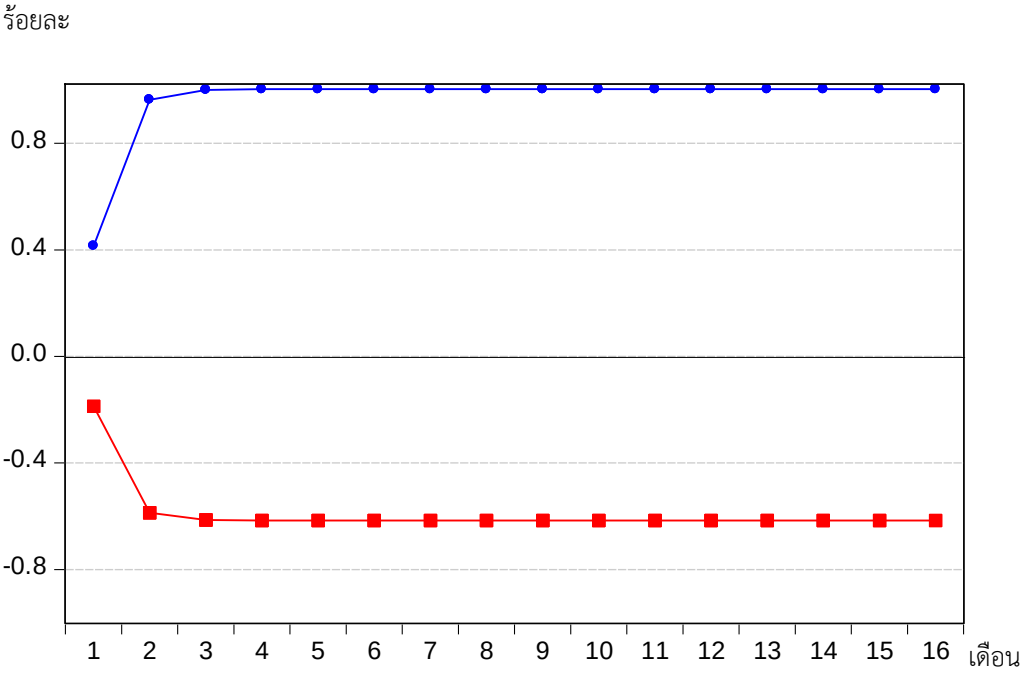

หมายเหตุ: 1. สัญลักษณ์ • แสดงการปรับตัวของราคาข้าวนึ่งในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวนึ่งสูงขึ้นร้อยละ 1

2. สัญลักษณ์ ■ แสดงการปรับตัวของราคาข้าวนึ่งในประเทศเมื่อราคาส่งออกข้าวนึ่งลดลงร้อยละ 1

กล่าวโดยสรุป ผลการประมาณค่าสมการการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวนึ่ง พบว่ากลไกการส่งผ่านราคาข้าวนึ่งทำงานได้อย่างค่อนข้างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการส่งผ่านอย่างสมบูรณ์จากราคาส่งออกข้าวนึ่งไปยังราคาข้าวนึ่งภายในประเทศในทิศทางบวก เนื่องจากผู้ส่งออกข้าวนึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการโรงสีข้าวขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถขายข้าวนึ่งส่งออกให้กับผู้ซื้อในตลาดประเทศได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านคนกลางภายในประเทศและผู้ส่งออกข้าวไทย ในทางตรงกันข้าม ถ้าราคาส่งออกข้าวนึ่งลดลง โรงสีข้าวผู้ส่งออกข้าวนึ่งจะปรับราคาข้าวนึ่งภายในประเทศลงแต่เป็นสัดส่วนน้อยกว่าราคาส่งออกที่ลดลง เนื่องจากผลผลิตข้าวหนึ่งขายตลาดในประเทศน้อยมาก ข้าวนึ่งเกือบทั้งหมดถูกส่งออกไปขายต่างประเทศโดยมีตลาดหลักคือประเทศในตะวันออกกลางและแอฟริกา ดังนั้นเมื่อราคาส่งออกข้าวลดลง ผู้ประกอบการโรงสีจะไม่ปรับราคาข้าวนึ่งภายในประเทศให้ลดลงมากนัก เพราะปริมาณการขายข้าวนึ่งภายในประเทศจะไม่ตอบสนองต่อการปรับราคาลดลง

สำหรับการส่งผ่านราคาข้าวนึ่งในประเทศไปยังราคาข้าวเปลือกนั้น พบว่าเมื่อราคาข้าวนึ่งภายในประเทศสูงขึ้น มักเกิดจากการที่ความต้องการข้าวนึ่งในต่างประเทศและราคาส่งออกข้าวนึ่งเพิ่มขึ้น ซึ่งจะ ทำให้ราคาข้าวเปลือกภายในประเทศสูงขึ้นค่อนข้างมาก เนื่องจากโรงสีข้าวจะมีความต้องการซื้อข้าวเปลือกไปแปรรูปเพื่อส่งออก ในทางตรงกันข้าม เมื่อราคาข้าวนึ่งภายในประเทศลดลง ซึ่งมักเกิดจากการที่ความต้องการข้าวนึ่งส่งออกน้อยลงและราคาส่งออกข้าวนึ่งลดลง โรงสีข้าวก็จะลดปริมาณซื้อข้าวเปลือกลงไม่มาก โรงสีข้าวจะรับซื้อข้าวเปลือกไปตามปกติ โดยจะนำข้าวเปลือกไปสีเป็นข้าวสารขายในประเทศแทนที่จะนำไปแปรรูปเป็นข้าวนึ่งเพื่อส่งออก เมื่อความต้องการข้าวเปลือกของโรงสีข้าวตอบสนองต่อการปรับลดราคาส่งออกข้าวนึ่งส่งออกไม่มาก ราคาข้าวเปลือกจึงปรับลดลงไม่มากนัก

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยทั้งในด้านการบริโภคภายในประเทศและการส่งออก ประเทศไทยส่งออกข้าวประมาณร้อยละ 50 ของปริมาณผลผลิต การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวในตลาดโลกจึงส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวเปลือกและข้าวสารในประเทศ งานศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์ทดสอบกลไกการส่งผ่านราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวภายในประเทศว่ามีความสมบูรณ์ (complete) และสมมาตร (symmetric) หรือไม่ อย่างไร ตลอดจนทบทวนนโยบายและมาตรการรักษาเสถียรภาพราคาข้าวของประเทศไทยที่ผ่านมาที่น่าจะมีผลกระทบต่อกลไกการส่งผ่านราคาข้าว เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เหมาะสมต่อไป

7.1 สรุปผลการศึกษากลไกการส่งผ่านราคาข้าว

ห่วงโซ่อุปทานข้าวส่งออกของไทยประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย แต่ละฝ่ายแบ่งกันทำหน้าที่ตามความชำนาญของตน เริ่มต้นจากเกษตรกรผู้ปลูกข้าว โรงสีข้าวรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรเพื่อแปรรูปเป็นข้าวสาร หยงทำหน้าที่เป็นคนกลางในการซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีและผู้ส่งออก และสุดท้ายผู้ส่งออกข้าวไทยจะติดต่อขายข้าวให้กับผู้ซื้อหรือนายหน้าในตลาดต่างประเทศ

การกำหนดราคาซื้อขายข้าวมีลักษณะส่งผ่านกันเป็นทอดๆในแต่ละช่วงของห่วงโซ่อุปทานจากปลายน้ำไปสู่ต้นน้ำ (top-down pricing) เริ่มจากผู้ส่งออกไปตกลงขายข้าวล่วงหน้าให้กับผู้ซื้อในต่างประเทศโดยยังไม่มีข้าวอยู่ในมือ (หรือที่เรียกว่า short sale) เมื่อตกลงซื้อขายกันและทราบราคาส่งออกแล้ว ผู้ส่งออกจึงค่อยมาไล่ซื้อข้าวสารภายในประเทศเพื่อนำไปส่งมอบ ผู้ส่งออกจะเสนอราคารับซื้อโดยคำนวณจากราคาส่งออกหักด้วยค่าตอบแทนที่ตนจะได้รับ (margin) โดยแจ้งราคารับซื้อผ่านไปยังหยง จากนั้นหยงก็จะแจ้งราคารับซื้อข้าวสารไปยังโรงสี โดยที่หยงจะได้รับค่านายหน้าตอบแทนจากโรงสีคิดเป็นร้อยละของมูลค่าการซื้อขายข้าว หลังจากนั้นโรงสีก็จะกำหนดราคารับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรโดยอ้างอิงจากราคาข้าวสารที่ตนจะขายได้หักด้วยค่าตอบแทนและต้นทุนการสีข้าว

ถ้าหากว่าการซื้อขายข้าวในตลาดมีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ ค่าตอบแทนที่แต่ละฝ่ายจะได้รับจะต้องสะท้อนต้นทุนทางธุรกิจและความเสี่ยง นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวส่งออกจะต้องส่งผ่านไปยังราคา

ข้าวสารและราคาข้าวเปลือกในทิศทางและสัดส่วนเดียวกันอย่างสมบูรณ์และทันที กล่าวคือถ้าผู้ส่งออกขายข้าวได้ในราคาสูงขึ้น (หรือลดลง) ก็จะเสนอราคารับซื้อข้าวสารสูงขึ้น (หรือลดลง) และเมื่อโรงสีสามารถขายข้าวสารได้ในราคาสูงขึ้น (ลดลง) ก็จะเสนอราคารับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรสูงขึ้น (หรือลดลง) ตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม จากข้อเท็จจริงและการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการซื้อขายข้าวภายในประเทศอาจไม่ได้มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ และอาจทำให้กลไกการส่งผ่านราคาไม่สามารถทำงานได้อย่างสมบูณ์ โดยมีอาจสาเหตุมาจากผู้ซื้อมีอำนาจเหนือตลาดในการกำหนดราคารับซื้อ (market power) และความไม่สมบูณณ์ของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงราคา (imperfect information) ตลอดจนผลจากมาตรการหรือนโยบายในการรักษาเสถียรภาพราคาข้าวภายในประเทศ ดังนี้

1) อำนาจเหนือตลาด

ห่วงโซ่อุปทานข้าวส่งออกของไทยมีลักษณะเป็นคอขวด ผู้ซื้อมีจำนวนน้อยกว่าผู้ขาย ผู้ส่งออกข้าวไทยมีจำนวนเพียงแค่ 201 ราย ในขณะที่ผู้ประกอบการโรงสีข้าวมีจำนวน 1,444 ราย นอกจากนั้นยังมีผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่จำนวนไม่กี่ราย (5 เสือแห่งวงการส่งออกข้าว) ครองส่วนแบ่งตลาดจำนวนมาก โครงสร้างตลาดที่มีการกระจุกตัวของผู้ซื้อเอื้ออำนวยให้ผู้ส่งออกมีความได้เปรียบในการต่อรองราคามากกว่าโรงสีข้าว ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเปรียบเทียบระหว่างจำนวนผู้ซื้อ (โรงสีข้าว) กับผู้ขาย (เกษตรกร) ในตลาดข้าวเปลือกแล้วจะพบว่ามีความไม่สมดุลอย่างมาก เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมีจำนวนมากถึง 3.71 ล้านครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย นอกจากนั้นจำนวนโรงสีข้าวยังมีการกระจุกตัวเชิงพื้นที่สูงมาก ประมาณร้อยละ 70 ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคกลาง ส่วนใหญ่เป็นโรงสีข้าวขนาดใหญ่ ที่เหลือกระจายตัวอยู่ตามภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก ทั้งๆที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนเกษตรกรมากที่สุด โครงสร้างตลาดข้าวเปลือกที่มีการกระจุกตัวจึงน่าจะทำให้โรงสีมีอำนาจในการกำหนดราคารับซื้อจากเกษตรกร เมื่อผู้ส่งออกข้าวมีอำนาจตลาดกำหนดราคารับซื้อขาวสารจากโรงสี และโรงสีมีอำนาจตลาดกำหนดราคารับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออกอาจสามารถส่งผ่านไปยังราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

2) ความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงราคาข้าว

ราคาข้าวมีความแตกต่างกันอย่างมากตามชนิดและคุณภาพ ทำให้การซื้อขายข้าวส่วนใหญ่จะต้องติดต่อผ่านคนกลางซึ่งมีความรู้ความชำนาญในการจัดหาและรวบรวมข้าวที่มีชนิด คุณภาพ และปริมาณให้ได้ตรงกับความต้องการและกำหนดเวลาของผู้ซื้อ ไม่ว่าจะเป็นพ่อค้าข้าวเปลือกระหว่างเกษตรกรกับโรงสีข้าว และหยงระหว่างโรงสีข้าวกับผู้ส่งออก เมื่อการซื้อขายข้าวมีคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้อง อาจทำให้การส่งผ่านข้อมูลการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายมีความล่าช้า ราคาข้าวเปลือกและราคาข้าวสารไม่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาส่งออกข้าวในทันที ประกอบกับราคาข้าวมีความผันผวนสูง คนกลางจึงอาจมีช่องทางธุรกิจใน

การทำกำไรจากการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวโดยอาศัยความได้เปรียบด้านข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับราคาข้าว คนกลางจะทราบราคาข้าวในตลาดจากผู้ซื้อ ในขณะที่ผู้ขายไม่ได้ติดต่อกับผู้ซื้อโดยตรงก็จะไม่ทราบราคารับซื้อที่แท้จริงในขณะนั้น คนกลางจะสามารถทำกำไรได้โดยแจ้งราคาของตนเองแทนที่จะเป็นราคาที่ผู้ซื้อเสนอ ส่งผลให้การส่งผ่านราคาข้าวจากผู้ซื้อและผู้ขายไม่เป็นไปอย่างสมบูรณ์

3) มาตรการและโครงการของรัฐบาล

รัฐบาลทุกยุคสมัยที่ผ่านมาได้ดำเนินมาตรการเพื่อช่วยเหลือด้านชีวิตความเป็นอยู่ให้กับเกษตรกร มักจะเป็นมาตรการแทรกแซงตลาดเพื่อป้องกันมิให้ราคาผลผลิตตกต่ำ โดยอาจมีผลกระทบต่อการทำงานของกลไกการส่งผ่านราคามากน้อยแตกต่างกันไป ได้แก่ โครงการรับจำนำข้าว โครงการประกันรายได้ และโครงการสินเชื่อเพื่อชะลอการขายข้าวเปลือก เป็นต้น

โครงการรับจำนำข้าวเปลือกเปิดโอกาสให้เกษตรกรที่ไม่ต้องการขายข้าวทันทีสามารถนำข้าวมาจำนำไว้กับ ธกส. โดยได้รับเงินกู้คิดเป็นสัดส่วนมูลค่าข้าวซึ่งต่ำกว่าราคาตลาด และจำกัดวงเงินกู้ที่ปล่อยให้เกษตรกรแต่ละราย เกษตรกรสามารถไถ่ถอนข้าวก่อนกำหนดเพื่อนำไปขายได้เมื่อราคาข้าวเปลือกในตลาดสูงขึ้น อย่างไรก็ตามในปีการผลิต 2554/55 ได้มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินการโครงการรับจำนำข้าวเป็นแบบกำหนดราคารับจำนำไว้ที่สูงกว่าราคาตลาด และเป็นการรับจำนำข้าวทุกเมล็ดโดยไม่จำกัดวงเงินกู้ มีผลทำให้อุปทานข้าวเปลือกในประเทศอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลเกือบทั้งหมด ราคาข้าวเปลือกภายในประเทศสูงขึ้นอย่างมากสวนทางกับมูลค่าการส่งออกข้าวของไทย โครงการรับจำนำข้าวในช่วงเวลาดังกล่าวได้<u>ปิดกั้นกลไกการส่งผ่านระหว่างราคาข้าวส่งออกกับราคาข้าวเปลือกภายในประเทศอย่างสิ้นเชิง</u>

โครงการรับจำนำข้าวถูกวิจารณ์ว่าก่อให้เกิดปัญหามากมายทั้งการบิดเบือนกลไกตลาด มีช่องว่างให้เกิดการทุจริต และก่อให้เกิดภาระกับงบประมาณมหาศาล ทำให้รัฐบาลในยุคต่อมาปรับเปลี่ยนเป็นโครงการประกันราคาข้าวหรือประกันรายได้เกษตรกรแทน ซึ่งไม่ได้แทรกแซงราคาข้าวเปลือกโดยตรง (รัฐไม่ได้กำหนดราคารับซื้อหรือรับจำนำข้าวเองโดยกำหนดให้สูงกว่าราคาตลาด) รัฐจะต้องจ่ายเงินชดเชยให้เกษตรกรก็ต่อเมื่อราคาอ้างอิง (รัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้ใกล้เคียงกับราคาตลาดมากที่สุด) ต่ำกว่าราคาประกัน นอกจากนั้นยังกำหนดปริมาณข้าวเปลือกสูงสุดต่อครัวเรือนที่เกษตรกรสามารถเข้าร่วมโครงการอีกด้วย ทำให้โครงการประกันราคาข้าวแตกต่างจากโครงการรับจำนำข้าวเปลือกตรงที่ไม่ก่อให้เกิดภาระแก่ภาครัฐในการเก็บรักษาและระบายข้าว

นอกจากนั้นในปัจจุบันยังมีมาตรการเสริมในการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรและรักษาเสถียรภาพราคาข้าว คือ โครงการจำนำยุ้งฉาง โดยให้เกษตรกรเก็บข้าวเปลือกที่จะจำนำไว้ในยุ้งฉางของตนเอง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจะกำหนดราคารับจำนำประมาณร้อยละ 80-90 ของราคาเป้าหมายพร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือจ่ายค่าเช่ายุ้งฉางและค่าเก็บรักษาข้าวเปลือกให้เกษตรกรตันละ 20 บาทต่อเดือน เพื่อลดปริมาณผลผลิตที่จะออกสู่ตลาดจำนวนมากในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ป้องกันมิให้ราคาข้าวเปลือกตกต่ำ โดยเชื่อว่าเมื่อเกษตรกรทิ้งช่วงเวลาขายไประยะหนึ่ง ราคาข้าวเปลือกในตลาดจะปรับตัวสูงขึ้น เกษตรกรก็จะสามารถไถ่ถอนมาเพื่อจำหน่ายต่อไป อย่างไรก็ตามการดำเนินการโครงการจำนำยุ้งฉางมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ เกษตรส่วนใหญ่ไม่มียุ้งฉางของตนเองและไม่นิยมเก็บข้าวเปลือกไว้ โดยเฉพาะเกษตรกรในภาคกลางนิยมใช้บริการรถเกี่ยวข้าวและขายข้าวสดให้กับโรงสีข้าวเนื่องจากความสะดวก ขาดแคลนแรงงานและสถานที่ในการตากข้าว ในขณะโรงสีมีความพร้อมมากกว่าทั้งในด้านเครื่องจักร อุปกรณ์ และสถานที่เก็บรักษาข้าว

นอกจากโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวแล้ว ในปัจจุบันรัฐบาลยังให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการโรงสีข้าวผ่านโครงการชดเชยอัตราดอกเบี้ยในการเก็บสต๊อกข้าว โดยรัฐบาลจะจ่ายชดเชยอัตราดอกเบี้ยให้กับผู้ประกอบการร้อยละ 3 แต่มีเงื่อนไขจะต้องเก็บรักษาข้าวไว้เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 60 วัน ปัจจุบันผู้ประกอบการโรงสีข้าวจำนวนมากประสบปัญหาสภาพคล่องเนื่องจากธนาคารพาณิชย์มองว่าเป็นธุรกิจที่มีความเสี่ยงสูงและจำกัดวงเงินสินเชื่อ โครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสภาพคล่อง แบ่งเบาภาระต้นทุนในการเก็บรักษาข้าว และจูงใจให้ผู้ประกอบการรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกรมากขึ้น เพื่อเป็นการดูดซับอุปทานข้าวเปลือกในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวที่มีผลผลิตออกสู่ตลาดมาก

กล่าวโดยสรุป โครงการและมาตรการเพื่อรักษาเสถียรภาพราคาข้าวเปลือกที่ภาครัฐกำลังดำเนินการอยู่ คือ โครงการประกันรายได้เกษตรกร โครงการรับจำนำยุ้งฉาง และโครงการชดเชยดอกเบี้ยให้ผู้ประกอบการค้าข้าว มีจุดแตกต่างจากโครงการรับจำนำข้าวในอดีต คือ หลีกเลี่ยงการแทรกแซงตลาดโดยตรง พยายามอ้างอิงราคาเป้าหมายกับราคาตลาด และกำหนดขีดจำกัดในการแทรกแซง แต่กระนั้นก็ตามมาตรการและโครงการของรัฐเหล่านี้น่าจะเป็นอุปสรรคต่อการส่งผ่านราคาข้าวในตลาดโลกมายังราคาข้าวเปลือกในประเทศ ทำให้ราคาข้าวเปลือกภายในประเทศมีการเคลื่อนไหวในช่วงแคบกว่าความผันผวนของราคาในตลาดโลกโดยเฉพาะเมื่อราคาข้าวอยู่ในช่วงขาลง

การทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาทำให้ทราบถึงสาเหตุบางประการที่อาจจะเป็นอุปสรรคในกลไกการส่งผ่านราคาข้าวจากตลาดโลกมายังตลาดภายในประเทศ ซึ่งอาจทำให้การส่งผ่านราคาไม่สมบูณ์ (incomplete) และไม่สมมาตร (asymmetric) กันระหว่างช่วงราคาปรับขึ้นและช่วงราคาปรับลง ต่อจากนี้จะเป็นการสรุปผลการศึกษาเชิงประจักษ์ถึงขนาดและทิศทางการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเปลือกและข้าวสารภายในประเทศที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออก รวมถึงระยะเวลาที่ใช้ในการปรับตัวเพื่อเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาว โดยพิจารณาจากค่าความยืดหยุ่นระยะสั้นและระยะยาวของการปรับตัวปลายทางต่อการเปลี่ยนแปลงราคาต้นทาง

แบบจำลองที่ใช้ในการประมาณค่า คือ Auto-regressive distributed-lag model (ARDL) ซึ่งมีการเพิ่มตัวแปรหุ่น (dummy variable) เพื่อแยกค่าความยืดหยุ่นในช่วงราคาขาลงกับราคาขาขึ้น ข้อมูลที่ใช้ศึกษารวบรวมจากกรมการค้าภายในและกรมการค้าต่างประเทศ คือ ราคาข้าวเปลือก ราคาข้าวสาร และราคาข้าวส่งออก โดยแบ่งตลาดข้าวออกเป็น 6 ชนิด คือ ข้าวขาว 5% ข้าวขาว 25% ข้าวหอมมะลิ ข้าวหอม ข้าวเหนียว และข้าวนึ่ง ช่วงเวลาที่ศึกษาครอบคลุมเฉพาะช่วงเวลาหลังสิ้นสุดนโยบายรับจำนำข้าวเปลือก คือ ตั้งแต่สัปดาห์แรกเดือนมกราคม พ.ศ. 2558 จนถึง สัปดาห์สุดท้ายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 รวมทั้งสิ้น 193 สัปดาห์ ผลการประมาณค่าความยืดหยุ่นสำหรับข้าวชนิดต่างๆแสดงในตารางที่ 7.1 โดยสามารถสรุปผลการศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับกลไกการส่งผ่านราคาข้าวในตลาดข้าวชนิดต่างๆได้ดังนี้

1. ราคาข้าวเปลือกเจ้ามีความยืดหยุ่นน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสาร

ความยืดหยุ่นระยะสั้นของราคาข้าวเปลือกเจ้าต่อราคาข้าวขาว 5% มีค่าเพียงแค่ 0.3647 และความยืดหยุ่นระยะยาวมีค่าเพียงแค่ 0.5821 (0.4349 ในระยะสั้นและ 0.5950 ในระยะยาวสำหรับการตอบสนองต่อราคาข้าวขาว 25%) โดยใช้เวลาในการปรับราคาประมาณ 3-4 เดือน เมื่อราคาข้าวไม่ค่อยยืดหยุ่นต่อราคาข้าวสาร ราคาข้าวเปลือกจะมีการเคลื่อนไหวอยู่ในช่วงแคบมากกว่าราคาข้าวสาร ในด้านหนึ่งเกษตรกรไม่ได้รับประโยชน์จากการปรับขึ้นราคาข้าวสารอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย การสูงขึ้นของราคาข้าวสารถูกส่งต่อไปยังราคาข้าวเปลือกเจ้าเพียงแค่ร้อยละ 58 เท่านั้น แต่ในทางกลับกัน มีข้อดีคือรายได้ของเกษตรกรก็จะไม่ลดลงมากเมื่อราคาข้าวสารปรับลงเนื่องจากการส่งผ่านราคามีความสมมาตร เกษตรกรแบกรับความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาข้าวเปลือกน้อยกว่าโรงสีข้าว

ราคาข้าวเปลือกเจ้าไม่ค่อยตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารอาจแสดงถึงอำนาจต่อรอง สภาวะการแข่งขัน และปัญหาในตลาดซื้อขายข้าวเปลือกเจ้า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเจ้าส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยมี

ฐานะยากจน ผู้ประกอบการโรงสีข้าวมีจำนวนน้อยกว่าเกษตรกรอย่างเห็นได้ชัดและมีการกระจุกตัวเชิงพื้นที่สูงมาก ทำให้อำนาจต่อรองของเกษตรกรน้อยกว่าโรงสีข้าว โรงสีข้าวก็ไม่มีความจำเป็นต้องขึ้นราคาข้าวมากนักเพื่อแข่งขันกันรับซื้อข้าวเปลือก นอกจากนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่นิยมขายข้าวเกี่ยวสด โรงสีข้าวต้องรับภาระต้นทุนในการเก็บเกี่ยว ลดความชื้นและเก็บรักษาข้าว ต้นทุนเหล่านี้ไม่ได้แปรผันตามราคาข้าวสาร จึงทำให้โรงสีข้าวไม่ขึ้นราคารับซื้อข้าวเปลือกได้อย่างเต็มที่เมื่อราคาข้าวสารสูงขึ้น นอกจากนั้นในสภาวะที่ธุรกิจโรงสีขาดสภาพคล่องทางการเงิน โรงสีข้าวไม่สามารถรับซื้อข้าวจากเกษตรกรเพื่อแปรรูปขายได้เพิ่มขึ้นมากนักในช่วงที่ราคาข้าวสารปรับสูงขึ้น อย่างไรก็ตามการส่งผ่านราคาระหว่างข้าวเปลือกเจ้ากับข้าวสารมีความสมมาตร หมายความว่าโรงสีข้าวไม่สามารถใช้อำนาจตลาดที่เหนือกว่าในการเอาเปรียบเกษตรกรโดยการกดราคารับซื้อข้าวเปลือกในช่วงราคาข้าวสารปรับลดลง อาจเนื่องจากในปัจจุบันธุรกิจโรงสีข้าวมีกำลังการผลิตส่วนเกินอยู่มาก แม้ว่าราคาข้าวสารจะปรับลง โรงสีข้าวยังจำเป็นต้องรับซื้อข้าวเปลือกต่อไปเพื่อใช้กำลังการผลิตที่ได้ลงไปแล้วให้ได้อย่างคุ้มค่า

2. ราคาข้าวสาร 5% และ 25% มีการตอบสนองค่อนข้างดีต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวส่งออก

ความยืดหยุ่นในการส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวสารภายในประเทศมีค่าค่อนข้างสูง คือ ค่าความยืดหยุ่นในระยะสั้นเท่ากับ 0.4349 สำหรับข้าวขาว 5% (0.4224 สำหรับข้าวขาว 25%) และความยืดหยุ่นระยะยาวเท่ากับ 0.8391 สำหรับข้าวขาว 5% (0.8308 สำหรับข้าวขาว 25%) ค่าความยืดหยุ่นระยะยาวใกล้เคียงหนึ่งมีความหมายว่ากลไกการส่งผ่านราคาสามารถทำงานได้ดี ราคาข้าวสารในตลาดสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วโดยใช้เวลาเพียงแค่ 3 เดือน สะท้อนว่าตลาดมีการแข่งขันสูง และผู้ซื้อและผู้ขายมีความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านราคาสินค้าได้ใกล้เคียงกัน

ธุรกิจซื้อขายข้าวสารเพื่อการส่งออกประกอบด้วย 3 ฝ่าย คือ โรงสีข้าว หยง และผู้ส่งออก ผู้ประกอบทั้งสามประเภทมีการรวมตัวกันในรูปของสมาคม คือ สมาคมโรงสีข้าวไทย สมาคมค้าข้าวไทย และสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย ทำให้อำนาจต่อรองทางการค้าของทุกฝ่ายใกล้เคียงกัน ไม่มีใครมีอำนาจในการกำหนดราคาเพื่อให้ตนได้เปรียบโดยฝ่ายเดียว ดังจะเห็นได้จากความยืดหยุ่นของการส่งผ่านราคามีความสมมาตรทั้งในช่วงราคาขาขึ้นและขาลง อย่างไรก็ตามพบว่าความยืดหยุ่นการส่งผ่านราคาในระยะยาวยังมีค่าต่ำกว่าหนึ่งเล็กน้อย (ประมาณ 0.8) ผู้ส่งออกจะเสนอราคาซื้อข้าวสารสูงขึ้นร้อยละ 80 ของราคาข้าวส่งออกที่สูงขึ้นเพื่อทำกำไรให้ได้มากขึ้น สะท้อนว่าผู้ส่งออกยังคงมีความได้เปรียบกว่าโรงสีเล็กน้อยในช่วงราคาขาขึ้น เนื่องจากผู้ประกอบการส่งออกข้าวมีจำนวนน้อยกว่าผู้ประกอบโรงสีข้าว และผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ยังมีสถานทางการเงินค่อนข้างมั่นคง ในขณะที่ผู้ประกอบการโรงสีข้าวส่วนใหญ่ขาดสภาพคล่อง มีความจำเป็นต้องเร่งขายข้าวเพื่อนำเงินมาใช้หมุนเวียนในธุรกิจ โรงสีข้าวจึงมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าผู้ส่งออก ในทางตรงกันข้ามเมื่อราคาข้าวส่งออกลดลง ผู้ส่งออกจะลดราคาซื้อข้าวสารลดได้เพียงร้อยละ 80 ของราคาที่ลดลงเท่านั้น เนื่องจากผู้ส่งออกจะต้องแข่งขันกันซื้อข้าวสารภายในประเทศเพื่อนำไป

ส่งมอบให้กับผู้ซื้อในต่างประเทศ เพื่อรักษาส่วนแบ่งตลาดของตนในต่างประเทศเอาไว้แม้ว่าจะได้รับผลตอบแทนทางการค้าน้อยลงก็ตาม

ข้าวสาร 5% และ 25% เป็นข้าวชนิดหลักที่มีการซื้อขายกันอย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลทางด้านราคา ในปัจจุบันมีการประกาศราคาอ้างอิงของข้าวสารส่งออกและข้าวสารภายในประเทศทั้งจากสมาคมผู้ส่งออกข้าวไทย สมาคมโรงสีข้าวไทย และกระทรวงพาณิชย์ นอกจากนั้นการส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังข้าวสารในประเทศที่เกือบจะสมบูรณ์ยังสะท้อนถึงบทบาทหน้าที่ของหยงซึ่งเป็นคนกลางในการติดต่อซื้อขายระหว่างผู้ส่งออกกับโรงสีข้าว ในปัจจุบันหยงทำหน้าที่ส่งผ่านราคาจากผู้ซื้อไปยังผู้ขายได้ค่อนข้างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้ประกอบการหยงดั้งเดิมต้องเผชิญการแข่งขันอย่างรุนแรงจากการปรับเปลี่ยนตัวแบบทางธุรกิจในระบบการค้าข้าว ผู้ส่งออกข้าวเปลี่ยนมาใช้บริการจากหยงซึ่งเป็นบริษัทลูกของตนเอง โรงสีข้าวขนาดใหญ่เริ่มขายข้าวให้กับผู้ส่งออกโดยไม่ผ่านหยงหรือผันตัวมาเป็นผู้ส่งออกเองโดยตรง นอกจากนั้นผู้ประกอบการหยงจำนวนมากยังประสบปัญหาสภาพคล่องและมองว่าราคาข้าวมีความผันผวนมาก หยงไม่มีความสามารถมากพอในการแบกรับความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงราคาข้าว ทำให้หยงไม่นิยมประกอบธุรกิจเป็นผู้ค้าเองโดยเสนอราคาซื้อข้าวของตนเองให้กับโรงสีเพื่อนำไปขายให้กับผู้ส่งออกอีกต่อหนึ่งเพื่อสร้างกำไรเพิ่มเติมจากส่วนต่างราคาดังที่ผ่านมา ในปัจจุบันเมื่อได้รับราคาซื้อข้าวสารจากผู้ส่งออกมา หยงก็จะเสนอราคานั้นต่อผู้ขายและทำหน้าที่รวบรวมข้าวเพื่อส่งให้กับผู้ส่งออก ทำให้การส่งผ่านจากราคาข้าวส่งออกไปยังราคาข้าวสารภายในประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็วและค่อนข้างสมบูรณ์

3. ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิมีความยืดหยุ่นน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมมะลิในประเทศ

ความยืดหยุ่นในการส่งผ่านจากราคาข้าวสารหอมมะลิไปยังข้าวเปลือกหอมมะลิมีค่าเพียงแค่ 0.3 ในระยะสั้นและ 0.65 ในระยะยาว และราคาข้าวเปลือกปรับตัวได้ช้า ต้องใช้เวลาถึง 9 เดือนในกรณีปรับราคาสูงขึ้น และ 8 เดือนในกรณีราคาลดลง การเปลี่ยนแปลงของราคาข้าวสารเพียงร้อยละ 65 เท่านั้นที่ถูกส่งผ่านไปยังข้าวเปลือก เกษตรกรจึงไม่ได้รับประโยชน์มากนักจากการปรับราคาสูงขึ้นของข้าวสารหอมมะลิ แต่ในทางตรงกันราคาข้าวเปลือกหอมมะลิก็จะลดลงไม่มากนักถ้าหากราคาข้าวสารหอมมะลิปรับลดลง รายได้เกษตรกรก็จะลดลงไม่มากนัก อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับการส่งผ่านราคาข้าวเปลือกเจ้า พบว่าราคาข้าวหอมมะลิมีขนาดการส่งผ่านมากกว่าแต่ปรับตัวได้ช้ากว่า เกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิจึงต้องเผชิญกับความเสี่ยงจากการผันผวนของราคามากกว่าเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเจ้า เนื่องจากข้าวหอมมะลิเป็นข้าวพันธุ์ไวแสง ปลูกได้ปีละครั้ง มีแหล่งเพาะปลูกอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (แถบทุ่งกุลาร้องไห้) อุปทานของข้าวเปลือกหอมมะลิมีความยืดหยุ่นน้อยกว่าอุปทานของข้าวเปลือกเจ้า จึงทำให้ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิมีการเคลื่อนไหวขึ้นลงในช่วงที่กว้างกว่าราคาข้าวเปลือกเจ้า

สาเหตุที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมมะลิส่งต่อไปยังราคาข้าวเปลือกหอมมะลิได้น้อยและค่อนข้างล่าช้า เนื่องจากเกษตรกรจำนวนมากในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังนิยมขายข้าวเปลือกผ่านคน

กลาง[15] เช่น พ่อค้า ผู้รวบรวมในท้องถิ่น หรือท่าข้าว ซึ่งคนกลางเหล่านั้นจะต้องหักราคาข้าวส่วนหนึ่งสำหรับต้นทุนและค่าตอบแทนของตน ห่วงโซ่อุปทานที่ยาวขึ้นเพราะต้องผ่านคนกลางทำให้กลไกการส่งผ่านราคาไม่สมบูรณ์และต้องใช้เวลานาน นอกจากนั้นเกษตรกรผู้ปลูกข้าวหอมมะลิในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมากมียุ้งฉางจึงสามารถเก็บข้าวเปลือกเอาไว้ในช่วงราคาต่ำและทยอยขายในช่วงราคาปรับดีขึ้น[16] ทำให้ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิเคลื่อนไหวขึ้นและลงไม่มากนัก

ความยืดหยุ่นของราคาข้าวเปลือกหอมมะลิต่อราคาข้าวสารหอมมะลิมีค่าน้อยกว่าหนึ่งยังสะท้อนว่าเกษตรกรมีอำนาจต่อรองและความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านราคาด้อยกว่าโรงสี ข้าวหอมมะลิจัดเป็นข้าวพรีเมียม ราคาข้าวเปลือกหอมมะลิจึงขึ้นอยู่กับคุณภาพเป็นสำคัญ โรงสีสามารถใช้คุณภาพข้าวเป็นกลยุทธ์ในการต่อรองเพื่อกำหนดราคารับซื้อได้ นอกจากนั้นเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมากยังขาดช่องทางในการเข้าถึงข้อมูลด้านราคาที่ถูกต้องและทันสมัย เกษตรกรส่วนใหญ่ทราบข้อมูลราคาจากเพื่อนบ้าน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์ เป็นหลัก และอาจรับรู้จากแหล่งอื่นบ้าง เช่น ประกาศหน้าโรงสี หรือข่าวโทรทัศน์ (รวิสสาข์ และคณะ, 2556) ทำให้โรงสีข้าวมีความได้เปรียบในการกำหนดราคาเหนือกว่าเกษตรกร

4. การส่งผ่านราคาส่งออกข้าวหอมมะลิไปยังราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศไม่สมบูรณ์และราคาข้าวสารมีการปรับขึ้นลงไม่สมมาตรกัน

ถึงแม้ว่าผลกระทบระยะสั้นของราคาส่งออกข้าวหอมมะลิที่มีต่อราคาข้าวสารหอมมะลิในประเทศจะเท่ากันสำหรับกรณีราคาปรับขึ้นและปรับลง คือมีค่าเท่ากับ 0.1310 แต่ผลกระทบในระยะยาวนั้นแตกต่างกัน ค่าความยืดหยุ่นในระยะยาวของราคาข้าวสารหอมมะลิในประเทศต่อการปรับตัวสูงขึ้นของราคาส่งออกข้าวหอมมะลิเท่ากับ 0.4871 แต่ความยืดหยุ่นระยะยาวของราคาข้าวหอมมะลิในประเทศต่อการปรับลดลงของราคาส่งออกข้าวหอมมะลิมีขนาดมากกว่า คือ 0.6536 โดยการปรับราคาใช้เวลาค่อนข้างนาน คือ 8 เดือน

ราคาข้าวสารหอมมะลิมีความยืดหยุ่นต่อราคาส่งออกค่อนข้างน้อย เนื่องจากผลผลิตข้าวสารหอมมะลิมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นข้าวบรรจุถุงหรือกระสอบเพื่อขายตลาดภายในประเทศ ข้าวสารหอมมะลิส่งออกมีส่วนแบ่งเพียงแค่ร้อยละ 40 ของผลผลิตรวม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562) ทำให้ราคาข้าวสารหอมมะลิในประเทศไม่ขึ้นอยู่กับราคาส่งออกมากนัก นอกจากนั้นข้าวเปลือกหอมมะลิเกือบทั้งหมดจะออกสู่ตลาดในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ ทำให้โรงสีข้าวสามารถใช้วิธีการบริหารจัดการสต๊อกเพื่อรักษาสเถียรภาพของราคาและรายได้ โดยโรงสีข้าวจะรับซื้อข้าวเปลือกในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวเพื่อเก็บไว้และทยอยขายตลอดปี โรงสามารถเก็บรักษา

[15] อรวรรณ ศรีโสมพันธ์ และคณะ (2557) พบว่าเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 41.9 ขายข้าวเปลือกหอมมะลิผ่านคนกลาง

[16] รวิสสาข์ สุชาโต และคณะ (2556) พบว่ามีเกษตรกรรวมร้อยละ 61.1 จะเก็บข้าวไว้ช่วงหนึ่งก่อนเพื่อรอราคาดี มีเพียงร้อยละ 34.7 ที่ต้องขายข้าวทันทีเพราะเดือดร้อนต้องการเงิน

ข้าวเปลือกไว้โดยไม่สีขายในช่วงที่ราคาข้าวสารหอมมะลิปรับลดลง และจะนำข้าวเปลือกที่เก็บไว้มาแปรรูปเป็นข้าวสารขายในช่วงที่ราคาข้าวสารหอมมะลิปรับตัวสูงขึ้น ราคาข้าวสารหอมมะลิในประเทศจึงมีการขนาดของเคลื่อนไหวขึ้นลงไม่มากนัก

ยิ่งไปกว่านั้นราคาข้าวสารหอมมะลิยังมีความหนืด (sticky price) สูงมาก โดยใช้เวลาในการปรับตัวถึง 8 เดือน อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายอย่าง ประการแรก คือ ผลผลิตข้าวสารหอมมะลิในประเทศจำนวนมากมีช่องทางจำหน่ายเป็นข้าวบรรจุถุงในห้างโมเดิร์นเทรดซึ่งมีการเคลื่อนไหวของราคาน้อยมากเนื่องจากมีการแข่งขันด้านราคาน้อย และข้าวถุงเป็นสินค้าที่กระทรวงพาณิชย์ควบคุมราคา (รวิสสาข์ และคณะ, 2556) ประการที่สอง คือ ตลาดข้าวหอมมะลิเป็นแบบรวมสินค้าเข้าสู่ศูนย์กลางในกรุงเทพฯ การซื้อขายข้าวสารหอมมะลิส่วนใหญ่ต้องอาศัยคนกลางที่มีความชำนาญในการติดต่อและรวบรวมจากโรงสีข้าวขนาดกลางและเล็กหลายๆแห่งให้ได้จำนวนมากพอกับความต้องการของผู้ส่งออกรายใหญ่ ทำให้ข้อมูลข่าวสารด้านราคาเดินทางได้ช้าและส่งผ่านไม่สมบูรณ์

นอกจากนั้นยังพบว่าราคาข้าวสารหอมมะลิภายในประเทศขนาดของการปรับตัวในระยะยาวที่ไม่สมมาตรในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาส่งออก ราคาส่งออกข้าวหอมมะลิสูงขึ้นจะทำให้ราคาข้าวหอมมะลิภายในประเทศสูงขึ้นในขนาดน้อยกว่าราคาข้าวหอมมะลิที่ต้องปรับลดลงเมื่อราคาส่งออกข้าวหอมมะลิลดลง ผู้ส่งออกข้าวมีความได้เปรียบในการกำหนดราคามากกว่าโรงสี ผู้ส่งออกจะได้รับผลตอบแทนจากส่วนต่างราคาได้เพิ่มขึ้นเมื่อราคาข้าวส่งออกปรับขึ้น ถ้าหากราคาส่งออกข้าวหอมมะลิสูงขึ้นร้อยละ 1 ผู้ส่งออกจะกำหนดราคาเสนอซื้อข้าวจากโรงสีเพิ่มขึ้นเพียงแค่ร้อยละ 0.4871 ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากราคาส่งออกลดลงร้อยละ 1 ผู้ส่งออกก็จะต่อรองเพื่อลดราคาซื้อลงได้มากกว่าตอนปรับขึ้นราคาเสนอซื้อ คือลดลงร้อยละ 0.6536 ทำให้ผลตอบแทนจากส่วนต่างราคาที่ผู้ส่งออกจะได้รับปรับลดลงไม่มากนักในช่วงที่ราคาส่งออกลดลง โครงสร้างตลาดข้าวหอมมะลิเพื่อส่งออกมีการกระจุกตัวของผู้ซื้อสูงมากจึงเป็นตลาดของผู้ซื้อ ผู้ส่งออกข้าวหอมมะลิเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่จำนวนไม่กี่ราย ที่มีฐานลูกค้าในต่างประเทศ ในขณะที่โรงสีข้าวหอมมะลิมีจำนวนมากกว่าผู้ส่งออกมาก ส่วนใหญ่เป็นโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็กตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เพาะปลูกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงสร้างตลาดดังกล่าวส่งผลให้ผู้ส่งออกแข่งขันกันน้อยในช่วงที่มีความต้องการมาก และร่วมกันเสนอราคารับซื้อให้ต่ำลงมากในช่วงที่มีความต้องการน้อย

5. ราคาข้าวเปลือกหอมตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารหอมได้ค่อนข้างดี แต่ราคาข้าวสารหอมไม่ค่อยตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวหอมส่งออก

ราคาข้าวเปลือกหอมสามารถปรับตัวได้ค่อนข้างดี มีการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวสารมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบบรรดาข้าวเปลือกทุกชนิด โดยความยืดหยุ่นระยะสั้นมีค่าเท่ากับ 0.6259 ความยืดหยุ่นระยะยาวมีค่าเท่ากับ 0.7411 และมีการปรับตัวอย่างรวดเร็วภายในเวลาเพียงแค่ 3 เดือน เนื่องจากข้าวหอมได้รับความนิยมบริโภคภายในประเทศ และมีการปลูกข้าวหอมจังหวัดอย่างแพร่หลาย ทำให้ตลาดข้าวเปลือกหอมมีการ

แข่งขันกันสูง กลไกการส่งผ่านราคาจากตลาดข้าวสารไปยังตลาดข้าวเปลือกจึงทำงานได้ดี อย่างไรก็ตามมีการส่งผ่านเพียงเล็กน้อยจากราคาข้าวหอมส่งออกไปยังราคาข้าวสารในประเทศ โดยมีความยืดหยุ่นการส่งผ่านระยะสั้นเท่ากับ 0.1844 และความยืดหยุ่นการส่งผ่านระยะยาวเท่ากับ 0.5788 ซึ่งต้องใช้เวลาการปรับราคานานถึง 8 เดือน เนื่องจากมีการบริโภคข้าวหอมภายในประเทศมาก ทำให้ราคาข้าวสารหอมภายในประเทศขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานในประเทศเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงราคาข้าวหอมส่งสารออกมีผลกระทบต่อราคาข้าวหอมภายในประเทศไม่มากนัก

6. ราคาข้าวเปลือกเหนียวและข้าวสารเหนียวปรับตัวน้อยมากต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเหนียวส่งออกและมีความไม่สมมาตรระหว่างการปรับราคาขึ้นและปรับราคาลง

ความยืดหยุ่นของราคาข้าวเปลือกเหนียวต่อราคาข้าวสารเหนียวมีค่าต่ำมาก ในระยะสั้นมีเพียงแค่ 0.0584 และในระยะยาวเท่ากับ 0.1113 ในทำนองเดียวกัน ราคาข้าวสารเหนียวในประเทศตอบสนองน้อยมากต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเหนียวส่งออกและมีการตอบสนองอย่างไม่สมมาตร เมื่อราคาข้าวเหนียวส่งออกสูงขึ้น ราคาเปลือกเหนียวแทบจะไม่ปรับขึ้นเลย โดยมีค่าความยืดหยุ่นการส่งผ่านราคาเท่ากับ 0 สำหรับระยะสั้น และ 0.080 สำหรับระยะยาว แต่เมื่อราคาส่งออกข้าวเหนียวลดลง ราคาข้าวเปลือกเหนียวจะปรับลดลงได้มากกว่า โดยมีค่าความยืดหยุ่นคือ 0.1143 และ 0.3408 สำหรับระยะสั้นและระยะยาวตามลำดับ

ราคาข้าวเปลือกเหนียวไม่ยืดหยุ่นต่อราคาข้าวสารเหนียวภายในประเทศ อาจเป็นเพราะเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเหนียวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือบางส่วน ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายเล็ก มีฐานะยากจน อยู่ในพื้นที่ชนบทห่างไกล มีช่องทางการจำหน่ายน้อย ขาดข้อมูลข่าวสารด้านราคา ทำให้เสียเปรียบในการต่อรองราคากับพ่อค้าผู้รวบรวมข้าวและผู้ประกอบการโรงสีซึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจและข้อมูลข่าวสารที่ดีกว่า นอกจากนั้นเกษตรกรนิยมเก็บผลผลิตที่ข้าวเปลือกที่ผลิตได้ไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน ทำเป็นเมล็ดพันธุ์ และมีเหลือเอาไว้ทยอยขาย เมื่อมีความต้องการข้าวเหนียวเปลือกมากขึ้น เกษตรกรก็จะนำข้าวเปลือกเหนียวที่เก็บไว้ออกมาขายเพื่อหารายได้ ทำให้ผู้ซื้อไม่ต้องแข่งขันกันขึ้นราคาข้าวเปลือกเหนียว ในทางตรงกันข้ามเมื่อความต้องการข้าวเปลือกเหนียวลดลง ผู้ซื้อก็จะกดราคารับซื้อข้าวเปลือกเหนียวไม่ได้มากนัก เพราะเกรงว่าเกษตรกรอาจเลือกเก็บข้าวไว้บริโภคเองไม่ยอมนำออกมาขาย

ราคาข้าวสารเหนียวในประเทศตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาข้าวเหนียวส่งออกเพียงเล็กน้อยและการส่งผ่านราคาไม่สมมาตร โดยขนาดการปรับราคาขึ้นน้อยกว่าขนาดการปรับราคาลง แสดงว่าตลาดข้าวสารเหนียวในประเทศเพื่อการส่งออกเป็นตลาดของผู้ซื้อ เนื่องจากตลาดข้าวเหนียวเพื่อการส่งออกมีลักษณะรวมศูนย์และมีการกระจุกตัวของผู้ซื้อสูง ผู้ส่งออกข้าวเหนียวรายใหญ่ไม่กี่รายในกรุงเทพฯมีส่วนแบ่งตลาดจำนวนมาก ทำให้มีผู้ส่งออกอำนาจในการกำหนดราคารับซื้อ เมื่อราคาขายข้าวส่งออกปรับตัวสูงขึ้น ผู้ส่งออกจะไม่แข่งขันกันซื้อข้าวโดยเสนอราคาให้สูงขึ้นมากนัก แต่จะใช้วิธีติดต่อผ่านหยงที่มีความชำนาญในการรวบรวมข้าวให้ได้ตามปริมาณ

และราคาที่ตนต้องการ ในทางตรงกันข้ามเมื่อราคาข้าวส่งออกลดลง ผู้ส่งออกก็จะสามารถอำศัยอำนาจตลาดของตนในการต่อรองเพื่อลดราคารับซื้อข้าวเหนียวลงได้มาก

7. ราคาขายส่งข้าวนึ่งในประเทศตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงต่อราคาส่งออกข้าวนึ่งได้ค่อนข้างดี และกลไกการส่งผ่านมีความไม่สมมาตร

ความยืดหยุ่นของราคาขายส่งข้าวนึ่งต่อราคาส่งออกข้าวนึ่งมีค่าสูงมากในช่วงปรับราคาขึ้น คือ 1.003 แต่สำหรับในช่วงปรับราคาลงมีค่าน้อยกว่า คือ 0.6160 โดยใช้เวลาในการปรับราคาค่อนข้างสั้นประมาณ 5 เดือน สาเหตุที่ทำให้กลไกการส่งผ่านราคาในตลาดข้าวนึ่งทำงานได้ดี คือ ไม่มีการบริโภคข้าวนึ่งภายในประเทศ ผลผลิตทั้งหมดจะถูกส่งออกไปขายต่างประเทศ ทำให้ราคาขายส่งข้าวนึ่งภายในประเทศมีความเชื่อมโยงกับราคาข้าวนึ่งส่งออกอย่างมาก นอกจากนั้น ผู้ประกอบการมีการขยายกิจการในแนวดิ่ง (vertical integration) และการขยายกิจการในแนวราบ (horizontal integration) ผู้ส่งออกข้าวหนึ่งรายสำคัญเป็นโรงสีข้าวขนาดใหญ่ มีการรับซื้อข้าวเปลือกเปลือกเพื่อแปรรูปเป็นข้าวสารขายในประเทศและข้าวนึ่งเพื่อส่งออกในกิจการเดียวกัน ทำให้ไม่มีปัญหาการส่งผ่านข้อมูลข่าวสารด้านราคา และโรงสีผู้ส่งออกข้าวนึ่งยังมีทางเลือกช่องทางการจำหน่าย เมื่อราคาส่งออกข้าวนึ่งสูงขึ้น จะทำให้ราคาขายส่งข้าวนึ่งสูงขึ้นในสัดส่วนเดียวกัน แต่โรงสีข้าวจะไม่เพิ่มปริมาณรับซื้อข้าวเปลือกขึ้นมากนัก แต่จะใช้วิธีลดปริมาณข้าวเปลือกที่นำไปแปรรูปเป็นข้าวสารน้อยลงแล้วนำข้าวเปลือกไปแปรรูปเป็นข้าวนึ่งเพื่อส่งออกแทน ทำให้ราคาข้าวเปลือกไม่ค่อยตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงราคาขายส่งข้าวนึ่ง ในทางตรงกันข้าม เมื่อราคาส่งออกข้าวนึ่งลดลง โรงสีข้าวจะไม่ลดปริมาณการรับซื้อข้าวเปลือกลงมากนัก เพราะต้องรักษากำลังการผลิตเอาไว้ โดยจะนำข้าวเปลือกไปแปรรูปเป็นข้าวสารขายในประเทศแทน และในขณะเดียวกันโรงสีก็จะไม่ลดราคาขายส่งข้าวนึ่งภายในประเทศลงมากนักเพราะการลดราคาขายส่งไม่สามารถเพิ่มความต้องการใช้ข้าวนึ่งภายในประเทศขึ้นได้

ตารางที่ 7.1 สรุปผลการประมาณค่าความยืดหยุ่นระยะสั้นและระยะยาวในกลไกการส่งผ่านราคาข้าว

ชนิดข้าว	ทิศทางการปรับตัวของราคาต้นทาง	ความยืดหยุ่นระยะสั้น	ความยืดหยุ่นระยะยาว	ระยะเวลาในการปรับตัวเข้าสู่ดุลยภาพระยะยาว
1. ข้าวขาว 5%				
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	ราคาข้าวสารสูงขึ้น	0.3647	0.5821	4 เดือน
	ราคาข้าวสารลดลง	-0.3647	-0.5821	4 เดือน
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	ราคาข้าวส่งออกสูงขึ้น	0.4349	0.8391	3 เดือน
	ราคาข้าวส่งออกลดลง	-0.4349	-0.8391	3 เดือน
2. ข้าวขาว 25%				
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	ราคาข้าวสารสูงขึ้น	0.3450	0.5950	3 เดือน
	ราคาข้าวสารลดลง	-0.3450	-0.5950	3 เดือน
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	ราคาข้าวส่งออกสูงขึ้น	0.4224	0.8308	3 เดือน
	ราคาข้าวส่งออกลดลง	-0.4224	-0.8308	3 เดือน
3. ข้าวหอมมะลิ				
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	ราคาข้าวสารสูงขึ้น	0.3001	0.6536	9 เดือน
	ราคาข้าวสารลดลง	-0.3001	-0.6536	8 เดือน
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	ราคาข้าวส่งออกสูงขึ้น	0.1310	0.4871	8 เดือน
	ราคาข้าวส่งออกลดลง	-0.1310	-0.6536	8 เดือน
4. ข้าวหอม				
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	ราคาข้าวสารสูงขึ้น	0.6259	0.7411	3 เดือน
	ราคาข้าวสารลดลง	-0.6259	-0.7411	3 เดือน
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	ราคาข้าวส่งออกสูงขึ้น	0.1844	0.5778	8 เดือน
	ราคาข้าวส่งออกลดลง	-0.1844	-0.5778	8 เดือน
5. ข้าวเหนียว				
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาข้าวสาร	ราคาข้าวสารสูงขึ้น	0.0584	0.1113	4 เดือน
	ราคาข้าวสารลดลง	-0.0584	-0.1113	4 เดือน
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	ราคาข้าวส่งออกสูงขึ้น	0.0000	0.0880	11 เดือน
	ราคาข้าวส่งออกลดลง	-0.1143	-0.3408	13 เดือน
6. ข้าวนึ่ง				
ราคาข้าวเปลือก ← ราคาขายส่งข้าวนึ่ง	ราคาข้าวสารสูงขึ้น	0.3162	0.7472	4 เดือน
	ราคาข้าวสารลดลง	-0.3258	-0.3242	2 เดือน
ราคาข้าวสาร ← ราคาข้าวส่งออก	ราคาข้าวส่งออกสูงขึ้น	0.4143	1.0035	5 เดือน
	ราคาข้าวส่งออกลดลง	-0.1875	-0.6160	5 เดือน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาบ่งชี้ว่ากลไกการส่งผ่านราคาข้าวทุกชนิดและทุกระดับยังไม่สามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์ ราคาข้าวเปลือกและข้าวสารยังไม่สามารถปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อราคาส่งออกได้อย่างเต็มที่และทันที อาจเนื่องจากปัญหาความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลข่าวสาร ห่วงโซ่อุปทานที่ค่อนข้างยาว และโครงสร้างตลาดที่ไม่ได้มีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดข้าวบางชนิดมีความไม่สมมาตรในการเปลี่ยนแปลงราคาขึ้นลงซึ่งสะท้อนอำนาจในการกำหนดราคาของผู้ซื้อ ดังนั้นแนวนโยบายของรัฐควรเน้นการลดข้อจำกัดและอุปสรรคที่ทำให้ราคาข้าวไม่สามารถปรับได้อย่างคล่องตัว และเสริมสร้างการแข่งขันในตลาด เพื่อทำให้กลไกการส่งผ่านราคาข้าวทำงานได้อย่างสมบูรณ์มากขึ้น ทำให้ราคาข้าวเปลือกและข้าวสารภายในประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสมเหตุผล สะท้อนความต้องการและสภาวการณ์ในตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป มาตรการที่รัฐควรจะดำเนินการมีดังนี้

1. สนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองราคาขายข้าวเปลือก

ความยืดหยุ่นการส่งผ่านจากราคาข้าวสารไปยังราคาข้าวเปลือกมีค่าน้อยกว่าหนึ่งในตลาดข้าวทุกชนิด โดยเฉพาะราคาข้าวเปลือกเหนียวเกือบจะไม่ยืดหยุ่นต่อราคาข้าวสารเหนียวเลย ราคาข้าวเปลือกทุกชนิดจะปรับสูงขึ้นคิดเป็นสัดส่วนน้อยกว่าราคาข้าวสาร แสดงว่าตลาดข้าวเปลือกเป็นตลาดของผู้ซื้อ พ่อค้าข้าวเปลือกหรือโรงสีมีอำนาจต่อรองเหนือกว่าเกษตรกร เนื่องจากโรงสีข้าวมีการกระจุกตัวเชิงพื้นที่สูง เกษตรกรมักจะไม่นำข้าวไปขายในพื้นที่ห่างไกลเพราะมีต้นทุนค่าขนส่ง แต่จะขายผ่านพ่อค้าหรือโรงสีในท้องที่ เกษตรกรไม่มีช่องทางการจำหน่ายมากนัก โดยเฉพาะในช่วงราคาข้าวสารและราคาข้าวเปลือกสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรไม่ได้ประโยชน์จากราคาที่สูงขึ้นอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ดังนั้นรัฐบาลจึงควรส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มเกษตรกรหรือสหกรณ์ในการรวบรวมข้าวเปลือกเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง ซึ่งอาจทำให้สามารถขายข้าวเปลือกในราคาสูงขึ้นมากกว่าเดิม

2. ปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์ข้าวเปลือก

การขนส่งข้าวเปลือกและข้าวสารภายในประเทศเป็นการขนส่งบกโดยรถบรรทุก โดยเฉพาะการขนส่งข้าวหอมมะลิและข้าวเหนียวจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมายังกรุงเทพ ทำให้สินค้าข้าวมีต้นทุนโลจิสติกส์สูง โรงสีข้าวและพ่อค้าผู้รวบรวมข้าวต้องหักราคาซื้อข้าวเปลือกและข้าวสารบางส่วนเป็นต้นทุนค่าขนส่ง ดังนั้นรัฐบาลควรปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการโลจิสติกส์ข้าวด้วยการเพิ่มช่องทางขนส่งให้มากกว่าเดิม โดยเฉพาะการขยายระบบการขนส่งทางรางซึ่งมีต้นทุนถูกกว่าการขนส่งทางรถบรรทุก เพื่อลดต้นทุนการขนส่ง ทำให้การส่งผ่านราคาจากข้าวสารไปยังข้าวเปลือกได้มากยิ่งขึ้น

3. ส่งเสริมให้มีธุรกิจท่าข้าวหรือศูนย์กลางค้าข้าวเพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงราคาจากข้าวสารไม่สามารถส่งผ่านไปยังราคาข้าวเปลือกได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากเกษตรกรมีช่องทางในการขายน้อย เกษตรกรในพื้นที่ห่างไกลไม่ต้องการแบกรับต้นทุนในการขนข้าวไปขายยังโรงสี โดยมากจะขายข้าวผ่านพ่อค้าและผู้รวบรวมซึ่งมีอยู่ไม่กี่รายในท้องที่ ถ้ารัฐบาลสนับสนุนให้มีท่าข้าวหรือศูนย์กลางในการซื้อขายข้าวเปลือกมากขึ้นตามแหล่งพื้นที่ปลูกข้าวเปลือกที่สำคัญ โดยเฉพาะข้าวเหนียวและข้าวหอมมะลิในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ก็จะทำให้ตลาดซื้อขายข้าวเปลือกมีการแข่งขันกันมากขึ้น และจะทำให้กลไกการส่งผ่านราคาจากข้าวสารไปยังข้าวเปลือกได้ดียิ่งขึ้น

4. เผยแพร่ข่าวสารราคาข้าวและสถานการณ์การค้าข้าว

กระทรวงพาณิชย์ควรสร้างแหล่งฐานข้อมูลขนาดใหญ่เพื่อเผยแพร่ราคาข้าวเปลือก ราคาข้าวสาร และราคาข้าวส่งออก รวมถึงแนวโน้มราคาข้าว แนวโน้มการค้า-การส่งออกข้าว ตลอดจนสถานการณ์ตลาดข้าวทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้ผู้ซื้อ ผู้ขาย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในธุรกิจการค้าข้าวทราบข้อมูลอย่างทั่วถึง เพื่อลดความได้เปรียบเสียเปรียบด้านข้อมูล รวมถึงมีการเผยแพร่ข่าวสารด้านการเคลื่อนไหวราคาข้าวเปลือกและข้าวสารแก่เกษตรกรซึ่งมีช่องทางในการรับรู้ข้อมูลอย่างจำกัด โดยอาจจัดเป็นโครงการเสียงตามสายของชุมชน เพื่อให้เกษตรกรทราบถึงการเคลื่อนไหวราคาข้าวเปลือกและข้าวสารอย่างถูกต้องและทันท่วงที สามารถต่อรองราคาข้าวได้อย่างเหมาะสม ช่วยให้ราคาข้าวเปลือกและข้าวสารมีการเคลื่อนไหวเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทางการตลาดได้ดีขึ้น

5. เสริมสภาพคล่องในธุรกิจค้าข้าว

โรงสีข้าวมีบทบาทสำคัญในระบบการค้าข้าว เพราะเป็นตัวกลางเชื่อมระหว่างเกษตรกรและผู้ส่งออก ปัจจุบันโรงสีข้าวจำนวนมากประสบปัญหาสภาพคล่องเนื่องจากธนาคารพาณิชย์จำกัดวงเงินสินเชื่อ ทำให้กลไกการส่งผ่านราคาจากข้าวส่งออกไปข้าวสารและต่อไปถึงข้าวเปลือกต้องประสบปัญหา ถึงแม้ว่าราคาข้าวสารจะปรับเพิ่มขึ้นมาก แต่โรงสีข้าวจำนวนมากไม่มีเงินทุนเพียงพอในการรับซื้อข้าวเปลือกจากเกษตรกร ทำให้ราคาข้าวเปลือกไม่สามารถปรับสูงขึ้นได้มาก การส่งผ่านราคาจากข้าวสารไปยังข้าวเปลือกจึงไม่สมบูรณ์ นอกจากนั้นปัญหาสภาพคล่องยังทำให้โรงสีข้าวเสียเปรียบในการต่อรองราคาขายข้าวสารกับผู้ส่งออกอีกด้วย เนื่องจากโรงสีจำเป็นจะต้องรีบขายข้าวเพื่อหารายได้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในกิจการ ทำให้ราคาข้าวสารภายในประเทศไม่สามารถปรับตัวสูงขึ้นได้เท่ากับราคาส่งออกข้าวที่สูงขึ้น ถึงแม้ว่ากระทรวงพาณิชย์จะมีมาตรการชดเชยอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 3 ให้กับโรงสีข้าวที่ใช้วงเงินกู้จากธนาคารพาณิชย์ในการเก็บสต๊อกข้าว เพื่อบรรเทาปัญหาสภาพคล่องให้โรงสีและจูงใจให้โรงสีรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนามากขึ้น แต่โครงการดังกล่าวยังมีปัญหาในการเบิกจ่ายเงินชดเชยให้ผู้ประกอบการล่าช้า และโรงสีจำนวนมากยังมองว่าเงินชดเชยที่ได้รับน้อยเกินไปไม่คุ้มค่ากับความ

ยุ่งยากในการตรวจสอบสต๊อกข้าวและการยื่นเอกสารเพื่อขอรับเงินชดเชย ทำให้ผู้ประกอบการโรงสีข้าวจำนวนมากโดยเฉพาะโรงสีข้าวขนาดเล็กไม่เข้าร่วมโครงการ นอกจากนั้นการช่วยเหลือโดยการชดเชยอัตราดอกเบี้ยนั้นอาจเป็นการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด ธุรกิจโรงสีประสบปัญหาขาดสภาพคล่องเพราะธนาคารไม่ปล่อยสินเชื่อ มิใช่เพราะต้องเสียอัตราดอกเบี้ยแพง ดังนั้นภาครัฐควรมีมาตรการปล่อยวงเงินสินเชื่อให้ธุรกิจโรงสีข้าวมากขึ้นโดยผ่านธนาคารของรัฐเช่น ธนาคารเพื่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าแห่งประเทศไทย (สามารถปล่อยกู้ให้กับโรงสีที่เป็นซัพพลายเออร์ให้กับผู้ส่งออกข้าว) เป็นต้น นอกจากนั้นเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาสภาพคล่องในธุรกิจค้าข้าว รัฐบาลควรส่งเสริมให้ธนาคารพาณิชย์ยอมรับเอกสารในการซื้อขายข้าว เช่น ใบคำสั่งซื้อข้าวจากผู้ส่งออก ใบส่งมอบสินค้า ใบแจ้งหนี้ ใบวางบิล เพื่อใช้เป็นหลักประกันในการเปิดวงเงินสินเชื่อ packing credit และสินเชื่อ factoring ให้กับธุรกิจโรงสีข้าวในระยะยาว เมื่อธุรกิจโรงสีข้าวมีสภาพคล่องมากขึ้นก็จะสามารถซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาได้มากขึ้นในช่วงข้าวราคาดี และสามารถต่อรองราคาขายข้าวสารกับผู้ส่งออกข้าวได้มากขึ้นในช่วงที่ราคาข้าวส่งออกมากขึ้น การส่งผ่านราคาในตลาดข้าวก็จะทำงานได้ดีขึ้น

6. ส่งเสริมให้โรงสีข้าวพัฒนาธุรกิจในแนวดิ่งโดยหันมาส่งออกข้าวเองมากขึ้น

ปัจจุบันธุรกิจการซื้อขายข้าวสารระหว่างโรงสีข้าวกับผู้ส่งออกจะดำเนินการผ่านหยงเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากหยงมีความชำนาญในการรวบรวมข้าวให้ได้ตามปริมาณ ตามคุณภาพ และตามเวลาที่ผู้ส่งออกต้องการ แต่อย่างไรก็ตามอาจมีปัญหาทำให้การส่งผ่านจากราคาส่งออกไปยังราคาข้าวสารไม่สมบูรณ์ เนื่องจากการซื้อขายผ่านคนกลางต้องมีการหักราคาเพื่อเป็นค่าธรรมเนียมนายหน้า และยังอาจทำให้การส่งผ่านข้อมูลราคาระหว่างผู้ซื้อผู้ขายไม่สมบูรณ์ หยงอาจจะใช้ความได้เปรียบด้านข้อมูลราคาในการทำกำไรจากส่วนต่างราคา โดยรับราคาจากผู้ส่งออก แต่แจ้งราคาซื้อของตนเองกับโรงสีข้าว ดังนั้นถ้ารัฐสามารถสนับสนุนให้โรงสีข้าวขนาดใหญ่ที่มีศักยภาพสามารถเปิดตลาดส่งออกของตนเองได้แล้ว นอกจากจะทำให้ห่วงโซ่อุปทานข้าวส่งออกสั้นลงและประหยัดต้นทุนในธุรกิจข้าวส่งออก ยังจะทำให้กลไกการส่งผ่านราคาจากข้าวส่งออกไปยังข้าวสารในประเทศและข้าวเปลือกทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นอีกด้วย

7. สนับสนุนการขยายตลาดส่งออกข้าวนึ่ง

ผลการศึกษาชี้ว่าการส่งผ่านจากราคาข้าวนึ่งส่งออกไปยังราคาขายส่งข้าวนึ่งในประเทศและราคาข้าวเปลือกสามารถทำงานได้อย่างสมบูรณ์มากที่สุดในบรรดาข้าวทุกชนิด โดยเฉพาะเมื่อราคาส่งออกข้าวนึ่งสูงขึ้นจะทำให้ราคาข้าวเปลือกภายในประเทศสูงขึ้นได้อย่างมาก ดังนั้นถ้ารัฐบาลสามารถขายตลาดส่งออกข้าวนึ่งได้มากขึ้น ทำให้ราคาส่งออกข้าวนึ่งสูงขึ้น เกษตรกรจะได้รับประโยชน์มากจากราคาข้าวเปลือกที่สูงขึ้น ถึงแม้ว่าการส่งออกข้าวนึ่งของไทยจะต้องเผชิญกับคู่แข่งสำคัญคืออินเดีย และประเทศผู้ส่งออกรายใหม่อย่างปากีสถาน รวมถึงสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรปซึ่งส่งออกข้าวนึ่งคุณภาพสูง แต่ข้าวนึ่งของไทยมียังมีจุดเด่นทางด้านคุณภาพและยังมีศักยภาพในการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพอีก ดังนั้นถ้ารัฐบาลส่งเสริมการส่งออกข้าวนึ่งคุณภาพโดยการกำหนด

มาตรฐานและกำหนดชั้นคุณภาพข้าวนึ่งส่งออก อำนวยความสะดวกในกระบวนการรับรองคุณภาพข้าวนึ่งส่งออก ส่งเสริมให้ผู้ส่งออกข้าวไทยนึ่งใช้แบรนด์สินค้าเพื่อสร้างความแตกต่างจากคู่แข่ง รวมถึงเพิ่มบทบาทของรัฐในการเจรจาบุกเบิกและขยายตลาดส่งออกข้าวนึ่งของไทย